

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN
DİNLEME/İZLEME METİNLERİNİN BELİRLİ ÖLÇÜTLERE
GÖRE İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Melisa FIRTINA DOĞRU

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi İrem BAYRAKTAR

SAMSUN
2024

TEZ KABUL VE ONAYI

Melisa FIRTINA DOĞRU tarafından, **Dr. Öğr. Üyesi İrem BAYRAKTAR** danışmanlığında hazırlanan **ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN DİNLEME/İZLEME METİNLERİNİN BELİRLİ ÖLÇÜTLERE GÖRE İNCELENMESİ** başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 12.8.2024 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Dr.Öğr.Üyesi Mahir Kavun Bayburt Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Dursun Demir Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi İrem Bayraktar Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. XXXXXX XXXX Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. XXXXX XXXX Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ana Bilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul gerekli mi?

Evet ☐

Hayır ☒

12/08/2024

Melisa FIRTINA DOĞRU

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN DİNLEME/İZLEME METİNLERİNİN BELİRLİ ÖLÇÜTLERE GÖRE İNCELENMESİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 19/06/2024 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 14

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

19/06/2024

Dr. Öğr. Üyesi İrem BAYRAKTAR

ÖZET

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN DİNLEME/İZLEME METİNLERİNİN BELİRLİ ÖLÇÜTLERE GÖRE İNCELENMESİ

Melisa FIRTINA DOĞRU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

Türkçe Eğitimi Programı

Yüksek Lisans, Haziran/2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İrem BAYRAKTAR

Türkçe dersinin temel amacı dört temel dil becerisi olan dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini geliştirmek, Türkçeyi doğru ve etkili kullanmaktır. Türkçe dersleri bu amacı gerçekleştirme hedefi doğrultusunda işlenir. Dinleme/izleme becerisi, temel beceriler içerisinde ilk kazanılan ve öğrencinin hayatı boyunca en çok kullandığı bir beceridir. Anne karnında başlayan dinleme becerisi, öğrencinin hem eğitim hayatında hem günlük hayatında sıklıkla başvuracağı becerilerden biridir. Toplumsal hayatın içerisinde dinlediklerini anlamak ve anladığını ifade etmek iletişimin kaçınılmaz bir sonucudur. Öğrencinin sağlıklı iletişim kurabilmesi, eğitim-öğretim hayatında başarılı olabilmesi ve topluma entegre olabilmesi için dinleme/izleme becerisinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi elzemdir. Bu çalışmanın amacı ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metinlerinin sözcük sayısı, deyim ve atasözlerinin varlığı, metin türleri, metin süresi ve metinlerde kullanılan sesin cinsiyet düzeyi bakımından incelenmesidir. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma doğrultusunda incelenen veri kaynakları; *Ortaokul 5. sınıf Koza Yayınları Türkçe Ders Kitabı*, *Ortaokul 6. sınıf Anka Kuşu Yayınları Türkçe Ders Kitabı*, *Ortaokul 7. sınıf Dörtel Yayınları Türkçe Ders Kitabı*, *Ortaokul 8. sınıf Ferman Yayınları Türkçe Ders Kitabı* 'dır. Ölçütler, sınıf düzeyleri ile karşılaştırma yapmak üzere tablolştırılmıştır. Araştırmada dinleme/izleme metinleri belirlenen ölçütlere göre incelenmiştir. Dinleme/izleme metinlerinin sözcük sayısının 5. sınıf düzeyinde 56-537, 6. sınıf düzeyinde 51-1002, 7. sınıf düzeyinde 52-1061, 8. sınıf düzeyinde 117-1106 sözcük arasında olduğu görülmektedir. Dinleme/izleme metinlerinin sözcük sayısının kademeli bir şekilde artmadığı tespit edilmiştir. Dinleme/izleme metinlerinde deyimlere sık sık yer verilirken atasözlerine az yer verildiği tespit edilmiştir. Metin türleri incelendiğinde hikâye ve şiir metin türlerinin sık sık yer aldığı görülmektedir. Metin sürelerinin on dakikayı aşmadığı tespit edilmiştir. Metinlerin seslendirilmesinde kadın sesine erkek sesinden daha az yer verilmiştir. Çocuk sesine iki kez yer verilmiştir. Öğretim programlarında dinleme/izleme metinlerinin taşıması gereken özelliklerin yer alması öneriler içerisinde yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türkçe ders kitabı, dinleme/izleme becerisi, dinleme/izleme metni.

ABSTRACT

EXAMINATION OF LISTENING/WATCHING TEXTS IN SECONDARY SCHOOL TURKISH COURSE BOOKS ACCORDING TO SPECIFIC CRITERIA

Melisa FIRTINA DOĞRU
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Education Programme
Master, June/2024
Supervisor: Assist. Prof. Dr. İrem Bayraktar

The main purpose of the Turkish course is to develop the four basic language skills of listening/watching, speaking, reading and writing, and to use Turkish correctly and effectively. Turkish lessons are taught in line with the aim of achieving this goal. Listening skill is a skill that is acquired first among the basic skills and used by the individual throughout his life. Listening skill, which begins in the womb, is one of the skills that an individual will frequently use both in his education life and in his daily life. Understanding what you listen to and expressing what you understand is an inevitable result of communication in social life. It is essential for the individual to develop healthy listening skills in order to communicate well, be successful in education and integrate into society. The aim of this study is to examine the listening/watching texts in secondary school Turkish textbooks in terms of the number of words, the presence of idioms and proverbs, text types, text duration and gender level of voice used in the texts. Document analysis method was used in the research. Data sources examined in line with the research; Secondary School 5th Grade Koza Publications Turkish Course Book, Secondary School 6th Grade Anka Kuşu Publications Turkish Course Book, Secondary School 7th Grade Dörtel Publications Turkish Course Book, Secondary School 8th Grade Ferman Publications Turkish Course Book. Measures are tabulated for comparison by grade level. At the end of the research, the listening/watching texts in the books examined were examined according to the determined criteria.

It is seen that the number of words in the listening/watching texts is between 56-537 words at the 5th grade level, 51-1002 words at the 6th grade level, 52-1061 words at the 7th grade level, and 117-1106 words at the 8th grade level. It has been determined that the number of words in the listening/watching texts does not increase gradually. It has been determined that while idioms are frequently included in the listening/watching texts, proverbs are rarely included. When the text types are examined, it is seen that story and poetry text types are frequently included. It has been determined that text durations do not exceed ten minutes. In voicing the texts, the female voice is given less space than the male voice. The child's voice is included twice. It is among the recommendations that the teaching programs include the features that listening/watching texts should have.

Keywords: Turkish textbook, listening skills, listening/watching text.

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metinlerinin belirli ölçütlere göre inceleyen bu çalışma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında kıymetli bilgilerini benimle paylaşan saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İrem BAYRAKTAR’a, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgilerinden istifade ettiğim, yolumu aydınlatan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında görev yapan kıymetli öğretmenlerime teşekkür ederim.

Yaşantım boyunca attığım her adımda yanımda olan, benden umudunu hiç kesmeyen sevgili aileme; varlığıyla ve şefkatiyle dünya hayatında güzel bir yol arkadaşlığı sunan, desteğini hep hissettiğim kıymetli eşim Emre Atakhan’a teşekkür ederim.

Melisa FIRTINA DOĞRU

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLOLAR DİZİNİ	x
1.GİRİŞ	11
1.1.Problem Durumu	14
1.2.Araştırmanın Amacı	16
1.3.Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	17
1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları	18
1.5.Araştırmanın Varsayımları	18
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	19
2.1.Türkçe Dersi Öğretim Program Bileşenleri.....	19
2.1.1.Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Amaçları	19
2.1.1.1.Temel Dil Becerileri	20
2.1.1.2.Türkçe Ders Kitapları	23
2.1.1.2.1.Ders Kitaplarının Kullanımı	23
2.1.1.2.2.Metinlerde Dil ve Anlatım	25
2.1.1.2.3.Metinlerin Söz Varlığı	26
2.1.1.2.4.Metin Türleri	26
2.1.1.2.5.Metin Süreleri	27
2.1.1.2.6.Metinleri Seslendiren Cinsiyetler	28
2.2.Dinleme/İzleme Becerisi	28
2.2.1.Dinleme/İzleme Yöntem ve Teknikleri	37
2.2.2.Dinleme/İzleme Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler	45
2.2.3.Türkçe Dersinde Dinleme/İzleme Becerisinin Amacı	45
2.2.4.Dinleme/İzleme Becerisi ile Eğitim Bilişim Ağı (EBA)	46
2.2.5.Dinleme/İzleme Ölçme ve Değerlendirme	47
3. YÖNTEM	50
3.1.Araştırmanın Modeli	50
3.2.İncelenen Dokümanlar	50
3.3.Verilerin Toplanması ve Analizi	52
4.BULGULAR	54

4.1.İncelenen Metinlerdeki Sözcük Sayılarına Ait Veriler	54
4.2.İncelenen Metinlerdeki Deyim ve Atasözlerine Ait Veriler.....	57
4.3.İncelenen Metinlerin Metin Türlerine Ait Verileri.....	61
4.4.İncelenen Metinlerdeki Metin Sürelerine Ait Veriler	63
4.5.İncelenen Metinleri Seslendiren Cinsiyetlere Ait Veriler	65
5.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	67
KAYNAKLAR.....	75
EKLER.....	80
ÖZ GEÇMİŞ.....	122

SİMGELER VE KISALTMALAR

TDK: Türk Dil Kurumu

TDÖP: Türkçe Dersi Öğretim Programı

vb.: Ve benzer

dk: dakika

sn: saniye

vb: ve benzeri

EBA: Eğitim Bilişim Ağı

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 5. Sınıf Koza Yayınları Dinleme/İzleme Metinlerinin Sözcük Sayılarına İlişkin Veriler	54
Şekil 2. 6. Sınıf Anka Kuşu Yayınları Dinleme/İzleme Metinlerinin Sözcük Sayılarına İlişkin Veriler	55
Şekil 3. 7. Sınıf Dörtel Yayınları Dinleme/İzleme Metinlerinin Sözcük Sayılarına İlişkin Veriler	55
Şekil 4. 8. Sınıf Ferman Yayınları Dinleme/İzleme Metinlerinin Sözcük Sayılarına İlişkin Veriler	56
Şekil 5. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme/İzleme Metinlerinde Yer Alan Atasözleri ve Deyimlere Ait Veriler	61
Şekil 6. Sınıf Seviyesine Göre Dinleme/İzleme Metin Süresine Ait Veriler	65
Şekil 7. Dinleme/İzleme Metinlerini Seslendiren Cinsiyetlere Ait Veriler	65

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Türkçe Ders Kitaplarının Tanıtıcı Bilgileri	50
Tablo 2. İncelenen Ders Kitaplarında Yer Alan Dinleme/İzleme Metinlerinin İsimleri	51
Tablo 3. 5.6.7. ve 8. Sınıf Türkçe Kitaplarındaki Dinleme/İzleme Metinlerindeki Sözcük Sayısına Ait Veriler	56
Tablo 4.Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme/İzleme Metinlerindeki Deyimlere Ait Veriler	58
Tablo 5. Sınıf Seviyelerine Göre Metin Türlerine Ait Veriler	61
Tablo 6. Metin Türlerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Veriler	62
Tablo 7. 5.6.7. ve 8. Sınıf Dinleme/İzleme Metin Sürelerine Ait Veriler.....	63

1. GİRİŞ

Sosyal hayatta var olan insan, yaşamı boyunca çevresiyle iletişim kurma ihtiyacı duymaktadır. Dinleme ve anlama temeline dayanan bu süreçte dinleme/izleme becerisi, beceriler içerisinde ilk kazanılan ve insanın yaşamı boyunca kullandığı bir beceridir. Dinleme ve düşünme eylemi öğrencilerin sıklıkla başvurduğu becerilerdendir. Öğrenciler yaşamın her alanında edindiği bilgileri düşünme becerisinin süzgecinden geçirir. Düşünceler, sözcüklerle ifade edildiğinde dinleme becerisi aktif kılınır ve bu döngü iletişimin kaçınılmaz bir sonucu hâline gelir.

Bebek, anne karnındayken ana diline örtük bir şekilde hâkim olurken dinleme becerisi de aktif hâle gelmektedir. Dinleme/izleme becerisi, bebeğin dünya ile iletişimini başlatacak ilk adımdır. Dinleme/izleme becerisi, öğrencinin eğitim ve öğretim hayatında ilk kullanacağı beceri arasında yerini almaktadır. Öğrenmenin öncülüğünde iletişim, iletişimin öncülüğünde de dinleme/izleme becerisi vardır. Bu sebeple dinleme/izleme eğitimi önemlidir. Çocuklar ilkokul düzeyine gelene kadar sadece dinleme/izleme becerisini kullanarak bilgi edinir (Temur, 2010: 305-319).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda öğrenciler okuma ve yazma sürecine dinleme becerisini kullanarak başlarlar. Bunun içinde öncelikle dinleme eğitimi çalışmalarına katılırlar (MEB, 2019: 10). Dinleme/izleme eğitimi öğrencinin her alanda başlangıç yapabilmesi için ilk adım olarak karşısına çıkmaktadır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan Türkçe ders kitapları aracılığıyla eğitim-öğretim sürecinde öğrenciler dinleme/izleme metinleriyle buluşmaktadır. Türkçe ders kitapları içerisinde yer alan dinleme/izleme metinleri öğrencinin dinlediğini anlama becerisinin kazandırılmasında önem arz etmektedir.

Anne karnında başlayan dinleme becerisi, öğrenciyi hem eğitim hayatında hem günlük hayatında sıklıkla başvuracağı becerilerden biridir. Doğan'a (2022) göre toplumsal hayatın içerisinde dinlediklerini anlamak ve anladığını ifade etmek kaçınılmazdır. Öğrencinin sağlıklı iletişim kurabilmesi, eğitim-öğretim hayatında başarılı olabilmesi ve topluma entegre olabilmesi için dinleme/izleme becerisinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi elzemdir.

Dinleme ile işitme iki farklı durumdur. Dinleme/izleme becerisi, dikkat etme sürecini ele alır. Günlük hayatta pek çok ses işitilir. Bu sesler öğrencinin dikkatini çeker. Dikkat çekme süreci başladığında dinleme aktif hâle gelir. İlgi çeken bir durum

dikkati yoğunlaştırır. Dikkat edilmesi için öğrencinin ilgi alanına giren sesler olması gerekir (Arslan, 2008: 79).

Dinleme/izleme becerisinin alışkanlık hâline getirilebilmesi için öğrencinin etrafındaki sesleri fark etmesi gerekir. Doğadaki sesler (yağmur/dolu sesi, kedi/köpek sesi), büyük şehirlerdeki araçların sesleri, canlıların çıkardıkları sesler (hapşırma, kahkaha atma) ve bir nesneye vurulduğunda ya da nesne yere düştüğünde çıkan sesler öğrencinin dikkatini çeker (Öz, 2001: 223-224). Dikkat etme süreci başladığında dinleme/izleme becerisi aktif ve kontrollü bir şekilde kullanılmaya başlar.

Dinleme/izleme becerisi farklı amaçları gerçekleştirmek için kullanılabilir. Bu amaçlar: bilgi edinmek, keyifli zaman geçirmek, meydana gelen olayları olumlu/olumsuz gözle değerlendirmek, eleştirilmek, insanların tecrübelerinden faydalanmak, sosyal çevreyle iletişime geçmek, insanların düşüncelerini incelemek ve toplumdaki insanlara yardımcı olabilmek olarak sıralanır (Özbay, 2015: 64).

Öğrenciler ana dilini doğru ve etkili şekilde kullanabilmelidir. Eğitim-öğretim süreci boyunca ana dili öğrenme sürecinde olan öğrenciler temel dil becerilerini de edinir. Temel dil becerileri bütünsellik ilkesi kapsamında geliştirilir. Metinlerin desteğiyle dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma etkinlikleri yapılır. Bu etkinlikler uyarıcı niteliğinde olmalıdır (Sever, Kaya, ve Aslan, 2011: 17). Ana dilin öğrenilmesi ve kullanılması için temel dil becerileri aktif hâle getirilmelidir. Öğrenci aktif olarak kullandığı temel dil becerilerini geliştirmek için çaba göstermelidir.

Öğrencilerin bir dilde yetkinlik sağlayabilmesi için temel dil becerilerinin doğru ve eksiksiz kazanılması gerekir. Dil gelişimi, dinleme/izleme becerisi ile başlar. Dinleme/izleme becerisi konuşma becerisiyle devam eder. Okul çağının başlamasıyla okuma ve yazma becerisi öğrenilir. Yaşam boyu gelişen ve yenilenen bir süreçtir. Dildeki yetkinlik temel dil becerilerinin yeterliliği ile doğru orantıdadır. Bir bütünlük içerisinde olan dil alanı ve temel dil becerileri tam olarak öğrenildiğinde aktif olarak kullanılabilir (Temizyürek ve Çevik, 2017: 115).

Temel dil becerileri iki grupta incelenir. Anlama becerileri dinleme-izleme ve okuma; anlatma becerileri konuşma ve yazmadır (Kavcar, Oğuzkan, ve Sever, 2005, s. 5). Anlama becerisi, yazma becerisinin ve konuşma becerisinin ne/neyi aktarmak istediğini algılamaktır. Okuma becerisi ve dinleme/izleme becerisi olup biteni zihinsel olarak anlama sürecidir (Göğüş, 1978: 41). Anlatma becerisi ise öğrencilerin fikirlerini ve gözlemlerini harflere/seslere ve sözcüklere aktarılmasıdır (Göçer, 2016: 24). Okuma becerisi, temel dil becerisi alanlarıyla ilişkilidir. Kavcar'a (1995: 43) göre sesli

okuma çalışması dinleme faaliyetinin alışkanlık hâline getirilmesini sağlar. Böylece sesli okuma çalışmasında öğrenci kendi sesinden dinlediği için metni daha kolay bir şekilde algılar.

Dört temel beceriyi kapsayan Türkçe dersi öğrencinin hayatının her alanında ihtiyaç duyacağı unsurları barındırmaktadır. Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerisinin kazanılması öğrencinin çevresini anlayarak bilinçli olmasında fayda sağlar. Konuşma, dinlemeye o kadar bağlıdır ki işitemeyenler konuşamazlar. Konuşma için dinleyebilme şarttır. Beceriler arasında dinleme ve konuşma becerileri diğer becerilere göre daha erken yaşlarda kazanılır. Konuşma, duygu ve düşüncelerin seslendirilmesidir (Temizyürek, 2007). Konuşma becerisi, günlük hayatta başvuru en temel beceridir. Konuşma becerisinin gelişebilmesi için öğrencinin sık sık konuşma uygulamaları yapması gerekir. Konuşma becerisinin gelişimi zaman ve emek isteyen bir süreçtir. Konuşma becerisinin gelişmesi için iyi ve güçlü olan konuşmacı örnek alınır. Konuşması dinlenir ve izlenir. Model alma ya da gözlem yoluyla günlük hayatta konuşma faaliyetine yer verilir (Kurudayıoğlu, 2003). Öğrencilerin model alacakları ya da gözlem yapacakları insanlar vardır. Konuşma becerisinde örnek alınabilecek öncelikle Edebiyat ve Türkçe öğretmenleridir (Ceran, 2012: 342).

Dinleme/izleme becerisi kullanılarak öğrenmeye çalışılan bilgilerin başkalarına aktarılmasında konuşma becerisi aktif hâle getirilir. Kardaş'a (2020) göre dinleme/izleme esnasında hafızada bilgiyi tutma ve bilgiyi aktarma sırasında konuşma becerisini kullanan öğrencinin aktif söz hazinesi zenginleşmiş olur.

Dinleme/izleme anlama becerisidir, yazma anlatma becerisidir. Yazma becerisinin gelişmesi için dinleme/izleme becerisinin gelişmiş olması gerekir. Dinleme/izleme becerisinin yetersiz oluşu yazma becerisinin gelişmesini engeller. Özbay'a (2015) göre anlama becerisi yetersiz olduğunda anlatma becerisi tam olarak gelişemez. İyi bir dinleme/izleme eğitimi alan öğrenci yazma becerisini geliştirebilir.

Okuma ve dinleme/izleme becerisi arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Her ikisi de anlama becerisidir ve zihnin üst düzey anlama becerisini etkilemektedir. Sesli ve sessiz okuma becerisi ile dinleme/izleme becerisi arasında sıkı bir ilişki vardır. Sesli okunan metinleri anlamak için dinleme/izleme becerisinin gelişmiş olması gerekir. Sesli okuma becerisi dinleme/izleme becerisi ile doğrudan ilişkili iken konuşma becerisine de katkı sağlar. Dinleme/izleme becerisi diğer beceriler ile ilişkilidir (Kardaş, 2020: 15).

1.1.Problem Durumu

Kişinin iletişim kurmadaki başarısı onun etkili iletişim kurma becerisine sahip olmasıyla ilintilidir. Öğrencinin iletişim becerisine sahip olabilmesi için dinleme/izleme becerisine sahip olması gerekir. Dilin bir iletişim aracı olduğu öğrencilere ortaokul Türkçe dersinde öğretilmektedir.

Ortaokul Türkçe dersinde öğrencinin ana dilini etkin ve doğru kullanması, dinlediği/izlediği ya da okuduklarını zihninde yapılandırması, kendi düşüncesini doğru ve net bir şekilde karşı tarafa aktarması ve geri bildirim alması sağlanmaktadır. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için kullanılan materyallerden biri Türkçe ders kitabındaki dinleme/izleme metinleridir.

Öğrenci sosyal hayatta var olduğu ândan itibaren daima anlama ve anlatma gayesi içerisinde bulunur. Öğrencinin anlamak ve algılamak için dinlediği konuşmalarda ilgili düşüncelerini paylaşmak istemesi ya da bir bebeğin ailesini ve çevresini gözlemleyerek duyduğu sesleri tekrar etme çabası vb. örnekler de görüldüğü gibi hayatın her alanında ve her yaşta anlama ve anlatma faaliyeti vardır. İletişimin temelinde anlama ve anlatma gâyesi vardır. Öğrenci sosyal bir varlık olduğundan iletişim becerilerini geliştirmelidir (Doğan, 2022: 27).

İlköğretim Türkçe ders programları incelendiğinde konuşma, okuma ve yazma becerilerine gereken değer verilirken dinleme/izleme becerisine değer verilmediği görülmektedir. 1923–1981 senelerini içeren dönemde Türkçe dersi öğretim programları çerçevesinde dinleme/izleme becerisine yönelik açıklamalara ve kazanımlara yer verilmemiştir. Dinleme/izleme becerisi ile ilgili kazanımlar ve açıklamalar öncelikle 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı kapsamında yer almaya başlamıştır (Coşkun, 2009: 27). Bu program dâhilinde hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinleri kazanımları karşılayabilecek düzeyde olmalıdır. İlkokul birinci kademedeki dinleme/izleme becerisi, diğer becerilerin kazanılması noktasında önem arz etmektedir. Dinleme/izleme metinlerinin öğrenci seviyesine uygun olması, öğrenciler tarafından dinlenebilir olması, metin türü, metnin söz varlığı, metnin uzunluğu ya da kısalığı, sesletim özellikleri ve görsellerin kullanımı dinleme/izleme metinlerini algılanabilir hâle getirir (Solak ve Yaylı, 2009). Algılanan metinler dinleme ve anlamayı kolaylaştırır. Toplumun değişen dinamiğinde öğrencilerin bu değişime açık olması dinleme/izleme

metinlerinin zaman içerisinde hedeflenen düzeye yakın bir içeriğe ve biçime sahip olması güçleşmektedir.

Teknolojinin insan hayatına dâhil olmasıyla beraber dinleme ve izleme becerisi gelişmektedir. Öğrenciler dinlediğini izleyerek konunun daha anlaşılır hâle gelmesini sağlamaktadır. Türkçe dersinde akıllı tahtalar, dinleme/izleme becerisinin yanı sıra izleme becerisini geliştirmiştir. Hem görme hem duyma yetisini geliştiren metinler, anlama düzeyini yükseltme noktasında önem kazanmıştır. Öğrencilerin dinleme/izleme becerisini geliştirmek için teknolojinin katkısı büyüktür. Günümüz şartlarında teknolojik gelişmelerin etkisiyle öğrenciler bilgiye genellikle dinleme/izleme sayesinde ulaşmaktadır. Dinleme/izleme becerisini Türkçe dersinde geliştirmek için dinleme/izleme metinleri kullanılmaktadır.

Dilde kelime ve sözcük hazinesi, söz dağarcığı gibi kelime gruplarıyla ifade edilen söz varlığı ifadesi öğrencinin sahip olduğu atasözleri ve deyimler, ikilemeleri, kalıp sözleri, terim anlamlı kelimeleri ifade eder. Öğrencinin yaşamı boyunca edindiği kelimeler ne kadar çok olursa kendini topluma ve insanlara ifade etme ve aktarma durumunda başarı gösterecektir. Kelime hazinesini aktif olarak kullanan öğrencinin iletişim kurma becerisi de gelişir (Göçer, 2009: 1026-1048).

Öğrencinin ana dilini doğru bir şekilde öğrenmesi ve insanlarla etkili bir iletişim kurması dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileriyle bütünsellik içinde gelişmesine bağlıdır. Çünkü beceriler birbirleriyle doğru orantılı bir şekilde gelişir. Bir becerinin gelişmesi diğer dil becerisinin gelişimine katkı sağlar. Dildeki iletişim kurma biçimi her becerinin birbirini ortaya çıkarmasına olanak tanır. Dinlediğini anlayan öğrenci konuşma becerisine başvurur. Çünkü sosyal bir varlık olan öğrenci anlama ve anlatma çabası içerisinde. Sözcük dağarcığı geliştiğinde kelimeler kullanılarak yazma becerisi geliştirebilir. Dört temel dil becerisi birbirini destekleyerek öğrencinin yaşamı sürdürmesine olanak sağlar (Sever, 2011: 28).

Öğrencilerin söz varlığını zenginleştirmek için Türkçe dersindeki dinleme/izleme metinlerinin söz varlığı önem kazanmaktadır. Ders kitaplarına alınan metinlerde söz varlığının kullanımı öğrencilerin dinlediğini anlama becerisini ortaya çıkarmasında bir kriterdir. Ders kitaplarında bulunan metinlerin söz varlığı öğrencilerin seviyesine uygun olmalıdır. Öğrencilerin anlaşılır bir dil ile ifade edilen

metinleri anlaması daha kolaydır. Söz varlığı içerisinde atasözleri, deyimler gibi kalıplaşmış ifadelerin bulunması öğrencinin dikkatini çeker ve konuyu algılaması kolaylaşır. Söz varlığı zenginliği öğrencinin okuduğu metni ve dinlediği metni daha iyi kavramasını sağlar. Söz varlığının aktif olarak kullanılması öğrencinin kendisini konuşarak ve yazarak daha iyi ifade etmesine olanak sağlar ve böylece konuşma ve yazma becerisi gelişir. Söz varlığının gelişimi dört temel becerinin gelişimine katkı sağlar (Uluçay, 2016: 20).

Öğrencinin kelime hazinesinin gelişmesi için her sınıf seviyesinde dinleme/izleme metinlerinde kullanılacak sözcüklerin nitelikli şekilde seçilmesi önemlidir. Öğrencinin cümle uzunluğunu algılayabilir olması gerekmektedir. Dinlediğini anlayabilen öğrenciler yetiştirmek için metinlerde geçen söz varlığının nitelikli şekilde ve çağa uygun bir biçimde hazırlanması kaçınılmazdır.

2019 (MEB) Türkçe dersi öğretim programlarında dinleme/izleme becerisiyle ilgili metinlerin taşınması gereken nitelikler belirtilmemiştir. 2006 (MEB) Türkçe dersi öğretim programında dinleme/izleme metinlerinin taşınması gereken özellikler şu şekilde belirtilmiştir: “Dinleme/izleme metni Türk Milli Eğitiminin temel kurallarına uygun olmalı, milletin ahlâki değerlerine aykırı unsurlara yer vermemeli, toplumu bölücü ifadelerle yer vermemeli, ders süresine uygun uzunlukta olmalı, öğrencinin ilgisini çekmeli, dersin amacına hitap etmeli, insan hak ve özgürlüklerini ihlal eden unsurlara yer verilmemeli, estetik duyarlılığı olmalı, dilin zenginliklerini yansıtmalı ve dil bilincini geliştirmelidir. Ayrıca dinleme/izleme metinlerinde öğrencileri olumsuz etkileyecek (şiddet, karamsarlık vb.) öğeler yer almamalıdır. Dinleme/izleme materyalinde metni bozmadan kısaltma yapılabilir fakat ekleme yapılamaz. Bir temada iki kez aynı türden dinleme/izleme materyali olmamalıdır.” Öğrencilere sunulan dinleme/izleme metinlerinin büyük bir titizlikle hazırlanması gerektiği ifade edilmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Öğrencinin sosyal yaşantısını etkileyen ana dili eğitiminin yanı sıra temel dil becerileri eğitimi çoğunlukla ilköğretim ve ortaokul Türkçe derslerinde geliştirilir. Dinleme/izleme becerisi, ana dilin eğitimi açısından büyük bir önem taşır. Temel alıcı dil becerisi olan dinleme/izleme becerisiyle elde edilen bilgiler diğer dil becerilerinin

gelişimine katkı sağlar. Bu doğrultuda okuma, konuşma ve yazma becerilerinin gelişmesinin temelinde dinleme/izleme becerisinin yer aldığı görülmektedir. Bir Türkçe öğretmeni için Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metnlerinin, dinleme/izleme becerisini arttırmaya/geliştirmeye yönelik kriterlerinin bilinmesi Türkçe dersine ve öğrenciye sağlayacağı katkı bakımından önemlidir. Ders kitapları içerisinde bulunan dinleme/izleme metinleri biçim ve içerik bakımından istenilen niteliklerden uzak kalabilmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, ortaokul Türkçe ders kitaplarında bulunan dinleme/izleme metnlerinin sözcük sayısını, söz varlığını, metin türlerini, içerdiği deyim ve atasözlerini, metin süresini ve metni seslendiren cinsiyetleri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda sözcük sayısı, deyim ve atasözleri, metin türü, metin süresi ve metni seslendiren cinsiyetler ölçüt olarak belirlenmiştir. Dinleme/izleme metnlerinin bu ölçütler aracılığıyla incelenmesi, Türkçe eğitime katkısı açısından araştırılması hedeflenmektedir. Araştırmanın problem cümlesi “Ortaokul 5. 6. 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metinleri belirlenen ölçütlere göre nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1.Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metnlerinin sözcük sayısı ne düzeydedir?
- 2.Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metnlerinin tür çeşitliliği ne düzeydedir?
- 3.Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinde atasözleri ve deyimlerin yer alma oranı ne düzeydedir?
- 4.Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metnlerini seslendiren cinsiyetler ne düzeydedir?

1.3.Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Türkçe dersinin temelini oluşturan ders kitaplarında bulunan metinlerdir. Dinleme/izleme metinleri öğrencilerin dilsel ve bilişsel gelişimi bakımından önemlidir. Derslerde yararlanılan dinleme/izleme metinleri, çocukların seviyelerine uygun olmalı ve bu metinlerin nitelikli olması gerekir. Bazı dinleme/izleme metnlerinin söz konusu olan kazanımları tam olarak kapsayamadığı, tür bakımından zengin olmadığı ve seslendirmenin tek bir cinsiyet üzerine yoğunlaştığı durumlarla

sık karşılaşılmaktadır. Türkçe ders kitaplarındaki incelenecek olan dinleme/izleme metinlerinin niteliklerinin tespit edilmesi gelecekte hazırlanacak Türkçe ders kitaplarına seçilecek dinleme/izleme metinlerinin ortaokul öğrencilerine uygun olan metinlerden seçilmesine rehber olacaktır.

İlgili literatür incelendiğinde temel dil becerilerinden olan dinleme/izleme becerisinin diğer dil becerilerine oranla daha az çalışıldığı görülmektedir. Dolayısıyla dinleme/izleme becerisi üzerine yapılacak çalışmalara ihtiyaç duyulacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın, ortaokul seviyesinde Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metinlerini inceleyen özgün bir araştırma olacağı öngörülmüştür.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma EBA sistemi üzerinden elde edilen 5. sınıf Koza Yayınları, 6. sınıf Anka Kuşu Yayınları, 7. sınıf Dörtel Yayınları ve 8. sınıf Ferman Yayınları ortaokul Türkçe ders kitapları olmak üzere toplam dört ders kitabında bulunan 32 dinleme/izleme metni “Türkçe Dersi Ortaokul Dinleme/İzleme Metinlerini İnceleme Ölçütleri” ile sınırlıdır.

1.5.Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada incelenen dinleme/izleme metinleri kasıtsız olarak hazırlanmıştır. Dinleme/izleme metinlerine ekleme ya da çıkartma işlemi yapılmamıştır. Araştırmanın yapılmasında uygun görülen yöntem ve tekniğin araştırma sonuçlarında yer alan bilgilerin tartışılması için yapılan kuramsal bilgi ve araştırma deneyimi taramasının yeterli görüldüğü varsayılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Türkçe Dersi Öğretim Program Bileşenleri

TDÖP (2019), öğrencilerin eğitim-öğretim hayatında ve yaşam boyu kullanabilecekleri dört temel beceriyi kazanmalarında yardımcı olur. Dört temel beceri, öğrencinin yaşantısında etkili iletişim becerisi ile ana dil sevgisi kazanmasında yardımcıdır. Dil öğrenme ve dil bilinci gelişiminde, okuma ve yazma alışkanlığı kazanmasında dört temel becerinin gelişimi etkilidir. Programda yer alan dört temel beceri ve kazanımlar öğrencinin sosyal becerilerinin gelişimini sağlamaktadır. Gelişen dünyada iletişim becerileri etkin şekilde kullanılmalıdır.

2.1.1.Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Amaçları

TDÖP (2019), öğrencilerin yaşam boyu aktif şekilde kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini kazanmalarını sağlamaktadır. Dili anlama ve algılama becerilerinin geliştirilmesi açısından programda yer alan kazanımların gerçekleştirilmesi öğrencinin yaşamı boyunca kişisel ve sosyal becerilerini edinmesinde kolaylık sağlayacaktır. Programda yer alan yetkinlik ve değerlerin uygulanması öğrencinin kendi dilini öğrenmesi açısından önem arz etmektedir. Dili öğrenme, anlama ve algılama sürecinde iken dilin kültürü de öğrenilmektedir. Program, öğrencilere beceriler ile değerleri harmanlayarak sunmaktadır.

Tematik yaklaşım esas alınarak öğretim programı oluşturulmuştur. Programda okuma becerisi ile yazma becerisinde ait kazanımlar ve bu kazanımların açıklamaları yer alır. Açıklama kısımların metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmayı/kurmayı sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Eğitim-öğretim süreci boyunca kazanımların yapısı, öğrencilerin iletişim becerilerini ve üst düzey zihinsel becerilerini geliştirmelerine faydalı olacak şekilde hazırlanmıştır. Öğrencilerin zihinsel ve gelişim özelliklerine dikkat edilerek kazanımlar aşamalı bir şekilde yapılandırılmıştır.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin farklı alanlarda farklı yetkinliklere sahip olacak şekilde yapılandırılmıştır. Türkçe'yi doğru ve özenli kullanmak, dört temel becerileri

geliştirmek, okuma ve yazma alışkanlığı kazandırmak, ana dil sevgisi aşlamak, düşünceleri anlaşılır ve net şekilde ifade etmek, bilgiyi zihinde yapılandırmak, bilgiyi her alanda sorgulamak, eleştirel bir bakış açısı kazanmak, millî değerlere önem vermek ve sanatsal değerleri benimsemek öğrencilere kazandırılması istenen temel kurallardır. Programdaki yetkinliklere sahip olan öğrenciler yetiştirmek hedeflenmektedir (MEB, 2019: 8).

Türkçe dersi sadece nesnel yargılara bağlı ve kendi öğrenme alanları içerisinde değişkenleri olan bir ders değildir. Türkçe dersi aynı zamanda disiplinler arası ve düşünme faaliyeti ile ilintili bir derstir. Türkçe dersi Sosyal Bilgiler, Resim, Tarih vb. derslerle ilintisi olan bir derstir. Bilgiyi ezberleme değil bilgi ve beceriyi bir arada sentezleyebilme becerisini geliştiren bir alandır. Bu konu ile ilgili emeller yenilenen öğretim programı içerisinde özel amaçlar arasında yer alır. 2015 öğretim programında Türkçe dersinin vizyonu ifade edilmiştir. Türkçeyi etkili ve doğru şekilde kullanabilen, kendini doğru bir şekilde aktarabilen, problem çözme becerisi olan, bilgiyi sorgulayan, haklarını ve sorumluluklarının farkında olan, kendi görüşlerini kanıtlarla savunabilen, okuma sevgisi kazanmış ve bilgi teknolojilerini güvenli bir biçimde kullanan öğrenciler yetiştirmektedir (MEB, 2015: 3). Bu vizyona bakıldığında Türkçe dersi kişisel anlamda gelişim ve değişim bakımından önemlidir. Öğrencinin sahip olması gereken yetkinlikler Türkçe Dersi Öğretim Program'ında yer almıştır. Bu çerçevede öğrencilerden beklenen yetkinlikler bulunmaktadır. Ana dilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal vatandaşlık ile ilgili yetkinlikler, girişimcilik ve inisiyatif alma ve kültürel farkındalık ve ifadedir (MEB, 2019: 4-5). Bu yetkinlikler, disiplinler arası dersleri kapsayarak ve becerileri de öğrencilere kazandırması bakımından Türkçe dersinin önemini ön plana çıkarmaktadır.

2.1.1.1. Temel Dil Becerileri

Dil, iletişim kurmada öğrenciye yardımcı bir unsurdur. Anlama ve anlatma becerileri dil sayesinde kazanılır. Anlama ve anlatma becerileri içerisinde dinleme/izleme ve okuma anlamaya, konuşma ve yazma da anlatma becerisi içerisinde yer alır (Doğan, 2022: 2).

Dinleme/izleme becerisi, Türkçe eğitiminin önemli dil becerileri içerisinde yer alır. Dinleme kavramı alan yazınında farklı şekillerde tanımlanmıştır. Dinleme;

konuşan kişinin dinleyiciye vermek istediği iletiyi, açık ve net bir şekilde anlayabilme ve konuşana tepki oluşturma etkinliğidir (Demirel, 1999: 33), konuşan bir kişinin karşı taraf vermek istediği sözlü mesajları doğru olarak algılayabilme becerisi (Özbay, 2005: 55) olarak tanımlanabilir.

Dinleme, çevrede olan seslerin ve konuşma görüntülerinin farkına varılmasıyla başlar. Uyaranlara dikkatin verilmesiyle seslerin tanınması, anımsanması ve algılanmasıyla son bulan bir süreçtir (Aytan T., 2011: 23). Dinleme, öğrencinin işittiği birçok sestten birine dikkat ederek kendi iradesini kullanarak seçip, duyduklarını algıladığı ve değerlendirmesini yaptığı sürecin tamamıdır (Yalçın, 2002: 124). Dinlemenin tanımlarında ortak unsurlar bulunmaktadır. Dinleme, iletişimin kaçınılmaz bir parçasıdır. Konuşandan dinleyene gelen iletileri algılama ve yorumlama çabası içerisinde. İşitme ve dikkat etme sürecini içine alan aktif olunan öğrencinin kendi iradesini ortaya koyduğu zihinsel bir faaliyettir (Epçaçan, 2013: 335).

Konuşma becerisi, öğrencinin sosyal yaşantısındaki aktifliğini ya da pasifliğini belirleyen unsurdur. Konuşma becerisi günümüzde toplumun vazgeçilmez bir becerisidir. Öğrenci, kendini ifade etme ve aktarma çabası içerisinde ve bu beceri temel kişisel haktır (Temizyürek, 2007). İnsan sosyal ilişkilerinde, eğitim hayatında ve özel yaşantısında konuşma becerisini sıklıkla kullanır. Günlük hayatta iletişim kurarken anlaşılır ve etkili konuşmak sosyal ilişkilerin sürdürülmesi açısından önemlidir. Konuşma becerisi, öğrencinin toplumsal yaşantısında karşılıklı iletişim becerisini geliştirmesinde önemlidir. Bilgi ve deneyimlerin aktarılmasını, olaylar karşısında duygu ve düşüncelerin paylaşılmasını sağlayan bir beceridir (MEB, 2015: 6). Bir dili biliyor olabilmek o dile hâkim olabilmekten geçer. Dilin inceliklerini bilmek öğrencinin konuşma becerisini nasıl kullandığı ile ilişkilidir. Konuşma eylemini gerçekleştiren öğrenci, dili tam anlamıyla algıladığını gösterir. Öğrencinin sosyal yaşantısını ve akademik başarısını büyük ölçüde etkileyen bir beceridir (Doğan, 2009: 186). Günlük hayatta sıklıkla başvuru bu becerinin geliştirilmesi için öğrencinin konuşma çalışmasını zaman zaman yapması fayda sağlayabilir.

Literatürde okuma kelimesi bir metinde yer alan sesleri, sözcükleri tanımak ve anlama sürecine başlamayı kavramaktır (Göğüş, 1978: 60). Okuma becerisi ile öğrencinin farklı kaynaklara ulaşmasına olanak tanınır. Öğrencinin yeni bilgileri okuyarak farklı deneyimler yaşamasını sağlar. Okuma becerisi aktif olduğunda öğrenme süreci başlar. Bilgiyi eleştirme, analiz etme, değerlendirme ve inceleme

süreci ortaya çıkar. Programda okuma becerisi alanıyla öğrencinin okuyup anlayabilme, anladığını idrak ederek okumayı alışkanlık hâline getirmeleri amaçlanmıştır (MEB, 2015: 6). Dinleme/izleme becerisi okuma becerisinin çıkış noktasıdır. Anlama sürecinde önce dinleme/izleme becerisinin var olduğu söylenirse aksi iddia edilemez. Öğrenmenin aktif hale gelebilmesi için dinleme/izleme ve okumanın birbirinden ayrılmaz iki parça olduğu görülmektedir. Öğrenmeyi sağlayan bu iki becerinin öğrencinin akademik başarısını etkileri olduğu söylenebilir (Bayat, 2021: 186). Dinleme/izleme ve okuma becerileri birbirinden etkilenen iki beceridir. Okunan ve dinlenen bilgilerin anlaşılması için öğrencinin kelime dağarcığı zengin olmalıdır. Anlama ve algılama becerisinin gelişiminde kelime hazinesinin zengin olması önemlidir. Kelime hazinesi dinleme/izleme becerisiyle başlar. Sesleri dinleyip harfleri tanıyıp okuma becerisini kazanan öğrencinin kelime hazinesi olumlu bir şekilde etkilenir (Emiroğlu ve Pınar, 2013).

Yazma becerisi aşamalı bir süreçtir. Dinlediklerini algılayan öğrenci, birikimi yazma becerisine yansıtır. Fakat ilk önce öğrencinin fiziksel ve mekanik düzeyde yazma becerisini öğrenmesi elzemdir. Yazma becerisinin geliştirilmesi için farklı çalışmalar yapılmalıdır. Öğrenci yazma çalışmalarında harfleri, heceleri, sözcükleri ve cümlelerin nasıl yazılacağını öğrenir (Akyol, 2010: 35-106). Aytan'a (2020) göre dinleme/izleme becerisini kazanan öğrenci yazma becerisini kazanmaya hazırdır. Öğrencinin kendini yazarak ifade edebilme becerisinin gelişmesi için söz varlığına/dağarcığına ihtiyacı vardır. Dinleme/izleme becerisi gelişirken zihinde biriken kelimelerin aktif olarak kullanması yazma becerisiyle ortaya çıkar. Öğrencinin yazma becerindeki başarısı dinleme/izleme becerisinin geliştirmesiyle ilintilidir.

Öğrencinin not tutma becerisini etkin ve doğru bir şekilde gerçekleştirmesi becerileri bir arada kullanabilme yeteneğiyle örtüşür. Not tutma sürecinde dinleme, konuşma ve yazma becerileri aktiftir. Öğrenci konuşanı iyi bir şekilde dinlemeli ve dinlediklerini kalıcı hale getirmek için not tutmalıdır. Not tutma becerisinde dikkat edilen yerlerin algılanıp yazılması becerileri kazanmakla ilişkilidir (Emiroğlu ve Pınar, 2013). Öğrencinin Türkçe dersini iyi bir şekilde algılaması için dil becerilerini geliştirmesi ve aktif olarak kullanması gerekir. Not tutarken dinleme/izleme becerisi ile yazma becerisini aktif olarak kullanması, öğrencinin becerileri doğru bir şekilde kendisine kazandırdığının göstergesidir.

Öğretim Programı'nda (2015) yazma becerisinin geliştirilmesiyle; öğrencilerin bilgiyi aktarma, hislerini ve düşüncelerini ifade etme, gözlemleri hakkında görüşlerini ve kurgusal unsurları ifade etme durumlarını dilin olanaklarından faydalanıp yazılı anlatım ilkelerine uygun şekilde aktarmaları hedeflenir. Ayrıca öğrencinin yazma becerisi ile kendini ifade etme alışkanlığı kazanmaları ve yazma becerisinde yeteneği keşfetme durumlarının ortaya çıkması amaçlanmaktadır. Amacın/hedefin gerçekleşmesi için öğrenci, çeşitli yazma çalışmaları yapmalıdır. Gelişmesinde sabır isteyen yazma becerisinin kazanılması farklı yöntem ve tekniklerin kullanılmasıyla mümkün olabilir. Uzun bir zaman dilimini kapsayan bu becerinin kazanılması için öğrencinin telkin edilmesi ve heveslendirilmesi gerekebilir.

2.1.2.Türkçe Ders Kitapları

Öğretim programları göz önünde bulundurularak hazırlanan ders kitapları, eğitim-öğretim süreci bakımından öğretici ve eğitici özelliklere sahip olmalıdır. Ders içeriği ile ilgili farklı materyaller kullanılsa da dersin kazanımını gerçekleştirmek için öğretmen ve öğrencinin birincil kaynağı olması açısından ders kitabının yeri ayrıdır. Ders kitapları hazırlanırken öğrencilerin farklı özellikleri göz önüne alınmalıdır. Sınıf seviyesine uygun, öğrencilerin fiziksel ve psikolojik özelliklerini kapsayan, öğrencilerin ilgi ve dikkatini çeken kitaplar hazırlanmalıdır. Temel dil becerilerini ders kitaplarıyla birlikte vermek bütünsellik ilkesini sağlar. Ana dil kitabının hazırlanmasında dilin incelikleri ve özellikleri yer almalıdır (Yılmaz ve Korkmaz, 2017: 34). Türkçe ders kitapları hazırlanırken gelecek öngörülüp öğrenciye hitap edecek şekilde hazırlanması elzemdir. Çağın özelliklerini ve dinamiğini içeren ders kitapları öğrencinin dikkatini ve ilgisini çeker.

2.1.2.1.Ders Kitaplarının Kullanımı

Ders kitapları, her sınıf seviyesinde en temel araçtır. Eğitim-öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Sınıf içerisinde yapılan etkinliklerin çoğu ders kitaplarında yer alan etkinliklerdir. Kazanımlara uygun hazırlanan kitaplar dersin planı doğrultusunda ders esnasında işlenir. Bir öğretmenin, en temel destekçisi ders kitaplarıdır. Bilgilerin öğrencilere daha anlaşılır sunulmasını ve dersin sistemli şekilde ilerlemesini sağlar. Ders işlenirken sadece ders kitabına bağımlı kalınmamalıdır. Ders kitabı dışında farklı uyarıcılara sahip materyaller ders esnasında kullanılmalıdır. İyi bir öğretimin gerçekleşmesi için öğrencilere farklı materyaller sunmak gerekir (Küçükahmet, 2004:

11). Öğrencilerin öğrenme stillerine hitap edecek materyallerin sınıf içerisinde kullanılması eğitim-öğretim sürecinin kalitesini arttırabilir. Ders kitaplarındaki metinlerin, görsellerin, tablo ve şekillerin, kaynakçanın vb. unsurların dersin konusuna göre etkinlikler ile işlenmesi öğrencilere hitap edebilme noktasında önemli olabilir.

Ders kitapları hem öğretmene hem de öğrencilere bazı avantajlar sağlar. Ders kitabı işlenecek konu bütünlüğünün kavranmasını sağlar. Konular arasında bağ kurarak önceki bilgi ile yeni bilgi arasında yapılandırmayı sağlar. Ders kitabı öğrencinin derse hazırlıklı gelmesini ve kişisel çalışma imkânı sağlar. Öğrencilerin kişisel çalışma becerisini geliştirir. Öğrencilerin yazılı bir materyale sahip olmaları bilginin kalıcı olmasını sağlamak açısından önemlidir. Ders konusunun tekrarının yapılmasına olanak verir. Ders kitabını iyi bir şekilde kullanan öğrenci ilgili dersin konusunu kavramada ön planda olur. Ders kitaplarında yer alan etkinlikler öğrencilerin etkileşim halinde dersi işlemesine olanak verir (Kılıç ve Seven, 2006: 39).

Şahin ve Yıldırım'a (1999) göre etkili bir ders kitabında bulunması gereken belli başlı özellikler vardır. Öğrencinin ilgisini ve dikkatini çeken unsurlar ders kitabında yer almalıdır. Öğrencinin dikkatini çekmeyen kitaplar derse olan merakı azaltabilir. Bir konunun temel unsurlarını içeren metinler ve tablolar yer almalıdır. Görsel ve sözel olarak öğrenciye hitap etmelidir. Ders kitabı öğrencinin kendi kendine konuyu kavramasına imkân tanımalıdır. Ders kitaplarında verilen örnek olaylar, öğrencilerin yaşamına ait izler taşınmalıdır. Öğrencinin yaşantısından uzakta olan bir kitap yakından uzağa ilkesini ihlal etmiştir. Köy okulundaki öğrencilere toplu taşıma ile ilgili bir metin karşısında ilk olarak metrodan bahsedilmesi doğru olmaz. Köy okulunda okuyan öğrenci için çevresinde olan ya da herkes tarafından bilinen minibüs ile ilgili bir metin sunmak vermek daha doğru olur. Yakından uzağa ilkesinin kullanılması önemlidir.

Öğrenilen bilgileri ölçmek ve değerlendirmek için ders kitabında problemler ve testler yer almalıdır. Bu çalışmalar öğrencinin bilgi düzeyine uygun şekilde olmalıdır. Ders kitaplarında verilen olaylar kronolojik sıraya göre verilmelidir. Bilgiler arasında boşluk ya da çelişkili ifadeler olmamalı, konu bütünlük ilkesi kullanılarak öğrenciye sunulmalıdır. Öğrencinin seviyesine göre terimler/sözcükler sunulurken sade ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır. Ders kitabı canlı, görseli zengin ve merak uyandıracak şekilde hazırlanmalıdır. Ders kitaplarında bulunan bilgiler öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyine uygun ve öğrenme ilkeleri göz önünde bulundurularak yazılmalıdır. Tekrar eden ve yaş seviyesinin altında etkinliklere yer verilmemelidir. Bilgiyi sarmal şekilde

öğrencilere sunarken ilgi uyandırmasına dikkat edilmelidir. Bilgi sarmal şekilde sunulurken aynı konular farklı etkinlik düzeyleriyle öğrenciye sunulmalıdır.

2.1.2.2. Metinlerde Dil ve Anlatım

Metinler öğrencilere konuşma, odaklanma, düşünme becerisi ve zengin bir dil becerisi sunar. Metinler, toplama ait değerleri ve ahlaki durumları uygun bir dille ifade etmelidir. Dilin kullanımını örneklerle öğrencilere sunmalıdır. Metinler doğru, etkili ve anlaşılır bir dille hazırlanmalıdır. Dilin özelliklerini taşıyan metinler, bir anlatım örneği olarak ele alınabilir (Payza, 2015: 45). Metinlerin öğrenciler tarafından anlaşılır olabilmesi dil becerilerinin gelişimine katkı sağlar. Dil becerilerinin aktif olarak kullanılması metinleri algılayabilmeyi temel kılar. Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları dil becerilerini geliştirir ve metinleri okuyanları hayata hazırlayabilir (Sever, 2003). Dilin inceliklerinin ve zenginliklerinin öğrenciye sunulması ders kitaplarıyla mümkündür. Okunan ve dinlenen her metin Türkçe öğretiminde öğrenciye dili doğru ve iyi bir şekilde kullanması bakımından örnek oluşturabilir. Metinlerin dil ve anlatım yönüyle ilgili olarak farklı niteliklerin olması gerekir. Bir metnin yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine uygun olarak yazılması gerekir. Payza'ya (2015, s. 45-46) göre yazı içerisinde imla hataları olmamalıdır. Metinlerde yabancı sözcük sayısına yer verilmemelidir. Kelimelerin Türkçe karşılıkları yer almalıdır. Anlatım bozukluğunun yapılmadığı cümleler, paragraflar oluşturulmalıdır. Öğrencilerin kelime/sözcük dağarcığına yeni kelimeler ekleyerek birikimlerini arttırması gerekir. Yeni öğrenilen kelimelerin aktif şekilde kullanılması ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleştirilmelidir. Metinlerde yer alan cümlelerin ve ifadelerin anlam bakımından çelişmemesi gerekir. Öğrencinin dili öğrenirken doğru bir şekilde algılaması sağlanmalıdır. Dil ve anlatım bakımından titiz bir şekilde hazırlanan metinler öğrencilere sunulmalıdır.

Payza'ya (2015) göre öğretmene yardımcı olan ders kitaplarının hazırlanması önemli bir konudur. Ders kitapları içerisinde yer alan metinler bazı kuralları ve nitelikleri barındırır. Metinler anlaşılır, sade, açık ve hatasız olarak öğrencilere sunulmalıdır. Türkçe ve Edebiyat öğretmenlerinin dili doğru, açık ve güzel bir şekilde kullanması ve öğrencilere örnek olması önemlidir. Türkçe eğitimi iyi bir şekilde sunabilmek için önce öğreticilerin dil üzerinde uzmanlaşması kaçınılmazdır. Dilin

inceliklerini anlaşılır bir şekilde aktaran öğretmen ile dilin kurallarını barındıran ders kitabı sayesinde öğrenci dili doğru bir şekilde öğrenebilir.

2.1.2.3. Metinlerin Söz Varlığı

Kendini doğru ve net bir şekilde aktarabilen öğrenciler yetiştirmek için öğrencilerin kelime hazinesini zenginleştirmek gerekir. Kelime hazinesinin zengin olabilmesi için temel beceriler gelişmelidir. Söz varlığı “Yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün” olarak tanımlanmıştır (Aksan, 2006). Söz varlığı, temel becerileri kullanırken anlamlandırılan sözlerin tamamıdır. Söz varlığı iki farklı şekilde sınıflandırılabilir. Etkin söz varlığı, öğrencinin temel beceriler aracılığıyla kullandığı sözlerden oluşan bütüne denir. Edilgen söz varlığı, öğrencinin dinleme/izleme ve okuma çalışmalarında edindiği fakat konuşma ve yazma çalışmalarında kullanmadığı sözlerden oluşan bütüne denir (Yılmaz E. , 2014: 96). Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda söz varlığının önemi vurgulanır. Okullarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki temaları destekleyen ve estetik değeri olan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir. Dünya edebiyatından metinler seçilir. Bu metinler doğru bir çeviriyle ders kitabında yer almalıdır. Dönemsel söyleniş özellikleri ya da yazarın söyleme biçimine has olan yaz farklılıkları hata olarak görülüp düzeltilemez. Dönemsel farklılıklar yazım ve noktalama işaretlerine yönelik ise dipnot şeklinde metinde yer almalıdır. Bu yazım biçimlerinden öğretim amacını taşıyarak faydalanılabilir (MEB, 2019: 18). Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) söz varlığını konu alan kazanımlar bulunmaktadır. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla öğretim programına uygun hazırlanan ders kitapları aracılığıyla kazanımlar öğrencilere kazandırılmaktadır.

2.1.2.4. Metin Türleri

Ders kitaplarında bulunan metinlerde tür çeşitliliğinin fazla olması önemlidir. Öğrencileri farklı metin türleri ile karşılaştırmak gerekir. Öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun, farklı yazarlara ve farklı türlere ait metinler ders kitaplarında yer almalıdır. Metinleri öğrencinin ilgi ve alakasını içermelidir. Dikkat çekme özelliği olursa öğrencilerin derse merakı artar (Payza, 2015: 48). Metinlerin içeriği, görseli, sözcükleri ve konusu ile öğrenci de öğrenme isteği uyandırılmalıdır. Metinleri ve metin türlerini merak eden öğrenci, konuyu kolay bir şekilde anlayabilme düzeyine de

erişebilir. Farklı metin türlerine ait metinler ile karşılaşan öğrenci, bu metin türlerini yazma hevesinde de bulunabilir.

Öğretim Programı'nda metin türleri üç temel başlıkla belirlenmiştir: Bilgilendirici, hikâye edici ve şiir. Her temada olması gereken metin sayısı sabittir. Temada yer alacak metinlerin seçimi ders kitabını yazanların isteğine bağlıdır. Tür açısından metinlerin dengeli dağılması elzemdir (MEB, 2019: 17). Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) metin türleri ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır. Sınıf seviyesi göz önünde bulundurularak farklı metin türleri kazanım içerisinde açıklama olarak verilmiştir. Kazanımlar içerisinde metin türlerinin ayırt edilmesi istenmektedir. Ders kitabında işlenen metinlerin türleri öğrenilmektedir. Sınıf seviyesine göre öğrencilere farklı türlerde metinlerin yazdırılması istenmektedir. Metin türü ile ilgili ayrıntılı yer verilmemesi istenmiştir.

2.1.2.5. Metin Süreleri

Dinleme/izleme süreleri ilgili ilk kez 1981 (MEB) programında dinleme/izleme sürelerine değinilmiştir. Buna göre birinci sınıfta 3-5 dakika ile sınırlı olan süre beşinci sınıfta 15-20 dakikaya kadar çıkmıştır. Ortaokul düzeyinde ise altıncı sınıfta 25-30; yedinci sınıfta 30-35; sekizinci sınıfta ise 35-40 dakika olarak belirlenmiştir. 2005 (MEB) programı ise dinleme/izleme becerisini ilk kez ele alan programdır. Dinlemenin bir beceri olduğunu ve önemli bir yere sahip olduğunu program öne çıkarmıştır. Fakat programda dinleme/izleme süreleri belirtilmemiştir.

Göğüş (1978: 230) ise dinleme/izleme sürelerini sınıflarla kategorilendirmiştir. Öğrenci seviyelerine göre öğrencilerden beklenen davranışları belirtmiştir. 1.-3. sınıf 5-10 dakika içinde “Dinlediği/izlediği konunun belli yönlerini kavrar.” davranışının sergilenmesi beklenir. 4.-5. sınıf 20-30 dakika içinde “Dinleme/izleme kurallarını öğrenerek dinlediğiyle ilgili soru sorabilir.” davranışının sergilenmesi beklenir. 6.-8. sınıf düzeyinde 50-60 dakika içinde “Dinlediği/izlediğinden hareketle neden-sonuç ilişkisi kurar. Dinlediği/izlediği konunun önemini kavrar.” davranışının sergilenmesi beklenir. Dinleme süreleri ve yaş seviyelerine göre farklı tasnifler bulunmaktadır. Fakat tasniflerin dayanakları belirtilmemiştir. Batur ve Gül'ün (2021: 138) çalışmasında öğretmen görüşleri neticesinde 5. sınıf öğrencilerinin ortalama dinleme/izleme süresi 10-15 dakika (%35,3), 6. sınıf 10-15 dakika (%32,8), 7. sınıf

15-20 dakika (%31,1), 8. sınıf 15-20 dakika (%26,1) olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin dinleme/izleme süreleri 10-15 ve 15-20 dakika aralığındadır.

2.1.2.6.Metinleri Seslendiren Cinsiyetler

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) dinleme/izleme metinlerini seslendiren kişilerin cinsiyetine değinilmemiştir. İlkokul düzeyinde başlayarak dinleme/izleme metinleri ile karşılaşan öğrenciler dinleme/izleme metinlerini farklı kişilerden dinlemektedir. Dinleme/izleme metnini seslendiren kişiler erkek ve kadın olmak üzere yaş seviyesine göre yetişkin erkek, yetişkin kadın ya da çocuk düzeyinde kişiler olabilir. Bu metinlerde yer alan cinsiyetlerin oranı net bir şekilde belirtilmemiştir. Öğrencilere sunulan dinleme/izleme metinlerinde her yaş grubuna ait sesin kullanılması öğrencinin algılama seviyesini farklı şekilde etkileyebilir. Sürekli erkek sesiyle dinleme/izleme metni dinleyen bir kız öğrenci için ya da sürekli kadın sesiyle dinleme/izleme metni dinleyen bir erkek öğrenci için önyargı durumu oluşabilir. Akran öğretimini güçlendirmek için dinleme/izleme metinlerinde çocuk seslerine de yer vermek elzem olabilir.

Siviş'in (2019: 109) çalışmasında öneriler kısmında metinlerin sese aktarılmasında metnin konusuna ve özelliklerine uygun seslerin kullanılması gerektiği ifade edilir. Metinlerde erkek, kadın ve öncelikle çocuk seslerine yer verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Seslendirme tercihleri yapılırken çocuğa görelilik ilkesine önem verilmelidir.

2.2.Dinleme/İzleme Becerisi

Dinleme/izleme becerisi üzerine yapılan tanımlara bakıldığında bu kavram üzerinde farklı bakış açılarının olduğu görülmektedir. Bu noktada dinleme/izleme becerisinin literatürde çeşitli tanımları bulunmaktadır.

TDK Türkçe Sözlük'te dinleme kelimesi "Dinleme işi" şeklinde tanımlanır. Dinleme becerisi, öğrencinin iletmek istediği mesajı/iletiyi net bir biçimde karşı tarafa aktarıp tepki geliştirme çabası olarak ifade edilir (Demirel, 1999: 33). "Dinleme, sesleri algılamaya çalışmak ve emek gerektiren bilinçli bir süreçtir" (Yangın, 2002: 45). Dinleme, sözlü olan iletişimde konuşanı etkili bir şekilde algılama ve yanıt vermeyi içeren süreçtir (Johnson, 1951: 58). Dinleme, söylenen cümlelere dikkat etmeyi ve cümleleri anlamaktır (Hampleman, 1958: 49).

Dinleme/izleme ile ilgili literatürde bulunan tanımlarda ortak olan anlama becerisinin gerekliliğidir. Nitekim dinleme/izleme becerisi için amaç genellikle anlamadır. Dinleme, birçok ses içerisinden istenilenin seçilmesi ve zihinde anlamlandırılmasıdır. Bu noktada dinleme ve işitme kavramları birbirine sık sık karışmaktadır. İşitme, fiziksel bir durumdur. İşitme, iradenin ortaya çıkmadığı bir işittir. Duyuma organına çevresindeki seslerin gelmesidir. Dinleme süreci işitmeyi içine alır ve bu süreç dikkat gerektiren zihinsel bir aktivitedir (Umagan, 2007).

Dinleme becerisinin yanı sıra izleme becerisinin de geliştiği günümüzde görülmektedir. Teknolojinin gelişim sürecinde insanlık önce radyo aracılığıyla dinleme becerisini geliştirdi. Gelişim süreklilik arz eden bir durum olduğundan dolayı radyonun peşini televizyon, sinema, müzik dinleme uygulamaları takip etmiştir. Dinlerken gelişen izleme becerisi öğrencinin iki duyu organını aktif kullanmayı sağlamıştır. Kulak ve göz organları aktif olarak kullanılarak anlama sürecine katkı sağlamıştır. Dinleme becerisi Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dinleme/izleme becerisi olarak yer almıştır. Dinleme becerisinin geliştirilmesinde izleme becerisinin önemli bir yer tuttuğu gösterilmektedir (Doğan, 2022: 9).

Dinleme/izleme becerisi, günlük hayatta çoğunlukla tek taraflı gelişen bir beceri değildir. Baltacıoğlu'na (1964) göre konuşan ve dinleyen olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Konuşan ve dinleyen anlamlandırma becerisini gerçekleştirip süreci ilerletmektedir. Hem dinlemek hem de dinlediğini anlayıp geri dönütte bulunmak ustalıklı yapılması gereken bir eylemdir. Konuşanın sözünü, zihinde anlamlandırabilmek iletişimin temel amacıdır. Sözü söylemek ve anlamak büyük bir sanattır. Sadece söylenenin anlaşılması elzemdir. Söylenene fikir yürütmek ya da önyargılı davranmak söylenenin yanlış anlaşılmasına sebep olur. Sadece söylenen sözü anlayıp başka bir şey anlamamak sanatın yüksek basamağıdır. Söylenenin sınırları içerisinde kalınmalı ve yorum yapılmamalıdır.

Dinleme/izleme becerisi, insanın kazandığı ilk beceridir. Bebek, anne karnında dinleme becerisini kullanmaya başlar. Doğumdan sonra sesler çıkartabilmek için çevresindekilerin seslerini dinler (Tompkins, 1998: 260). Anne karnındayken bebeğin duyduğu sesler ile olan ilişkisi kulağın gelişimini sağlamaktadır. Gebeliğin son dönemlerinde bebeğe dinletilen müzik türleri, bebeğin gelişimini olumlu yönde etkileyebilir. Anne ve babanın bebek doğduğu andan itibaren her eşyanın ismini söyleyerek göstermesi gerekmektedir. Bazı anne-babalar, bebek dünyaya geldiği

andan itibaren onun çevresinde olan, gördüğü, karşılaştığı varlıkların (eşya, araç-gereç, yiyecek-içecek vb.) adlarını tek tek söylemek yerine birden fazla varlığın adını tek bir kelimeyle karşılamaktadır. “patik, zıbın, atleti külot, ...” kelimelerinin yerine “cici;” “ekmek, yoğurt, çorba, ...” kelimelerini ayrı ayrı kullanmak yerine bunların hepsine birden “mama ” demek gibi (Doğan, 2022: 9). Bebeğe yiyecek olduğu ürünün ne olduğunun kelimeler ile ifade edilmesi, bebeğin kelime hazinesini geliştirebilir. Birden fazla nesnenin tek bir kavram ile karşılanabilir olma durumu ortadan kalktığında bebeğin dil haznesinin gelişimi olumlu yönde ilerleyebilir.

Dinleme/izleme becerisi birbirini izleyen aşamaların gerçekleşmesiyle olur. Bu aşamalar işitme, dikkat, anlama ve değerlendirmedir. İşitme organında sorun olmayan herkes çevreden gelen sesleri istemsizce işitir. Her işitilen ses dinlenmeyebilir. İşitilen sese dikkat etmek gerekir. Dikkat süreci, dinlemenin gerçekleşmesinde önemli unsurdur. Öğrencinin dikkatini ilgi alanına giren konular çeker. Dikkatini işittiği sese odaklayan öğrenci anlama ve değerlendirme aşamasına geçer (Moore, 2009). Dinleme/izleme becerisinin gerçekleşmesi için öğrenci dikkat etmeye hazır hâlde olmalıdır. Öğrencinin genel uyarılmışlık hali dikkat etmeyi etkiler. Yüksek düzeyde uyarıcı alan ile panik hâldeyken az düzeyde uyarıcı alan öğrenci uyku durumunda olur. Dinleme/izleme sürecinde uyarılmışlık hâli çok yüksek ya da çok düşük düzeyde olmamalıdır (Seven ve Engin, 2008). Dikkatin yoğunlaşmasında öğrencinin ilgi ve alakasına göre seçicilik özelliği ön planda olmalıdır. Uyarıcının özellikleri öğrencinin dinleyeceği sesi seçmesini sağlar (Öztürk ve Kısaç, 2011: 290).

Öğrenci, dinleme/izleme becerisini kullanırken dikkati yoğunlaştırmak için not tutma tekniğini kullanabilir ve dinlediklerini somutlaştırır. Dinlenenlerin hatırd tutulmasını sağlar. Not tutma eyleminde olan öğrenci, dinlenenleri anlayıp önemli kısımları yazar (Şengül, 2019: 35). Dinlerken not tutmanın birçok faydası bulunmaktadır. Özbay’a (2012) göre dinleyici anlatılanlardaki fikir akışını takip ederek konuşmayı daha iyi algılayıp sınıflandırabilir. Dinleme/izleme becerisinde hayale dalma eylemini ortadan kaldırır. Konuşmaya olan dikkat dağılmamaktadır. Dinleyici konuşmadaki ana fikri daha iyi algılar. Alınan notlar sayesinde bilgilerin unutulmamasını önler. Dinleyici konuşmadan uzun bir zaman geçse de alınan notları okuyarak ana fikri hatırlar.

Dinleme/izleme becerisindeki başarı, öğrencinin dikkat etme durumuna ve işittikleri içerisinden önemli olanı seçebilme becerisine bağlıdır. Dinleme/izleme

becerisinin gelişmesi için öğrencilerin her fırsatta dikkat becerisini geliştirici çalışmalara yer vermesi gerekir. Günlük hayat, çoğunlukla dinlemekle geçer. Ev ortamında, okulda, işyerinde, otobüste, televizyonda, radyoda birçok ses vardır. Bu seslerin tümüne ki dikkat kesilecek olursa öğrencinin sinir sisteminde hasar meydana gelir. Sinir sistemi kendini korumak için dikkati daima belli bir odak noktasında tutmaz. O anda içinde bulunduğu fizyolojik ve psikolojik gereksinimlere yani belirli noktalara dikkati toplar (Cüceloğlu, 1998: 171). Örneğin ev alınacaksa ev ile ilgili haberler, seyahat edilecekse seyahat ile ilgili kampanyalar kişinin dikkatini daha çok çeker. Mackay'a (1997) göre dinleme/izleme becerisinin gelişimi için hedef kitlenin ilgi odağında olan içerikler tespit edilmelidir. Konuşmacıya konsantre olmak oldukça güçtür. Bu durumda fiziksel nedenler, konuya ilgi duymamak, duygusal ve psikolojik nedenler sıralanabilir. Konunun dinleyici tarafından ilgi duyulması için yaşın, çağın ve toplumun yapısını bilmek önemlidir.

Dinleme/izleme eylemi gerçekleşirken bazı dinleme/izleme problemleri ortaya çıkar. Dinleyicinin ruhsal, zihinsel, sosyal ve fizyolojik durumu iletişim sürecini doğrudan etkiler. Dinleme, konuşulanları duyma ve algılama sürecidir. Sağlıklı kulakların var olmadı dinleme/izleme becerisi için önemlidir. Dinleyen öğrencide işitsel hafıza problemleri ya da dikkat eksikliği olabilir. Bu durumlar dinlemenin doğru bir şekilde gerçekleşmesini engeller (Hamaguchi, 2011). Dinleyici de ders içerisinde konunun hedeflerinin farkında olmama durumu olabilir. Dinleyen konuya dikkatini veremez. Dinleme/izleme esnasında kişisel sorunları düşünme ya da dinlemeye güdülenme problemi yaşama gibi durumlar dinlemeyi engellemektedir (Aşılıoğlu, 2009: 59).

Konuşmacıdan kaynaklanan sorunlarda bulunmaktadır. Konuşmacının dikkati üzerine çekememesi, dinleyiciyi güdüleyememe, sürekli terimler kullanarak konuşma, uzun soluklu anlatımların olması gibi durumlar dinleme/izleme sürecini olumsuz yönden etkilemektedir (Aşılıoğlu, 2009: 60). Konuşmacının giydiği kıyafet, taktığı takı, konuşma hızı/biçimi, beden dilini kullanma durumu ve kelime telaffuzu dinlemeyi etkileyen unsurlardandır (Doğan Kahtalı, 2020: 155). Dinleme/izleme becerisinde problem oluşturan bir diğer etmen de çevredir. Dinleme/izleme esnasında öğrencilerin söz hakkı almadan konuşması dinleyenlerin dikkatini dağıtabilir. Sınıfa dışarıdan gelen sesler, sınıftaki öğrenci sayısının fazla olması, sınıftaki öğrencilerin birbirlerini rahatsız etmesi dinlemeyi olumsuz etkileyen problemlerdendir. Cam

kenarında oturan öğrencilerin dikkatinin çabuk dağılması ve eğlenerek ders işlemenin olmadığı durumlarda dinleme/izleme eyleminde problemler yaşanır (Keray Dinçel, 2018). Dinleme/izleme ortamında sınıf içerisinde sıcaklık seviyesi, ışık durumu, sınıf düzeninin nasıl olduğu, diğer sınıflardan gelen seslerin etkisi gibi durumlarda olumsuz etki bırakır (Doğan Kahtalı, 2020: 159). Sınıfa gelen sesler, dinleme esnasında dinleyicilerin dikkatini dağıtabilir. Dinleyicilerin dağılan dikkati toplayabilmesi oldukça güçtür.

İlkokul birinci sınıftan itibaren öğrenciler bilgiye açık ve meraklı bir durumda öğretmenin karşısında yerini alırlar. Öğretmenin öğrencilerden beklenen davranışları açık ve net bir şekilde öğrencilere aktarması, öğrencilerin davranışları sergilemelerini oldukça kolaylaştırır. Öğrencilere “Şurayı iyi dinle!”, “Bu kısma dikkat et!” söylemlerinde bulunmak yeterli değildir. Öğrencilere “dinleme” ve “dikkat”i öğretmek için *dinleme öncesi*, *dinleme sırası* ve *dinleme sonrası* nasıl davranmaları gerektiğini öğretmek gerekir (Doğan, 2022: 21).

Dinleme/izleme eğitimi çalışmasında şu üç süreç bulunur:

- 1.Dinleme/İzleme Öncesi Çalışmaları
- 2.Dinleme/İzleme Sırası Çalışmaları
- 3.Dinleme/İzleme Sonrası Çalışmaları

- 1.Dinleme/İzleme Öncesi Çalışmaları

Dinleme/izleme öncesi faaliyetler, öğrencileri dinlemeye/izlemeye hazırlamayı amaçlamaktadır. Hazırlığın iki boyutu vardır: fiziksel ve zihinsel. Dinleme/izleme öncesi çalışmaların fiziksel boyutu; sınıf ortamının sessiz olması, öğrencilerin işitilebilir bir düzende oturması, sınıfın ısı düzeyinin mevsime göre normal düzeyde olması, okul dışından gelen seslerin önlenmesi olabilir. Bilişsel boyutunda ise motivasyon ve istek yer alır. Öğrencilere konunun içeriğine yönelik sorular sormak, resim ve fotoğraf göstererek onları dinlemeye hazır hale getirmek gerekir (Mastropieri ve Scruggs, 2004: 317). Bu unsurlara dikkat edilerek yapılacak dinleme/izleme çalışmaları hem öğretmen hem öğrenci açısından yüksek düzeyde verimli olabilir.

Dinleme/izleme sırasında belli bir plan çerçevesinde not almak dinlenen metnin anlaşılmasında fayda sağlamaktadır. Öğrencinin dinleme/izleme esnasında not tutması; bilgilerin unutulmasını, karıştırılmasını ve yanlış hatırlanmasını engellemektedir (Robertson, 2004: 183). Dinleme/izleme sırasında not tutma, plansız

ve gelişigüzel şekilde yapılmamalıdır. Dinleyici not tutarken bütün söylenenleri yazmamalıdır. Dinleme/izleme esnasında önemli görülen bilgileri ve konuyu kavrayarak ana düşünceyi diğer unsurlardan ayırt ederek not almalıdır (Doğan, 2022: 22).

Dinleme/izleme sonrasındaki çalışmalar, dinleme/izleme sırasında alınan notların yardımıyla sorular cevaplandırılır. Dinlenen/izlenen metni özetleme ve dinlenen/izlenen metnin değerlendirilmesi gibi çalışmalar yapılmaktadır. Dinlenen/izlenen metnin konusunun en ince detaylara kadar algılanmasını sağlar. Sonraki dinleme/izleme etkinliklerinde öğrencilerin dikkatli ve ilgili davranmalarına olanak verir. Bu çalışma ile öğrencilerin dinlemeyle ilgili bilgi ve becerilerini yapılandırmış olmaları sağlanmaktadır (Doğan, 2022: 23).

Her insan, dinleme/izleme becerisini geliştirmeye çalışırken olumlu ve olumsuz bazı dinleme/izleme davranışları sergileyebilir. Öğrencilerin belli başlı dinleme/izleme kusurları ile ilgili bilgi sahibi olması ve bu dinleme/izleme kusurlarını ortadan kaldırma çabası içerisine girmeleri gerekir. Dinleme/izleme eğitimi etkinlikleri sırasında ilköğretimden yüksek öğretime farklı yaş seviyelerindeki hedef kitlelerde gözlemlenen ve (Duker, 1966) (Nichols, 1987) (Kaya, 2003) bazı kaynaklarda değinilen belli başlı dinleme/izleme kusurları ele alınmıştır.

İlgisizlik: Dinleme/izleme kusuru olarak nitelendirilen ilk unsur konuşmacıya ve konuya ilgisiz ve alakasız kalmaktır. Dikkat çekici olmayan ya da ilgi oluşturmeyen bir konunun olma düşüncesi dinleyiciyi dinlemek için yeterli düzeyde güdüleyememiştir. Duruş pozisyonu ilgi düzeyini gösterir. Esneyen ya da düzgün oturmeyen dinleyici özensiz bir şekildedir. Fakat dikkatli bir dinleme faaliyeti için olumlu bir duruş sergilenmesi gerekir. Konuşmacıyı dinleme esnasında başka işlerle uğraşmamak veya dikkat dağıtılmamak önemlidir. Konuşmacı ile dinleyici arasında olumlu ve olumsuz iletişim, ortamın kalitesini doğrudan etkiler. Dersi anlatan öğretmen dersi dinlemek istemeyen öğrencileri gördükçe anlatma hevesi kırılabilir. Ders anlatımında olumsuz bir durum oluşur. Söz alan bir öğrenciyi dinlemeyen öğrencilerin olması konuşan öğrencinin moralini bozar. Günlük hayatta buna benzer durumlarla karşılaşılabilir.

Konuşmacının Anlattıklarıyla Değil Dış Görünüşüyle İlgilenme: Bazı dinleyiciler konuşmacının söylediklerine değil dış görünüşü ile ilgilenirler. Konuşan kişinin saç rengi, uzunluğu-kısalığı, kıyafeti, aksesuarı, makyajı gibi durumlarla

ilgilenir. Dinleyici bu unsurlara dikkat ettiğinde konuşmanın konusundan uzaklaşmış olur. Dikkat dağıtan durumlardan uzaklaşarak konuşmanın konusuna yönelmek tercih edilmelidir. Öğretmenin giydiği ceketini veya taktığı kravatı çok beğenen bir öğrenci ders boyunca anlatılanlara dikkat etmeyip bu kıyafetlerle ilgili düşüncelere dalarsa, fiziki olarak sınıfta olmasına rağmen zihin olarak çok farklı yerlerde dolaşmış demektir.

Uygun Olmayan Vakit ve/veya Şekilde Söz Alma: Dinleyici, konuşmacının dikkatini dağıtmamalıdır. Konuşmacıya uygun olmayan zamanlarda söz hakkı almak ya da soru sormak konuşmacının konusunun dağılmasına sebep olabilir. Konuşmacı bu durumlarda söyleyeceklerini unutabilir ya da söyleyeceklerinin sırasını unutabilir.

Konuşmacıyı ve Diğer Dinleyicileri Rahatsız Etme: Konuşmacıyı dinleme esnasında hedef kitlenin bazı görevleri vardır. Her dinleyici gruptaki kişilerin dinlemesini engelleyici durumlarda bulunmaktan kaçınılmalıdır. Gürültü çıkarmak, dikkat çekmeye çalışmak, hareket etmek vb. durumlardan kaçınılmalıdır. Dinleme/izleme becerisinin eğitimiyle ilgili bazı çalışmalarda öğrencilerin sadece dinleyerek/izleyerek ve hem öğretmene hem de arkadaşlarına soru sormadan etkinliğe katılmayı sürdürmeleri gerekmektedir. Öğretmeni ve/veya arkadaşlarını rahatsız edici davranışlar sergilemek uygulamadaki amaçlara ulaşmayı engelleyecektir.

Konuşmacının Anlattığı Her Şeyi Not Almaya Çalışma: Konuşan kişinin her söylediğini yazmaya çalışmak dinlemeyi olumsuz etkiler. Çünkü konuşma hızı ile yazı hızı aynı değildir. Konuşulanların hepsi not alınmamalıdır. Önemli görülen yerler ya da konunun ana fikrini verebilecek cümleler not alınabilir. Dinleme sürecinde anlama süreci aktif olarak kullanılır. Anlama sürecinde konuşulanların mantıklı cümleler haline getirilip not tutulur.

Konudan Kopma ve Hayale Dalma: İnsan beyninin gizemi tam olarak çözülememiş olsa da araştırmalar beynin çalışmasında çağrışımların büyük yeri olduğunu göstermektedir. Beyne gelen yeni bilgi, eski bilgiye eklenir. Bilgiler yeniden yapılandırılır. Dinleme/izleme esnasında edinilen yeni bilgiler ile eski bilgiler zihinde canlanır. Zihinde karşılaşılan bilgiler dinlenen konu ile ilgili düşüncelerin oluşmasını sağlar. Bu süreçte dinlenen konudan uzaklaşmaya da sebep olabilir. Birkaç saniyeliğine konudan uzaklaşma ile başlayan ve uzun süren bu durum dinleme/izleme sürecini olumsuz etkiler. Konudan kopma etkili dinlemenin önündeki en büyük sorunlardan bir tanesidir. Hayale dalma, çağrışımların esiri olma durumu okuma

sırasında da karşımıza çıkar. Zaman kaybına neden olsa da okumada geriye dönme imkânı vardır ve bu kopmalar telafi edilebilir. Ancak dinleme/izleme sırasında dinleyicinin böyle bir şansı yoktur; çünkü konuşma/görüntü akıp gitmektedir. Bu sebepten dolayı dinleme/izleme sürecinde öğrencilere soru sorma, kontrol etme gibi durumlarla dikkat tekrardan toplanır.

Kendi Söyleyeceklerini Tasarlama: Dinleyici, dinleme esnasında sorunun ya da konuşma sırasının kendisine geleceğini düşünerek konuşmacının söylediklerini dinleyemez hâle gelir. Dinleyici, konuşmacının söylediklerine kendi zihninde cevaplar ya da örnek olaylar düşünür. Etkili dinleme/izleme süreci olumsuz etkilenir. Topluluk içinde konuşması gereken öğrenciler sıranın kendilerine geleceklerini düşünerek söyleyeceklerini önceden planlamaya başlar. Bu durumda anlatılanları dinleyemezler. Konuşma ve dinlemenin pek çok yerde birlikte olduğu düşünüldüğünde bu dinleme/izleme kusurunu ortadan kaldıramamış öğrencilerin etkili dinleyiciler olamadıkları söylenebilir.

Ayrıntılara Odaklanıp Asıl Noktayı Kaçırma: Dinleme/izleme esnasında ayrıntıları aklında tutmaya çalışırken asıl konuyu kaçırmak bir sorundur. Dinleyici dikkatli dinleyip önemli hususlar ile ayrıntıları birbirinden ayırma becerisi kazanmış olmalıdır. Öncelikle cümleler, kısa paragraflar üzerinde sınıfça yapılacak uygulamalar sayesinde öğrenciler, dinlenenlerdeki asıl noktalarla ayrıntıları birbirinden nasıl ayıracakları konusunda ön bilgileri edinmiş olurlar. Sonrasında da metinler/konuşmalar üzerinde sık sık uygulamalı etkinlikler yapılarak edinilen bilgiler pekiştirilmeli, bu bilgilerin farklı örneklere transferi sağlanmalıdır.

Önyargıların Etkisinden Kurtulamama: Dinleme/izleme öncesinde dinleme esnasında anlatılanları anlayamama korkusu dinleme/izlemenin önünde engeldir. Dinleyici süreçte anlatılanları anlayamama korkusu yaşarken stres olur. Bu stres sebebiyle dinlediklerini anlayamaz. Dikkatli dinlese de anlayamama önyargısı oluşmuştur. Bu yüzden dinleme/izleme sürecini olumsuz etkileyen, anlayamama korkusu ve buna bağlı stres vb. nedenleri ortadan kaldırmaya çalışmak gerekir.

Bilinmeyen Kelimelere Önem Vermeme: Dinleme/izleme esnasında kelime dağarcığında olmayan yani anlamı bilinmeyen bir kelime ile karşılaşıldığında dinleyici bu kelimeyi önemsiz görmemelidir. Bu kelimenin anlamını öğrenme çabası içinde olmalıdır. Kelimelerin anlamını bağlamdan hareketle tahmin etmeye çalışmalıdır.

Anlam kurma sürecine bu kelimeleri katarak etkin dinleme/izleme süreci oluşturmaktadır.

Tek Bir Yöntem Kullanma: Doğru bir dinleme/izleme eğitimi olmayan öğrenciler, çocukluk çağında edinmiş olduğu dinleme/izleme alışkanlığını sürdürür. Her dinleme/izleme faaliyetinde aynı yöntemi kullanır. Öğrencilerin farklı ortamlarda ya da durumlarda farklı dinleme/izleme yöntemlerini kullanması gerektiğini bilmez. Dinleme/izleme sürecindeki bu durum verimi düşürür. Bu kusuru ortadan kaldırmak, örgün eğitim kurumları olan okullarda verilecek dinleme/izleme eğitimiyle mümkün olabilir. Öğrencilere dinleme/izleme türleri ile ilgili bilgi vermek, uygulama çalışmaları ile nasıl kullanıldıklarını göstermek öğrencilerin dinleme/izleme becerisini geliştirme noktasında yarar sağlayabilir.

Dinleme ile izleme aynı zamanda gerçekleşen iki eylemdir. Göz ve kulak organı birbirini tamamlayacak şekilde bir uyum halindedir. Bu uyum anlamlandırma sürecini olumlu yönden etkiler. Sözel ve görsel unsurların birlikte sunulması ve algılanması dinlenenlerin kalıcılığını artırır (Emiroğlu ve Pınar, 2013). İzleme durumu dinleme eyleminin bir parçasıdır. Konuşan kişinin beden dilini nasıl kullandığı önemlidir. Doğru kullanılan beden dili, dinleyiciyi güdüler ve hazır hale getirir. Dinleyicinin dinleme sürecinde algıları açılır. Dinleyici olarak konuşmacıyla kurulan göz teması konuyu algılama da önemli bir durumdur. Konuşanın beden dilini kullanması dinleyicinin dikkatini daima dinç tutar. Beden dilini doğru ve net bir şekilde sunulması önemlidir. Dinleyici, konuşanın hâl ve tavırlarından çıkarımlarda bulunabilir. İletişimin çift yönlü bir süreçtir. Konuşan ve dinleyen aktif hâldedir. Dinleyicinin konuşmacının yüzüne bakması, başını konuşmacıya doğru eğmesi ve ona yaklaşması dinleme sürecini olumlu yönden etkiler (Ünveren, 2020: 199). Dinleyicinin yaptığı bazı hareketler konuşmacıya mesajlar verir. Örneğin dinleyicinin çenesini okşama hareketi bir iletidir. Konuşan kişinin söylediklerine farklı bakış açılarından baktığını ve bir karar verme aşamasında olduğunu gösterir. Dinleyen ve konuşanda sözsüz bir iletişim halindedir (Ünveren, 2020: 210).

Sınıf ortamında öğrenci ve öğretmenin kullandığı beden dili konuşma ve dinleme/izleme sürecini etkiler. Dinleyen öğrenci olduğunda derste sıkıldığını belli eden davranışlar gösterir. Derste dikkati dağılmış, hayal dünyasına dalmış bir öğrenci elini başını destekler hâlde durur ve başını hafif yana elinin üzerine doğru kaydırır. Bu durum gerçekleşirken dinleyen öğrenci hafif uyku havasına girer. Bu durum

öğrencinin derste dinlerken sıkıldığını öğretmene gösterir. Ayaklarını hızlı sallayan öğrencinin sabırsızlığını ve dinleme/izleme faaliyetine son vermek istediğini gösterebilir. Öğretmenin beden dilinden öğrencinin durumunu anlayıp derse dikkati yeniden toplayabilir. Dinleyici öğretmen olduğunda konuşan öğrencilere beden diliyle mesaj verir. Örneğin gerçekleri söylemeye başlayan bir kişi avuçlarını giderek açar ve bunu bilinçsizce yapar. Onu dinleyenlerde doğruları söylediğine dair bir izlenim uyandırır. Öğretmenin hareketleri öğrencilere güven duygusu verici, destekleyici ve öğrencileri güdüleyici olmalıdır. Dinlerken göz teması kurmak öğrencilerde olumlu duygular oluşmasını sağlar (Ünveren, 2020: 213-214).

Sınıf ortamının dinleme/izleme etkinliklerini gerçekleştirebilir şekilde düzenlenmesi gerekir. Eğitim ortamı olan sınıf, bir plan doğrultusunda hazırlanmalıdır. Sınıf düzenindeki fiziki unsurlar önemlidir. Öğrencisi sayısı, ses, ısı, renk ve aydınlatma gibi durumlar fiziki unsurlardır. Özellikle ses, aydınlatma ve renk unsurları dinleme/izleme etkinliklerini etkilemektedir. Dinleme/izleme becerisinin gerçekleşmesinde ilk adım işitmedir. Sessiz olmayan bir sınıf ortamında sağlıklı bir dinleme/izleme etkinliği yapılamaz. Sesin problemlili bir şekilde çıkması dinleme/izleme sürecinin önündeki en büyük engellerdir. Dinleme/izleme sürecinde sesin net bir şekilde işitilebilir ve anlaşılır olması gerekmektedir (Erol, 2020: 224).

Dinleme/izleme sürecinde izleme becerisinin gerçekleşmesinde materyalin görselinde sıcak ve soğuk renkler dengeli olarak kullanılmalıdır. Vurgunun olduğu kısımlarda canlı renkler tercih edilmelidir (Sancar Tokmak, 2019: 356-357). İzleme becerisinde ışık faktörü önemlidir. Görsel/işitsel materyallerin eğitim ortamlarında kullanılmasında ışık düzeyinin düşük ya da yüksek olması ortamın verimli olması açısından önemlidir. Dinleme/izleme sürecinde dikkatin dağılmaması için öğrenci sayısının fazla olmaması gerekir. Kalabalık sınıflarda öğrencinin dinleme/izleme süreci zorlaşabilir. Öğrencilerin yerleşim düzeni dinleme/izleme yöntem ve tekniklerin kullanılmasında önemlidir (Erol, 2020: 225). Yerleşim düzeni içerisinde sınıf ortamının ısısı da dinleme/izleme becerisini etkileyebilir.

2.2.1.Dinleme/İzleme Yöntem ve Teknikleri

Dinleme/izleme becerisini kullanmadan önce amaç belirlenmelidir. Amaca uygun dinleme/izleme yöntem ve tekniği belirlenmelidir. Öğrencinin farklı ortamlarda farklı dinleme/izleme amacı olabilir. Dinleme/izleme amacının belli olayları

tanımlamak ve belirlemeler yapmak, farklı anlamları analiz-sentez etmek, iletinin faydalarını değerlendirmek, iletideki sesleri ve ögeleri estetik bir bakış açısıyla değerlendirmek ve kişilerle empati yapabilmek olarak belirtilebilir (Temel Eğinli ve Gürüz, 2018: 259). Dinleme/izleme türlerini birçok araştırmacı farklı şekillerde tasnif etmiştir. Aktaş ve Gündüz (2015: 91-93) dinleme/izleme çeşitlerini dört tane olarak ele almıştır: dikkatli dinleme, doğru dinleme, eleştirel dinleme ve not alarak dinleme. Özbay (2015: 95-135), dinleme çeşitlerini beş başlık altında inceler: ayrıştırıcı dinleme, iletişimsel dinleme, estetik dinleme, bilgi edinmek için dinleme ve eleştirel dinleme.

Günlük hayatta dinleme/izleme becerisi kişisel, kişilerarası ve grup halinde yapılan etkinlikler ile aktif hale getirilir. Bu etkinlikler iki başlık altında ifade edilebilir:

Etkileşimli Dinleme: Etkileşimli dinlemede yer alan etkinlikler yanıt vermeyi içerir. İletişimin karşılıklı olduğu durumlarda gerçekleşir. Dinleyiciden beklenen, konuşmacıya konuyu açıklaması için sorular yöneltmek ve farklı şekilde ifade etmesini istemek olabilir.

Etkileşimsiz Dinleme: Yanıtı olmayan, tek yönlü ilişkinin kurulduğu dinleme/izleme etkinlikleridir. Konferans, televizyon, radyo ve konuşma eylemini kapsar (Özbay, 2015).

Her iki dinleme/izleme şeklinde de göndericinin mesajını alıcı tarafından algılaması söz konusudur. Etkileşimli dinleme/izleme de algılayıp yanıt verme bulunurken etkileşimsiz dinleme/izleme de algılayıp zihinde anlamlandırma önem kazanır.

Dinleme/izleme etkinliklerini yaparken dinleme/izleme türlerinden yararlanılabilir. Kaynaklarda dinleme/izleme türleriyle ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılmaktadır. Wolvin ve Coakley (1979), (Tompkins, 1998: 262) ile Kingen (2000: 265) beş çeşit dinlemeden bahsetmektedirler:

1. **Ayırt Edici Dinleme:** Görselleri ve sesleri birbirinden ayırt etmek için yapılan dinlemedir. Çevreden gelen sesleri, sözsüz iletişimdeki unsurları, konuşma seslerini vb. ayırtmak için yapılır.

2.Estetik Dinleme: Eğlenme amacı taşıyan dinlemedir. İletinin duygu ve heyecan oluşturmaya istenir. Şiirin dinlenmesi, hikâyenin dinlenmesi gibi örnekler verilebilir.

3.Etkili Dinleme: Bir iletinin değerlendirme yapılmadan dinlenmesidir. Neden-sonuç ilişkisini anlamak, önceki bilgi ile yeni bilgi arasında bağlantıları ortaya çıkarmak, ana fikri ve yardımcı fikirleri tespit etmek amacıyla yapılan bir dinleme/izleme türüdür.

4.Eleştirel Dinleme: Bu dinleme/izleme türü anlamak için değil anladığını değerlendirmek, eleştirmek ve yargılamak amacı vardır. Anlam bütünlüğünü bozan anlatıları ve mantıksız konuları tespit etmek için yapılır. Konuşulanların vermiş olduğu mesajı ortaya çıkarmak için yapılır.

5.Empatik Dinleme: Yargılamadan empati yaparak yapılan dinlemedir. Eleştirilerden kaçınarak, fikir yürütmeden ve karşısındakinin duygularını anlamaya çalışarak yapılan bir dinleme/izleme türüdür.

Dinleme/izleme faaliyetinde dinleme/izleme çeşitlerinden biri kullanılabilir. Bazı zamanlarda da aynı anda birkaç dinleme/izleme türünden de yararlanılabilir. Örneğin ayırt edici dinleme/izleme esnasında etkili dinleme/izleme de yapılabilir. Okulda yapılan uygulamalarda genellikle etkili, eleştirel dinleme/izleme ve estetik dinleme/izleme üzerinde yoğunlaşılır (Kingen, 2000). Türkçe dersinde dinleme/izleme becerisinin geliştirilmesi için çeşitli yöntem ve teknikler kullanılır. Yöntem ve teknikler literatürde yer almıştır. Farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması farklı öğrenme stillerine sahip olan öğrencilere katkı sağlayabilir.

Katılımlı Dinleme/İzleme: Amaç, konuşmacıyı dinleyip zihinde oluşan soruları konuşmacıya sormaktır. Dinlenen ifadelerin açık ve net bir şekilde algılanmasını sağlamaktadır. Konuşmanın anlaşılmayan veya tereddütte kalınan bölümleriyle ilgili olarak konuşmacıya sorular sorulması, konuşmacı açısından önemlidir. Böylece konuşmacıya dinlenildiği hissettirilir. Katılımlı dinleme/izleme, etkileşim hâlinde olunan dinleme/izleme durumlarında da kullanılabilir. İletişimin başarılı şekilde ilerlemesi için konuşan ve dinleyen arasındaki etkileşimin verimliliğine bağlıdır (Doğan, 2022: 31). Bu dinleme yönteminin önemli bir niteliği vardır. Bu nitelik kapalı anlatımların gün yüzüne çıkartılmasıdır. Arı'ya (2008) göre bu kapalı anlatımlar çoğunlukla imge ya da sembol yoluyla ifade eder. Öğrenci söylemek istediğini açıkça dile getirmekten kaçınır. Bu dinleme yöntemi, sembollerini çözmede önemli bir yere

sahiptir. Soru-cevap yoluyla bu durumlar çözüme kavuşturulur. Bu yöntemle öğrencilerin düşüncelerini ve hislerini aktarabilmesi ya da konuyla ilgili merak ettiklerini öğrenebilmesi sağlanır.

Katılımsız Dinleme/İzleme: Amaç, öğrencilerin dinledikleri/izledikleri üzerinde düşünmelerini sağlamaktır. Öğrencilerin zihinsel faaliyetlerini süreçte aktif hâle getirmektedir. Doğan'a (2022) göre dinlenen metin hangi konudan bahsediyor, açıklamalar esnasında nelerden faydalanılmış vb. durumlara cevap aranmaya çalışılır. Örneğin bir hikâyede, hikâyenin unsurlarının tespit edilmesi çalışılır. 5N1K sorularına yanıt bulma noktasında öğretmenler yönlendirme yapabilir. Etkileşimsiz dinleme/izleme durumlarında bu tür kullanılır. Etkileşimsiz bir dinleme/izleme olduğundan öğrencilerin neyi algılayabildiği ölçülememektedir. Dinleme/izleme becerisi gelişmiş öğrenciler üzerinde uygulanması başarılı bir dinleme/izleme süreci olmasında önemlidir.

Not Alarak Dinleme: Amaç; dinlenenlerin/izlenenlerin daha kolay bir şekilde anlaşılmasını ve hatırlanmasını sağlamaktır. Uygulama; öğrencilerden dinleme/izleme hedeflerine uygun olarak not alınması istenir. Not tutulurken dikkat etmeleri gereken yerler (konu, önemli kısımlar) hatırlatılır. Öğrencilere dinleme/izleme esnasında not tutabilecekleri çalışma materyalleri verilir (MEB, 2006: 61).

Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme/İzleme (Empati Kurma): Konuşmayı dinleyen kişi kendi duygu ve düşüncelerinden sıyrılır. Durum ve olaylara konuşmacının gözünden bakmaya çalışır. Konuşmacının durumunu, hissiyatını anlamaya çalışır. Dinleyici, konuşanı can kulağıyla dinlemektedir. Öğrencinin kendi değer yargılarını bir kenara bırakarak, önyargısız bir şekilde konuşmacıyla sağlıklı bir iletişim kurmaya çalışır (Şahin N., 2019: 44). Empatik olan dinleyici, kendi düşüncelerinden ve ahlâki unsurlarından arınır. Konuşanın bakış açısıyla bakmaya çalışır. Arı'ya (2008) göre empatik dinleyici konuşanın hissettiklerini algıyabilmelidir.

Yaratıcı Dinleme/İzleme: Amaç, öğrencilerin dinlediklerini/izlediklerini yorumlamasıdır. Dinlenenlerden hareketle yeni düşünceler ya da oluşumlar üretmesidir. Yaratıcı dinleme/izleme esnasında ve sonrasında konuşanın ifadelerinden yeni düşünceler ve hayaller üretilir.

Eleştirel Dinleme/İzleme: Amaç, öğrencilere dinledikleri/izledikleri ile ilgili soru sorabilme becerisi kazandırmaktır. Konu ile ilgili düşünmelerini sağlamaktır.

Konunun olumlu-olumsuz yanlarını ve konuyu objektif bir şekilde değerlendirmelerini, öğrencilerin kendi doğrularını bulmalarına yardımcı olmaktır. Ayrıca günümüz dünyasında büyük bir hızla gelişen teknolojinin zararlı yönlerini tespit etme ve bunlar için önlemler almada da eleştirel dinleme/izleme önemli görevler üstlenmektedir (Doğan, 2022: 35). Eleştirel dinleyici, konuşmacının sözlerini tarafsız bir şekilde değerlendirir. Konuşmacıya uygun bir biçimde bu durumu bildirmelidir. Konuşmacı ise hatalarından ders çıkarıp düzeltme çabasında olmalıdır (Şahin N., 2019: 40).

Dikkatli Dinleme: Dinlenen konunun ilgi çekici olmasıyla öğrencinin motivasyonu artar. İyi bir motivasyon dinleyici de dikkati artırır. Aktaş ve Gündüz'e (2015) göre konuşmacı dikkatli olan dinleyici karşısında iken daha istekli anlatım gerçekleştirir. Konuşmacıya ilgi gösterip cevap vermeye hazır şekilde bekleyen dinleyici aktif bir dinleme/izleme sürecindedir. Konuşmaya ilgisiz olan dinleyici, dikkatini toplayamaz ve başka işlerle uğraşır. Bu durum hem dinleyiciler hem de konuşmacı tarafından hoşnut karşılanmaz. Dikkatli dinleme esnasında dinleyici, dinlediklerini not alarak dikkatin dağılmasını ve hayale dalma eylemini önleyebilir.

Dikotik (İkili) Dinleme: Dikotik, bilişsel psikoloji ve sinirbilim alanlarına ait bir test terimidir. Sesler sağ ve sol kulağa dinletilerek yapılan testler bu dinleme/izleme türü kapsamına girer. Sol kulakla alınan sesler beynin sağ yarım küresine, sağ kulakla alınan sesler beynin sol yarım küresine işlenir. Aynı ayrı dinletilen seslerle bilimsel sonuçlara ulaşılır. Bazı testlerde dinlenen seslerin, yüksek sesle tekrar edilmesi istenir. Bu şekilde dikkat çalışması yaptırılır (Şahin ve Aktar, 2020: 247).

ELVES Yöntemiyle Dinleme: ELVES kelimesi İngilizce excite, listen, visualize, extend ve savor kelimelerinin baş harflerinden oluşur. Bu kelimeler dinleme/izleme ve anlama becerisinin gelişiminde kullanılması gereken aşamalardır. Bu aşamalardan ilki, dinlenilecek konu ile ilgili ön bilgilerin hafızaya çağırılması, dikkat çekme ve dinleme/izleme isteğini (güdüleme) arttırmadır. İkinci aşama dinleme, üçüncü aşama zihinde canlandırma, dördüncü aşama dinlenenlerin detaylandırılıp geliştirilmesidir. Son aşama ise dinlenenlerin özümsemesi ve zihne yerleştirilmesidir (Özbay, 2015; Yangın, 1998). Bu aşamaların gerçekleşmesi için dinleyicinin birçok kez dinleme/izleme faaliyetinde bulunması gerekebilir. Öğrencilerin bu dinleme/izleme yöntemini gerçekleştirebilmesi için her adımın öncelikle ayrı ayrı uygulamalı şekilde gösterilmesi elzemdir.

Görünüşte Dinleme: İşitmek ve dinlemek iki farklı durumdur. İşitilen her ses dinlenmeyebilir. Dinleme/izleme zor bir süreçtir. Öğrenci dinlemeye istekli olarak başlayabilir. Sonrasında dinlemekten sıkılıp konuşmayı dinlemekten uzaklaşır. Yıldırım'a (2007) göre bu dinleme/izleme türünde dinleyici görünürde dinliyor gibidir fakat zihninde farklı düşünceler içindedir. Kendi dünyasını düşünen öğrenci, bazen de sadece kendi söylediklerini beğenir ve konuşana değer vermez. Fiziksel olarak dinliyor görünse de dikkati dağılmış ve konuşmacıdan uzaklaşmış bir dinleme/izleme türüdür. Dinleme öncesi zihni düşüncelerden arındırmamak, yarım kalan işlerin halledilmemesi, dinlemeden sonra yapılacak faaliyetlerin düşünülmesi vb. durumlarda görünüşte dinleme türü gerçekleşebilir. Bu durumdan hareketle dinleme öncesi dinleyici dinleme sürecine kendini hazırlamalıdır.

Grup Hâlinde Dinleme: Dinlenenlerin daha iyi algılanması için grup hâlinde dinleme/izleme faaliyeti yapılır. Grup içerisinde başkan ve yazıcı olarak görev alanlar olur. Öğretmen sınıfta öğrencileri gruplara ayırır. Yönergeler doğrultusunda gruplar dinleme/izleme faaliyetini gerçekleştirir. Yönergelerde belirtilen kurallara uyulması gerekir. Soru-cevap yapılır. Öğretmen dinlenenlerin algılanıp algılanmadığını ölçmek için gruplardan sözlü ya da yazılı dönütler alır (Şahin ve Aktar, 2020: 254).

İletişimsel Dinleme: Özbay'a (2015) göre öğrencilerin çevresindeki insanlarla duygu ve düşüncelerini paylaşmasıdır. Bu becerinin gelişimi sosyal yaşantıya pozitif olarak yansır. Günlük hayatta sık sık başvuru alan bir dinleme/izleme türüdür. Öğrencilerin kendini anlatma ve karşısındakini anlama becerisini geliştirebilir. Toplum içerisinde insanların ifadelerini daha kolay anlamasını sağlayabilir.

İlişkisel Dinleme: Bu dinleme/izleme türünde dinleyicinin dikkati ve ilgisi önemlidir. Temel Eğinli ve Gürüz'e (2018) göre ilişkisel dinleme türünde, dinleme/izleme esnasında konuşan öğrenciyi desteklemek ve teşvik amaçlı iletilerde bulunmak gerekir. Dinleyici dinlerken konuşanı onaylayan ifadelerde bulunabilir. Bu yöntemin amacı öğrencilerin birbiriyle olan ilişkilerini geliştirmek ve yeni ilişkilerin oluşmasına olanak sağlamaktır. Öğrencilerin sorunlarını çözmek için de kullanılır. Bu tür öğrencilerle drama yapılarak geliştirilebilir. Öğretmenin verdiği dönütlerle düzeltmeler yapılır ve öğrencilerin konuşma becerisi geliştirilebilir.

Metni Takip Ederek Dinleme: Metin sesli okunurken diğer öğrencilerin aynı zaman içinde okunan metni takip etmesidir. Şahin ve Aktar'a (2020) göre dinlenen metni gözleriyle takip eden öğrenciler metnin seslendirilmesinin nasıl yapılması

gerektiğini öğrenirler. Dinlenen metnin anlamlandırılması da istenir. Öğrencilerin kelimelerin telaffuzu noktasında örnek teşkil eder. Vurgu ve tonlamanın öğrenilmesi sağlanır. Metni okuyan öğretmen ya da öğrenci de olabilir. Türkçe dersinde metin ilk kez okunurken bu yöntemin kullanılması tavsiye edilir. Metni kalemle ya da başka bir objeyle takip eden öğrenciler gözlemlenmeli ve gözleriyle takip etme çalışmasına teşvik edilmelidir. Metni dinleyen öğrenciler için ara ara metin durdurulup metnin anlaşılıp anlaşılmadığı kontrol edilebilir.

Saplantılı Dinleme: Bu dinlemede öğrenciler herhangi bir duyguya saplanır ve bu duyguyla dinlemeye başlar. Anlatılanları bu duygu çerçevesinde algılar ve içinde bulunduğu duygusal ruh hâliyle anlam oluşturur. Söylenenleri kendi psikolojik durumuna göre değerlendirir. Dinleyici için söylenenler hiçbir şey ifade etmez (Yıldırım, 2007: 82). Öğrencilerin dinleme/izleme öncesinde belli düşünceler içinde önyargılı olmaması gerekir. Dinleme/izleme süreci öncesinde öğrenciler kalıpsal duygu ve düşüncelerden arınmalıdır.

Savunucu Dinleme: Dinleyici, dinleme/izleme esnasında her söylenilene kendisine yönelik bir saldırı olarak görür. Bu saldırılara karşı savunma geliştirir. Olumsuz sonuçlar doğuran bir dinleme/izleme türüdür. Sağlıkla sonuçlanmayan bir dinleme/izleme eylemi gerçekleşmiş olur (Yıldırım, 2007: 82-83). Öğrenci dinleme/izleme sürecinde kendisini savunmak amacıyla belli düşünceler içerisindedir. Dinleme/izleme sürecinde dinleyici saldırı olarak gördüğü düşünceler sebebiyle savunma hazırlaması süreci olumsuz etkiler.

Seçici Dinleme: Dinleyici, konuşanın her dediğine odaklanmaz ve her söyleneni dinlemez. Şimşek ve Gündüz'e (2014) göre dinleyicinin dikkatini ve ilgisini çeken bir konu olduğunda bu yöntem aktif olarak kullanılır. Seçici dinleme/izleme uygulamasında dinleme öncesi, dinleme esnasında cevaplandırılacak sorular dağıtılır. Dinleme/izleme esnasında bu sorulara öğrenciler yanıt arar. Bu uygulama da dikkati soruların cevapları üzerinedir (Doğan, 2011: 34). Bu uygulama dikkatin dağılmasını önlemek amacıyla kullanılabilir. Öğrencilere verilen soruların yanıtlarını aramak, dinleme/izleme sürecinin sağlıklı ilerlemesini sağlayabilir.

Sempatik Dinleme: Şahin ve Aktar'a (2020) göre öğrencinin hoşuna giden bir kişiyi, takdir ettiği ya da sempati duyduğu kişiyi dinlemesidir. Bu dinleme/izleme esnasında öğrenci kendisini iyi hisseder. Dinleme/izleme esnasında seçmek ya da değerlendirme faaliyeti yoktur. Sempatik dinleme için öğrencilerin önem verdiği

meslek gruplarından kişilerin okullarda konuşma yapmasını sağlamak, öğrencinin sevdiği sanatçının röportajını dinlemek vb. durumlar bu dinleme türünün gelişimini sağlayabilir.

Stratejik Dinleme: Dinleme/izleme öncesinde, sırasında ve öncesinde yapılır. Genellikle Türkçe, Matematik derslerinde kullanılır. Anlatılmak isteneni bulma amacı taşır. Türkçe dersinde metinden ana fikri ve konuyu bulmak olabilir. Dinleme/izleme öncesinde öğrenci konunun ne olduğunu tahmin edebilir. Bu dinleme/izleme türünün küçük yaşlardan itibaren kazanılması dinleme/izleme becerisinin gelişimini sağlar (Arslan, 2008: 86). Stratejik dinleme/izleme türünde öğrencinin bireysel olarak hedefe ulaşması sağlanabilir. Bu tür dinlenen bir metnin sonunda özet çalışmasının yapılması, başlık oluşturulması, görsel okuma çalışması vb. durumlarda fayda sağlayabilir.

Tedavi Edici (Terapötik) Dinleme: Arıcı ve Voltan Acar'a (2011) göre psikolojik tedavilerde kullanılan bir yöntemdir. Gruptaki üyelerin birbirlerine olan güveni, üyenin gruba ait hissetmesi, grup üyelerinin geri bildirimi bu dinleme yönteminde önemlidir. Okul rehber öğretmeninin bu dinleme yöntemini uygulaması öğrenciler açısından önemli olabilir. Bu yöntem öğrencilerin akranlarıyla olan sorunlarını çözebilme, sınıfa ve okula ait olabilme vb. durumlarda kullanılabilir.

Tuzak Kurucu Dinleme: Dinleyici dinleme/izleme sürecinde sesini çıkarmaz. Dinledikleri bilgilerden faydalananak konuşanı zor duruma sokmaya çalışır (Yüksel, 2019: 175). Bu kişiler konuşanı iyi bir şekilde dinler. Planlı şekilde sorular yöneltir. Tuzak sorular sorarak konuşmacıdan istenilen cevabı almaya çalışır. Magazin dünyasındaki çarpıcı başlıkları genellikle bu dinleme/izleme türü sayesinde edinirler (Şahin ve Aktar, 2020: 261).

Tüm Vücutla Dinleme: Güzel'e (2007) göre okula yeni başlayan öğrencilerin başvurduğu bir türdür. Bedenlerini kullanarak öğrenme çabasına giren çocuklar doğru dinleme/izleme davranışlarında bulunurlar. Bedeniyle dinleme/izleme eyleminde olan öğrencilerde duruş bozukluğunun olmaması için öğretmenlerin dikkatli olması gerekir.

Yüzeysel ve Derin Dinleme: Eroğlu'na (2013) göre yüzeysel dinleme/izleme detaylara inmeden yapılır. Yaşamın her alanında kullanılan dinleme/izleme türüdür. Bir alışveriş mağazasında çalan müziği, ağlayan çocuğu ya da yeni bir ürünün reklamı gibi ilgi alanına girmeyen sesleri pasif olarak dinlemektir. Öğrenciler ders esnasında dışarıdan gelen sesleri yüzeysel şekilde dinleyebilir. Temel Eğinli ve Gürüz'e (2018)

göre dinleyici konuşulan her detayı hatırlıyorsa ve açıklıyorsa derin dinlemedir. Ders esnasında dinleme/izleme metnini dinleyen öğrenci, dinleme sonrasında soruları doğru bir şekilde yanıtlıyorsa derin dinleme türünü gerçekleştirmiş olur.

2.2.2.Dinleme/İzleme Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler

Dinleme/izleme metinleri, eğitim-öğretim sürecinin hedeflerine ulaşmasını sağlayan materyaldir. Bu sebeple metinler ilk olarak öğretim programıyla, dersin amaç ve kazanımlarıyla, çocukların gelişimsel özellikleriyle uyumlu olmak durumundadır.

Tüm sınıf düzeylerinde 8 tema ve her temada 4 metin bulunmaktadır. Bu metinlerin 3'ü okuma 1'i dinleme/ izleme metnidir (MEB, 2019: 16). Öğrenciler her temada bir dinleme/izleme metniyle karşılaşmaktadır.

2019 Türkçe dersi öğretim programında dinleme/izleme metinlerinde bulunması gereken ilkeler yoktur. 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan dinleme/izleme becerileriyle ilgili metinlerin taşınması gereken nitelikler verilmiştir. Dinleme/izleme metinleri Türk Millî Eğitiminin temel ilkelerine ve genel amaçlarına uygun olmalıdır. Kültürel ve ahlâkî değerlere önem veren, toplumda ayrımcılığa yol açacak ifadelerin bulunmadığı metinler yer almalıdır. Öğrencilerin gelişimini olumsuz yönde etkileyecek şiddet, zorbalık, karamsarlık, cinsellik unsurları yer almamalıdır. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine aykırı unsurlar olmamalıdır. Metinler dersin amaç ve kazanımlarını gerçekleştirebilecek düzeyde olmalıdır. Metin süresi ders saatine uygun olmalıdır. Öğrencilerin gelişim düzeyine ve yaş seviyesine göre ilgi çekici, Türkçenin zenginliklerini barındıran ifadelere yer veren metinler olmalıdır. Dinleme/izleme metinlerinde metnin özünü bozmadan kısaltma yapılabilir. Düzenleme esnasında eklemeler yapılamaz. Metnin orijinalliği bozulamaz. Aynı temada birden fazla dinleme/izleme materyaline yer verilecekse farklı metin türleri olmalıdır. Öğrencilerin hayal dünyalarını geliştirecek, estetik duyarlılık katacak ve kişisel gelişime olumlu yansımalar oluşturacak metinler yer almalıdır (MEB, 2006: 57).

2.2.3.Türkçe Dersinde Dinleme/İzleme Becerisinin Amacı

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dersin özel amaçları arasında toplamda on amaç belirtilmiştir. Bu amaçlardan iki tanesi dinleme/izleme beceri alanıyla ilgilidir (1. Temel dil becerilerinin geliştirilmesi; 2. Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle,

söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının, duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması) (MEB, 2019: 8).

Sınıf düzeyleri dikkate alındığında, her kademede bir önceki kademenin ilerisinde olan bilişsel beceriler ile ilgili kazanımlar görülmektedir. Kazanımlar çoğunlukla tüm sınıflarda aynı şekilde korunmaktadır. Öğrenme konuları, temalar ve etkinlikler düzeyinde yatay olarak genişlemektedir. Bu şekilde öğretim programının sarmal yapısı korunmaktadır (Siviş, 2019: 68).

2.2.4.Dinleme/İzleme Becerisi ile Eğitim Bilişim Ağı (EBA)

Teknolojik aletler yaşamın bir parçasıdır. Gelişen teknolojinin etkisi eğitim ve öğretime de yansımaktadır. Türkçe dersinde dinleme/izleme becerisinin gelişiminde teknolojik aletlerden yararlanılır. Görsel/işitsel materyallerin derste aktif bir şekilde kullanılması konunun daha iyi anlaşılmasını sağlar. Örneğin çocukların beğenerek takip ettiği çizgi filmler hem eğlencelidir hem de yeni öğrenmeleri barındırır. Dinleme/izleme becerisinde kelimelerin telaffuzunu, olay örgüsünü anlama, görseli algılama ve anlamlandırma çalışmalarını sağlar (Bursalı ve Topçuoğlu Ünal, 2015).

Teknoloji çağında geleneksel anlatımların yanı sıra farklı materyaller ve yöntemler kullanılmalıdır. Öğrenciler Z kuşağına dâhildir. Bu kuşağa teknolojinin zenginleştirilmiş içeriklerini yansıtarak kaliteli eğitim-öğretim ortamı sunmak gerekir. Türkçe dersinde farklı materyaller kullanılmalıdır. Altunbay ve Bıçak'a (2018) göre dinleme/izleme becerisinin eğitiminde artırılmış gerçeklik, eğitsel yazılımlar, bilgisayar tabanlı öğretim, mobil öğretim, uzaktan öğretim, web tabanlı öğrenme, etkileşimli tahta ve bilgisayar destekli öğretim gibi teknoloji tabanlı uygulamalar kullanılmalıdır. Dikkat çekici materyallerin kullanımı dersin verimliliğini artırır. Farklı öğrenme stillerine sahip olan öğrencilerde kalıcı öğrenmeler oluşturulabilir.

Günümüz imkânlarında okul içi ve dışı öğrencilerin dinleme/izleme eğitiminde kullanabilecekleri kaliteli bir kaynak FATİH (Fırsatları Artırma ve Teknoloji İyileştirme Hareketi) Projesi'nde bulunan Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kullanıma sunulan EBA'dır(Eğitim Bilişim Ağı). EBA öğrencilere faydalı bir platformdur. Öğretmen ve öğrencilere farklı ve eğitici içerikler sunar. Zengin arşiviyle derslere katkı sağlar. Farklı öğrenme stillerine hitap eder. Sözel, görsel, sayısal, işitsel, sosyal ve kişisel öğrenmelere yatkın öğrenciler için imkân sunar. Teknolojiyi bir amaç olarak değil bir araç olarak kullanılmasını sağlar (MEB, 2018).

Aytan'a (2020) göre EBA sınıf ortamında ve okul dışında kullanılabilen bir araçtır. Öğrencilerin kişisel çalışmalarını sağlar. Zengin ve güvenilir içeriğe sahiptir. Kolay erişilebilir olması açısından dinleme/izleme becerisinin geliştirilmesinde kullanılabilir. Öğrenciler dinleme/izleme becerisini geliştirmek için ev ortamında da EBA'yı aktif olarak kullanabilir. Ders öncesinde hazırlık ve ders sonrasında pekiştirme yapmak için kullanılabilir. Dinleme öncesi, sırası ve sonrası ile ilgili yapılacaklar EBA üzerinden video olarak izlenebilir.

2.2.5.Dinleme/İzleme Ölçme ve Değerlendirme

Dinleme/izleme eğitiminin geliştirilmesi için dinleme/izleme becerisinin seviyesi ile ilgili dönütlere ihtiyaç vardır. Seviyenin belirlenmesi için ölçme yapılmalıdır. Kişisel farklılıklara dikkat edilerek ölçme ve değerlendirme teknikleri geliştirilmelidir. Doğan'a (2012) göre kısa cevabı olan maddeler, açık uçlu maddeler, çoktan seçmeli maddeler, diğer araçlar: doğru-yanlış maddeleri, eşleştirme maddeleri, öz değerlendirme formu, akran değerlendirme formu, tutum ölçeği, görüşme formu, gözlem formu, öğrenci ürün dosyası ölçme ve değerlendirme araçları olarak sıralanabilir. Öğretmen dersin içeriğine göre ölçme ve değerlendirme tekniklerini seçmelidir.

Dinleme/izleme becerisi, Türkçe dersinde dinleme/izleme metinleri ve metinle ilgili soru-cevap yaparak ölçülmektedir. Melanlıoğlu'na (2012) göre uygulamada metnin öncelikle dinletilmesi ya da dinleme/izleme yaptırılarak görsel-işitsel materyal kullanılması esastır. Anlama becerileri dinleme/izleme etkinlikleri ile yapılmaktadır. Bu etkinliklerin yorumlama, tahmin etme, çözümleme becerilerini ölçmeye yönelik olmadığı söylenebilir. Dinleme zor bir süreçtir. Zor olan bu süreç sese dayalı etkinliklerle ölçülmeye çalışılmaktadır. Dinleme/izleme becerisinin ölçülmesi yerine dinlenen metnin tam olarak anlaşılıp anlaşılmadığı ölçülmelidir. Anlama becerisinin ölçülmesi için farklı materyallerin kullanılması gerekebilir.

Tabak ve Göçer'e (2014) göre dinleme/izleme becerisini ölçmek ve değerlendirmek için geleneksel ve alternatif ölçme araçları kullanılır. Alt düzey düşünme becerilerini ölçmek için geleneksel ölçme araçları kullanılabilir. Üst düzey düşünme becerilerinin ölçülmesinde alternatif ölçme araçları kullanılabilir. Geleneksel araçlar yetersiz kaldığında alternatif araçlar ile desteklenebilir. Araçlar seçilirken bilişsel ve duyuşsal alana hitap etmelidir. Öğrencilerin yaş düzeyine, ilgi alanına ve

gelişimsel özelliklerine uygun araçlar olmalıdır. Bu araçların seçiminde ilgi çekici ve merak uyandırıcı olmasına da dikkat edilmelidir.

Dinleme/izleme becerisinin ölçülmesinde alternatif ölçme ve değerlendirme araçları vardır. Sonuca dayalı değil sürece ve ürüne dönüktür. Dinleme/izleme becerisinin ölçülmesine performans değerlendirme yapılabilir. Çepni'ye (2008) göre performans değerlendirilmesinde en etkili araç dereceli puanlama anahtarıdır. Dinleme/izleme becerisi ölçülürken öğrenciler hangi kriterler üzerinden değerlendirileceğini bilmelidir. Öğretmen, dereceli puanlama anahtarının bir örneğini de öğrencilerle paylaşmalıdır. Alternatif araçlardan diğeri de portfolyo (ürün seçki dosyası)dur. Dinleme/izleme etkinliklerinde yapılan çalışmaların somutlaşmasını sağlar. Öğrencilerin dinleme/izleme sürecini takip edip kendi öğrenme çıktılarının farkına varmalarını sağlar. Yapabildiklerini ve yapamadıklarını sınıflandırmasını ve yapamadıkları üzerinde öğrencinin kendisini geliştirmesini sağlar. Portfolyonun değerlendirilmesi için hem öğretmen hem öğrenci objektif olur (Sevim, 2020: 318). Korkmaz'a (2004) göre kavram haritaları, kavramlar arası ilişkileri grafiksel şekilde göstererek öğretimi kolaylaştırır. Konunun ana hatlarını görmek, öğrencinin konuyu somutlaştırmasında ve algılamasında kolaylık sağlayabilir.

Dinleme/izleme etkinliklerinde dinleme/izleme öncesi, esnasında ve sonrasında yapılacaklar ya da dinleme/izleme süreci aşamaları grafiksel olarak ifade edilir. Kavramlar arasındaki ilişkiyi belirten ürünler ortaya çıkar (Sevim, 2020: 319).Yapılandırılmış gridler, dinleme/izleme sonrasında dinlenenlerin ölçülmesinde kullanılabilir. Konu ile ilgili şahıs ve varlık kadrosu sorulabilir. İzleme becerisini ölçmek için grid tablosundaki kutucuklara seçilmiş resimler yerleştirilerek bu resimler arasındaki ilişki sorulabilir (Doğan, 2012). Dinleme/izleme becerisinin ölçülmesinde tanılayıcı dallanmış ağaç kullanılabilir. Dinleme/izleme sonrası nelerin doğru ve yanlış algılandığı tespit edilir. Dinlenenler ile ilgili sorular hazırlanır. Bu sorular konunun anlaşılıp anlaşılmadığını anlamak içindir. Öğrenciler dallarda verilen bilgilerin doğru ve yanlış olmasına göre seçimde bulunur. Bu seçim bir akış oluşturur (MEB, 2006).

Etkili iletişim, iletişim çatışmaları, insan ilişkileri ve sosyal hayat ile ilgili bir konular dinleme/izleme becerisinin ölçülmesi için birer proje konusu olabilir. Sevim'e (2020) göre proje çalışmaları dinleme/izleme becerisinin ölçülmesinde kişisel ya da grup hâlinde çalışma imkânı verir. İzleme becerisinin ölçülmesinde öğrencilerle gözlem formu hazırlanıp çalışmaların bu formlar ile yapılması sağlanabilir. İzleme

becerisinin ölçülmesinde drama çalışmaları da aktif olarak kullanılabilir. İzlenen bir film/animasyon sonrasında yer alan olayları ya da kişileri taklit etmesi öğrencilerin yaratıcılıklarını kullanmasını sağlayabilir. Kendi yorumlarını katarak özgün sahneler ortaya çıkar. Sahneleme becerisinin iyi olması, dinleme ve izleme faaliyetinin etkili bir şekilde gerçekleştiğini gösterir (Sevim, 2020: 323). Çalışmanın başında ve sonunda öz değerlendirme formları kullanılabilir. Çalışmanın başında kullanılan formlar öğrencinin her yaptığı işlemi sorgulayarak ilerlemesini sağlar. Öğrenci kendi kendine anında geri bildirim sunar. Çalışma sonunda yapılan formlar öğrencinin çalışma boyunca gözden kaçırdıklarını görmesini sağlar. Performansında eksiklikleri görmesini ve algılamasını sağlar. Öğrencinin eksiklerini tamamlamasına imkân verilir.

Sevim'e (2020) göre dinleme/izleme sürecinin sonunda yapılan öz değerlendirme formu öğrencinin dinleme/izleme sürecine ilişkin farkındalık kazandırır. Kendi yeterlilik ve yetersizliklerini tespit eder. Dinleme/izleme sürecine eleştirel bir bakış açısı ile bakmayı sağlar. Öz değerlendirme formunun yanı sıra akran değerlendirmesi de yapılabilir. Değerlendirme esnasında değerlendiricilerin isimlerinin kapalı olması öğrenciler arasındaki zıtlıkların olmasını önler ve objektif olmalarını sağlar. Sergilenen performansın birden çok kişi tarafından değerlendirilmesi güvenilirliği artırır. Dinleme/izleme faaliyetinin doğru bir şekilde anlamlandırıldığının ölçülmesinde formlar önemlidir. Öğretmenlerin formları dersin öncesinde hazırlaması gerekir. Bu formların nasıl doldurulacağı öğretmen tarafından öğrencilere gösterilmelidir. Formların doğru bir şekilde doldurulması dinleme/izleme faaliyetinin başarılı bir şekilde değerlendirmesini sağlayabilir.

3. YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Modeli

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metinlerini belirli ölçütlere göre inceleme amacı taşıyan çalışma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde yürütülmüştür. Nitel araştırma, kişinin içinde var olan potansiyeli anlamasını ve kendi içindeki sınırları çözmesini sağlar. Kişinin emeğiyle oluşturduğu sosyal yapı ve sistemlerin inceliklerini keşfetmek amacıyla geliştirdiği bilgiye ulaşma ve bilgiyi üretme yollarındandır (Baltacı, 2019: 370).

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi gözlem ve görüşme gibi dolaysız yöntemler ya da nicel veri toplama yöntemlerinin kullanılamayacağı durumlarda veya bu yöntemlere ek olarak kullanılan yazılı ve basılı materyallerin incelenerek bir sonuca ulaşılan nitel araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189-191).

Doküman incelemesi yönteminin belli aşamaları vardır. İlk aşamada incelenmesi gereken dokümanlar belirlenir ve sınıflandırılır. İkinci aşamada dokümanların özgün olup olmadıkları incelenir ve özgün olmayan dokümanlar elenir. Üçüncü aşamada çeşitli yöntemlerle dokümanların içeriği çözümlenir ve anlamlandırılır. Dördüncü aşamada elde edilen veriler analiz edilir. Beşinci ve son aşamada verilerden yola çıkılarak çalışmanın sonucuna ulaşılr (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 194-200).

3.2.İncelenen Dokümanlar

Araştırmanın dokümanları 2023-2024 eğitim-öğretim yılı ortaokul 5.-8. sınıf Türkçe ders kitaplarıdır. Kitaplarda bulunan otuz iki (32) dinleme/izleme metni incelenmiştir. Kitaplarla ilgili tanıtıcı bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1. Türkçe Ders Kitaplarının Tanıtıcı Bilgileri

Sınıf Seviyesi	Yayınevi	Kitap Yazarları	Metin Sayısı
5. Sınıf	Koza Yayınları	Beşir Sevim	8

6. Sınıf	Anka Kuşu Yayınevi	Deniz Yavuz- Gökmen Kahraman	8
7. Sınıf	Dörtel Yayınevi	Nihat Erdal	8
8. Sınıf	Ferman Yayınevi	Selahattin Saygı	8

Araştırmada çalışma kapsamında dört kitap incelenmiştir. Her kitap içerisinde sekizer dinleme/izleme metni bulunmaktadır. Çalışma için 32 dinleme/izleme metninden yararlanılmıştır. Dinleme/izleme metinlerinin isimleri aşağıda yer almaktadır:

Tablo 2. İncelenen Ders Kitaplarında Yer Alan Dinleme/İzleme Metinlerinin İsimleri

Sınıf Seviyesi	Dinleme/İzleme Metinlerinin İsimleri
5. Sınıf (SEVİM, 2023)	▪ Bayrak Öğretmen ▪ İngiliz Memiş ▪ Tatlı Dile Dair ▪ Benden Selam Olsun Bolu Beyi'ne ▪ Sonsuzluk ve Ötesi ▪ Salıncak ▪ El Cezeri ▪ Piyano ve Piyanist
6. Sınıf (YAVUZ VE KAHRAMAN, 2023)	▪ Sucu ve Çatlak Testi ▪ Bu Vatan Kimin? ▪ İnsan Hakları ▪ Bir Fil Daha ▪ Sanat Hakkında ▪ Sakın Kesme

	▪ Siber Zorbalık ▪ Çocuklarda Diyabet
	▪ Cahit Sıtkı'nın Mektubu ▪ Yaşar Doğu ▪ Süngülerin Parıltısında Gelincikler
7. Sınıf (ERDAL N. , 2023)	Açar ▪ Kışla İlkyaz ▪ Özlem Yokuşları ▪ Yerli Besinlerimiz ▪ Unutursun Mihriban'ım ▪ Kütüphanelerden Geçer
8. Sınıf (ERDAL S. , 2023)	▪ Dostluğun Değeri ▪ Son Kuşlar ▪ Atasözleri Üzerine ▪ Türk İstiklal Marşı ▪ Kurtla Köpek ▪ Obezite ile Mücadele Etmenin Altı Yolu Armağan ▪ Harezmi

3.3.Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada incelenecek dokümanlar özel yayınevleri tarafından basılmıştır. Çalışmanın incelenme nesnesi, 2023-2024 eğitim ve öğretim döneminde ortaokul 5.-8. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarında bulunan toplam 32 dinleme/izleme metnidir. Bu çalışmanın verilerini toplamak amacıyla <https://www.eba.gov.tr/> sitesi üzerinden Türkçe ders kitaplarına ulaşıldı. Ek materyaller dosyasından dinleme/izleme metinleri indirildi. Her sınıf seviyesi için ayrı dosya oluşturuldu. İndirilen bu metinler önce <https://voiser.net/giris-yap> bağlantısı üzerinden yazılı hâle getirildi. Yazılı hâle getirilen bu metinler araştırmacı tarafından dinlenerek kontrol edildi. Ek-1'de tüm metinlerin yazılı hâli sunulmuştur.

Çalışmada otuz iki dinleme/izleme metni belirli ölçütlere göre incelenmiştir. Bu ölçütler araştırmacının uzmanlık alanına uygun olacak şekilde sınırlandırılmıştır. Bu çalışmanın ölçütleri sözcük sayısı, deyim ve atasözlerinin sayısı, metin türleri, metin süresi ve metni seslendiren cinsiyet/yaş düzeyi olarak belirlenmiştir. Bu ölçütler Türkçe eğitime katkısı açısından önemli görüldüğü için seçilmiştir.

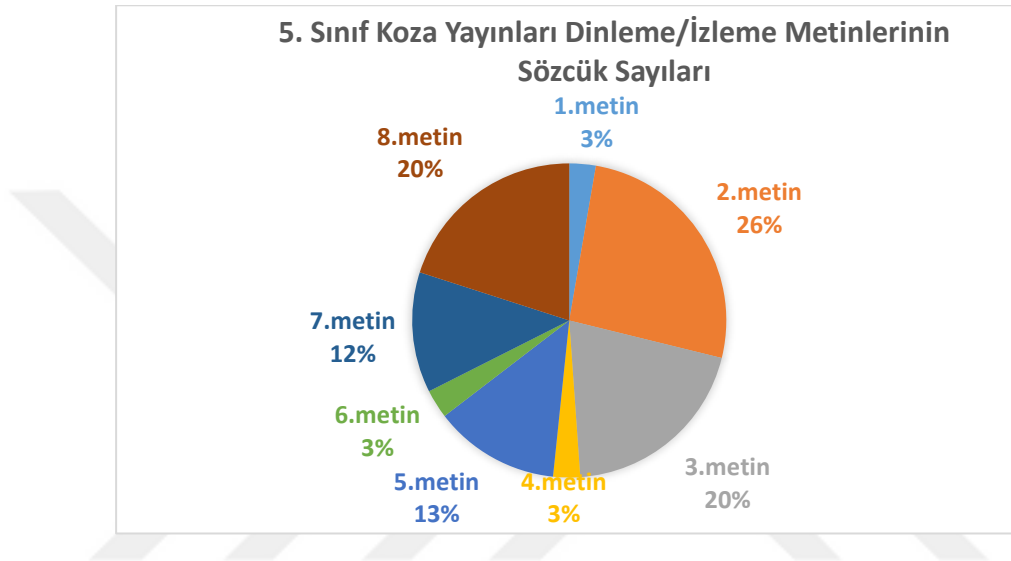
Araştırmanın veri analizinde sözcük sayısı, deyim ve atasözleri, metin türleri, metin süresi ve metni seslendiren cinsiyetler ölçüt olarak belirlenmiştir. Metinler word dosyası hâline getirilmiştir. Her metin için sözcük sayısı tespit edilmiştir. Deyim ve atasözünü tespit etmek amacıyla ayrı ayrı kategoride metinler incelenmiştir. Metin türleri tasnifi yapıldıktan sonra öyküleyici, bilgilendirici ve şiir olarak tasnif edilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Program'ın (2019) tasnifi doğrultusunda tablolastırılmıştır. Metinlerin süresi EBA'dan indirilen dosyalar göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Metni seslendiren cinsiyet ve yaş düzeyi dinleme sürecinde tespit edilmiştir. Bulgular kısmında ölçütler, tablo ve şekillerde yer almıştır. Verilerin karşılaştırmalı yorumlanması ve tartışılması için toplam, ortalama, yüzde, düşük ve yüksek değerlere başvurularak betimlenmiştir.

4.BULGULAR

4. 1. İncelenen Metinlerdeki Sözcük Sayılarına Ait Veriler

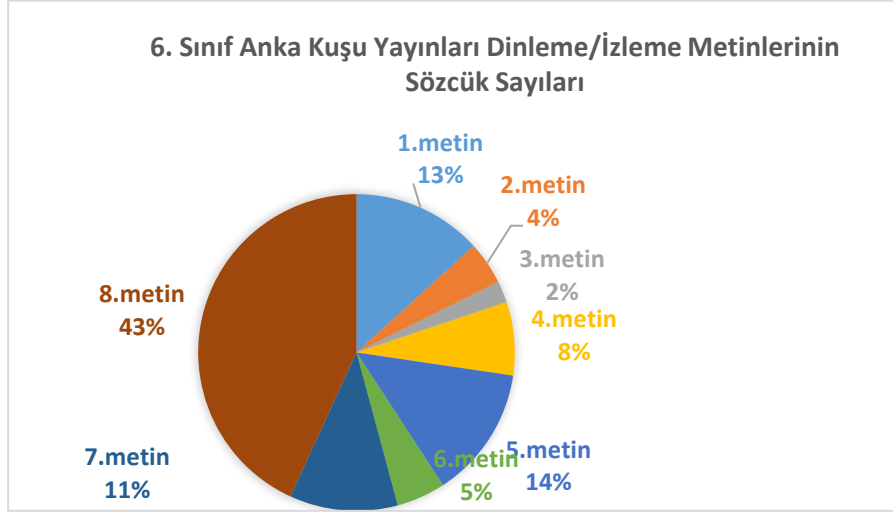
Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metnilerindeki sözcük sayıları tespit edilmiştir. Her sınıf seviyesine göre ayrı ayrı tablolastırılmıştır. Sınıflar arasındaki sözcük sayılarının durumunu görmek için karşılaştırma yapılmıştır.

Şekil 1. 5. Sınıf Koza Yayınları Dinleme/İzleme Metnilerinin Sözcük Sayılarına İlişkin Veriler

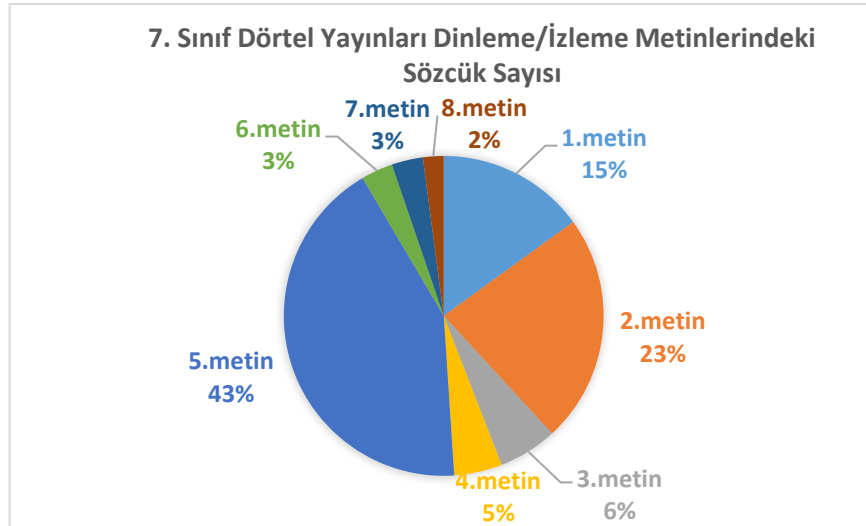
5. sınıf Koza Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan sekiz (8) dinleme/izleme metninin sözcük sayılarının farklı olduğu tespit edilmiştir. Birinci metin elli altı (56), ikinci metin beş yüz otuz yedi (537), üçüncü metin dört yüz on iki (412), dördüncü metin elli yedi (57), beşinci metin iki yüz altmış altı (266), altıncı metin altmış bir (61), yedinci metin iki yüz elli beş (255) ve sekizinci metin dört yüz yirmi bir (421) sözcükten oluşmuştur. Metin türlerinin farklılığı sebebiyle metinlerde yer alan sözcük sayıları da değişiklik göstermektedir. 1.metin ve 6.metin şiir türünde metinlerdir. 4.metin türkü formuna ait bir metin türüdür. Şiir ve türkü formunda olan metinlerin sözcük sayısı diğer metinlere oranla daha az sözcük sayısına sahiptir.

Şekil 2. 6. Sınıf Anka Kuşu Yayınları Dinleme/İzleme Metinlerinin Sözcük Sayılarına İlişkin Veriler

6. sınıf Anka Kuşu Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan sekiz (8) dinleme/izleme metninin sözcük sayılarının farklı olduğu tespit edilmiştir. Birinci metin üç yüz sekiz (308), ikinci metin yüz iki (102), üçüncü metin elli bir (51), dördüncü metin yüz yetmiş dört (174), beşinci metin üç yüz on üç (313), altıncı metin yüz on altı (116), yedinci metin iki yüz elli yedi (257) ve dördüncü metin bin iki (1002) sözcükten oluşmuştur. Dinleme/izleme metinlerinden 8.metin film, 7. metin animasyon/film kategorisindedir. Diğer dinleme/izleme metinlerine oranla daha fazla sözcük sayısı içerdiği tespit edilmiştir.

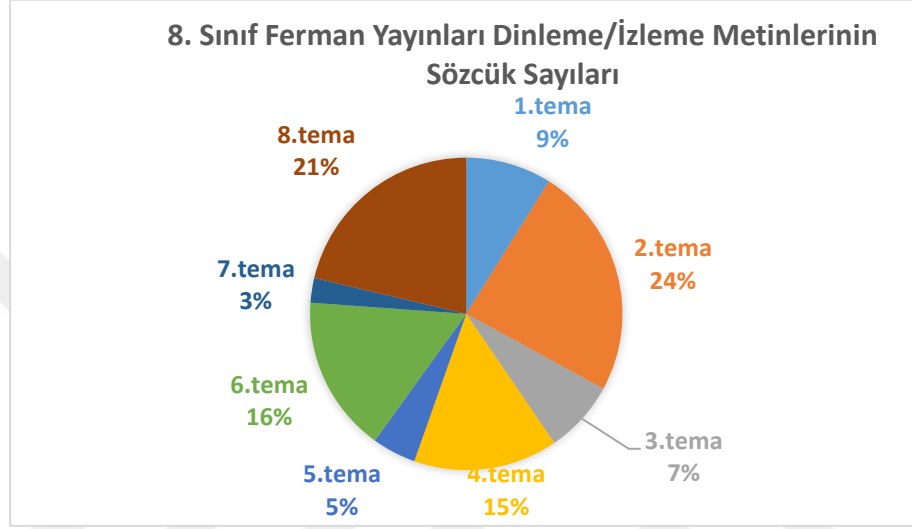
Şekil 3. 7. Sınıf Dörtel Yayınları Dinleme/İzleme Metinlerinin Sözcük Sayılarına İlişkin Veriler

7. sınıf Dörtel Yayınları Türkçe ders kitabı dinleme/izleme metinlerinin de sözcük sayısı birbirinden farklı olduğu tespit edilmiştir. Birinci metin üç yüz yetmiş dört (374), ikinci metin beş yüz yetmiş yedi (577), üçüncü metin yüz kırk sekiz (148),

dördüncü metin yüz yirmi bir (121), beşinci metin bin altmış bir (1061), altıncı metin seksen (80), yedinci metin yetmiş dokuz (79) ve sekizinci metin elli iki (52) sözcükten oluşmuştur. Üçüncü (3), altıncı (6), yedinci (7) ve sekizinci (8) metin şiirdir. Sözcük sayısının diğer metinlere göre daha az olduğu görülmektedir. Beşinci (5) metnin diğer metinlere göre daha fazla sözcük sayısına sahip olduğu görülmektedir. Beşinci metin hikâye metin türüdür.

Şekil 4. 8. Sınıf Ferman Yayınları Dinleme/İzleme Metinlerinin Sözcük Sayılarına İlişkin Veriler

8. sınıf düzeyi ortaokulun son sınıf düzeyidir. Birinci metin dört yüz sekiz (408), ikinci metin bin yüz altı (1106), üçüncü metin üç yüz kırk beş (345), dördüncü metin altı yüz seksen altı (686), beşinci metin iki yüz dokuz (209), altıncı metin yedi yüz kırk dört (744), yedinci metin yüz on yedi (117) ve sekizinci metin dokuz yüz yetmiş dokuz (979) sözcükten oluşmuştur. Grafiğe bakıldığında ikinci dinleme/izleme metninin diğer metinlere göre daha fazla sözcük sayısına sahip olduğu görülmektedir. Dördüncü metin(hikâye) ile altıncı metnin (gazete haberi) sözcük sayı oranları birbirine yakındır. Yedinci metnin şiir türünde olup en az sözcük sayısına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 5.6.7. ve 8. Sınıf Türkçe Kitaplarındaki Dinleme/İzleme Metinlerindeki Sözcük Sayısına Ait Veriler

Dinleme/İzleme Metinleri	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
1.1.	56	308	374	408
1.2.	537	102	577	1106

1.3.	412	51	148	345
1.4.	57	174	121	686
1.5.	266	313	1061	209
1.6.	61	116	80	744
1.7.	255	257	79	117
1.8.	421	1002	52	979
Toplam Sözcük Sayısı	2065	2323	2492	4594

Dinleme/izleme metnlerinin sözcük sayısı 5. sınıf düzeyinde 56-537, 6. sınıf düzeyinde 51-1002, 7. sınıf düzeyinde 52-1061, 8. sınıf düzeyinde 117-1106 sözcük arasında olduğu görülmektedir.

Metinlerdeki sözcük sayısının kademeli bir şekilde artmadığı tespit edilmiştir. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dinleme/izleme metnlerinin toplam sözcük sayısı 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dinleme/izleme metnlerinin toplam sözcük sayısından fazla olduğu tespit edilmiştir. 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dinleme/izleme metnlerinin sözcük sayısının 5. ve 6. sınıf düzeylerine göre arttığı tespit edilmiştir. Sınıf düzeyinde metin türlerinin farklılaşması metinlerin sözcük sayısını arttırabilir. 7. sınıf düzeyinde 4 tane şiir metni ve 1 tane fabl metni bulunmaktadır. 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dinleme/izleme metnlerinin sözcük sayısının 5. 6. ve 7. sınıf düzeylerine göre yüksek bir artış gösterdiği tespit edilmiştir. 8. sınıf seviyesinde yer alan metinlerde sözcük sayısının yüzün altında olmadığı tespit edilmiştir. Toplam sözcük sayılarındaki artışın sınıf seviyesine göre arttığı tespit edilmiştir.

4.2.İncelenen Metinlerdeki Deyim ve Atasözlerine Ait Veriler

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metnilerindeki deyim ve atasözleri tespit edilmiştir.

Tablo 4. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme/İzleme Metinlerindeki Deyimlere Ait Veriler

Metinler	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
1.Metin	Kucak olmak(kucak açmak)	Can vermek	Boşa çıkmamak (2x) Belini doğrultmak Ekmeğini çıkarmak Yer almak Meydan getirmek (2x)	Üstün tutmak Gözden geçirmek Başa gelmek Duruma düşmek
2.Metin	Sorguya çekmek Ardı arkası kesilmemek Ablukaya almak Kulak asmak Alkış kopmak Küplere binmek	Dilinden düşmemek (dilinden düşmez) Can vermek	Yere vurmak Sırtını yere getirmek Fırsat bulmak	Peşine düşmek İçi cız etmek Canavar kesilmek Kanı donmak Ceza kesmek
3.Metin	Cana yakın Can yakmak Kalp kırmak Baştan savmak Ağzından bal akmak	-	-	Ortaya atmak

4.Metin	-	Yola çıkmak	Alay etmek Göze almak Bayram etmek Özlem çekmek(hasret çekmek)	İçine oturmak
5.Metin	-	Gün ışığına çıkarmak Bağlantı kurmak Gözlerini açmak Yer almak	Gözlerini dikmek Gönül vermek İç çekmek Değer taşımak(önem taşımak) Düşünceye dalmak Çaba harcamak Gayret göstermek Gözün aydın Yüzümü ak etmek (yüzünün akıyla çıkmak)	Göze almak Dil dökmek
6.Metin	İçimden taşmak (dolup taşmak)	Kol kanat germek. (...kanat, kol gersin.)	-	Dikkat çekmek
7.Metin	Ortaya çıkmak	Göz atmak Baş başa kalmak	-	Kapı aralamak İç i kıpır kıpır olmak

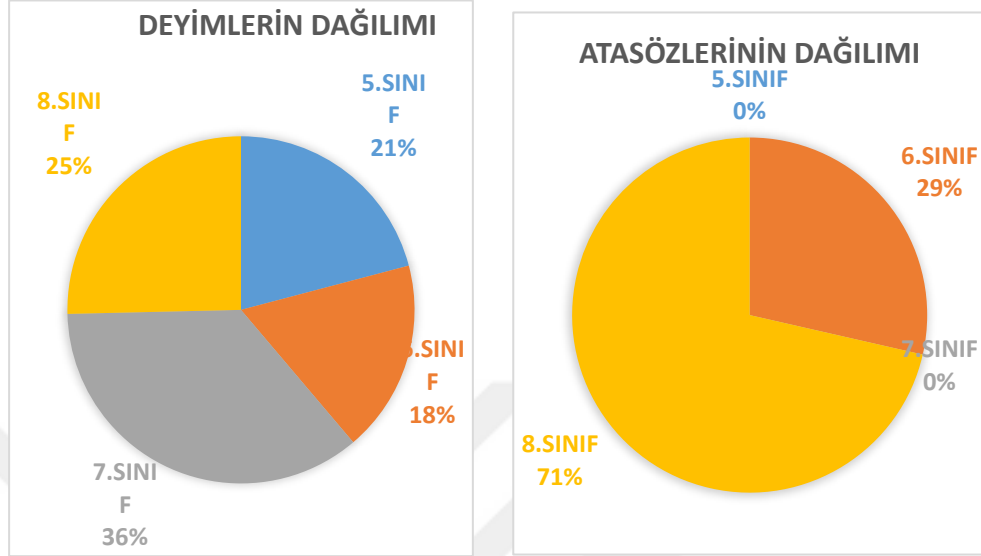
8.Metin		Gözleri dolmak	Kalpleri fethetmek	Bir şekle sokmak
---------	--	----------------	--------------------	------------------

Beşinci sınıf dinleme/izleme metinlerinde kucak olmak (kucak açmak), sorguya çekmek, ardı arkası kesilmemek, ablukaya almak, kulak asmak, alkış kopmak, küplere binmek, cana yakın, can yakmak, kalp kırmak, baştan savmak, ağzından bal akmak, içimden taşmak (dolup taşmak), ortaya çıkmak deyimlerinin kullanıldığı görülmüştür. Altıncı sınıf dinleme/izleme metinlerinde dilinden düşmemek (dilinden düşmez), can vermek (2x), yola çıkmak, gün ışığına çıkarmak, bağlantı kurmak, gözlerini açmak, yer almak, kol kanat germek. (...kanat, kol gersin.), kol kanat germek. (...kanat, kol gersin.), gözleri dolmak deyimlerinin kullanıldığı görülmüştür. Yedinci sınıf dinleme/izleme metinlerinde boşa çıkmamak (2x), belini doğrultmak, ekmeğini çıkarmak, yer almak, meydan getirmek (2x), yere vurmak, sırtını yere getirmek, fırsat bulmak, alay etmek, göze almak, bayram etmek, özlem çekmek (hasret çekmek), gözlerini dikmek, gönül vermek, iç çekmek, değer taşımak (önem taşımak), düşünceye dalmak, çaba harcamak, gayret göstermek, gözün aydın, yüzümü ak etmek (yüzünün akıyla çıkmak), kalpleri fethetmek deyimlerinin kullanıldığı görülmüştür. 8. sınıf dinleme/izleme metinlerinde üstün tutmak, gözden geçirmek, başa gelmek, duruma düşmek, peşine düşmek, içi cız etmek, canavar kesilmek, kanı donmak, ceza kesmek, ortaya atmak, içine oturmak, göze almak, dil dökmek, dikkat çekmek, kapı aralamak, içi kıpır kıpır olmak, bir şekle sokmak deyimlerinin kullanıldığı görülmüştür.

5. sınıf Koza Yayınları Türkçe ders kitabında on dört (14) deyim, 6. sınıf Anka Kuşu Yayınları Türkçe ders kitabında on iki (12) deyim, 7. sınıf Dörtel Yayınları Türkçe ders kitabında yirmi dört (24) deyim (iki deyim ikişer kez tekrar edilmiş), 8. sınıf Ferman Yayınları Türkçe ders kitabında on yedi (17) deyim yer aldığı tespit edilmiştir. En fazla deyim 7. sınıf ders kitabında bulunmaktadır.

6. sınıf Türkçe ders kitabında “Sakin Kesme” adlı dinleme/izleme metninde “Yaş ağaca balta vuran el onmaz. Kuş uçmaz kervan geçmez. (...kervan gelmez, kuş konmaz. ” atasözleri ile 8. sınıf Türkçe ders kitabında “Atasözleri Üzerine” adlı dinleme/izleme metninde “Acıklı başta akıl olmaz. Bir ağaçta gül de biter, dikende. Bir ağızdan çıkar bin ağza yayılır. Fazla mal göz çıkarmaz. Baba koruk yer, oğlunun dişi kamaşır. ” atasözleri yer almıştır.

Şekil 5.Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme/İzleme Metinlerinde Yer Alan Atasözleri ve Deyimlere Ait Veriler

Dinleme/izleme metinlerinde deyimlerin beşinci sınıf seviyesinde %27, altıncı sınıf seviyesinde %24, yedinci sınıf seviyesinde %47, sekizinci sınıf seviyesinde %2 oranında olduğu görülmektedir. Dinleme/izleme metinlerinde atasözlerinin beşinci sınıf seviyesinde %0, altıncı sınıf seviyesinde %29, yedinci sınıf seviyesinde %0, sekizinci sınıf seviyesinde %71 oranında olduğu görülmektedir.

4.3.İncelenen Metinlerin Metin Türlerine Ait Verileri

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerindeki metin türleri tespit edilmiştir.

Tablo 5. Sınıf Seviyelerine Göre Metin Türlerine Ait Veriler

Dinleme/İzleme Metinleri	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
1.1.	Şiir	Hikâye	Mektup	Fabl
1.2.	Hikâye	Şiir	Biyografi	Hikâye
1.3.	Deneme	Şiir	Şiir	Bilgilendirici Metin
1.4.	Türkü	Hikâye	Fabl	Hikâye

1.5.	Bilgilendirici Metin	Deneme	Hikâye	Fabl
1.6.	Şiir	Şiir	Şiir	Gazete Haberi
1.7.	Biyografi	Animasyon/Film	Şiir	Şiir
1.8.	Hikâye	Film	Şiir	Biyografi

5. sınıf seviyesinde iki kez hikâye, iki kez şiir, bir deneme, bir türkû, bir bilgilendirici metin, bir biyografi tespit edilmiştir. 6. sınıf seviyesinde iki kez hikâye, üç kez şiir, bir kez deneme, bir kez animasyon/film, bir kez film tespit edilmiştir. 7. sınıf seviyesinde dört kez şiir, bir kez hikâye, bir kez fabl, bir kez biyografi, bir kez mektup tespit edilmiştir. 8. sınıf seviyesinde iki kez hikâye, iki kez fabl, bir kez bilgilendirici metin, bir kez gazete haberi, bir kez şiir, bir kez biyografi tespit edilmiştir. Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinde toplam on (10) kez şiir türü, yedi (7) kez hikâye türü, üç (3) kez fabl türü tespit edilmiştir. Diğer türlerden birer örnek verilmiştir. Şiir türünün diğer metin türlerine oranla daha fazla yer aldığı görülmektedir. Beşinci, altıncı ve yedinci sınıf düzeyinde altıncı metnin şiir türü olarak yer aldığı görülmektedir. Yedinci sınıfta altıncı, yedinci ve sekizinci metnin art arda aynı türde (şiir) olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Metin Türlerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Veriler

Sınıf Seviyesi	Hikâye Edici Metinler	Bilgilendirici Metinler	Şiir
5. Sınıf	2	3	3
6. Sınıf	2	3	3
7. Sınıf	2	2	4
8. Sınıf	4	3	1
Toplam	10	11	11

Beşinci sınıf düzeyinde iki kez hikâye edici metin, üç kez bilgilendirici metin ve üç kez şiir metninin yer aldığı görülmektedir. Altıncı sınıf düzeyinde iki kez hikâye edici metin, üç kez bilgilendirici metin ve üç kez şiir metninin yer aldığı görülmektedir. Yedinci sınıf düzeyinde iki kez hikâye edici metin, iki kez bilgilendirici

metin ve dört kez şiir metninin yer aldığı görülmektedir. Sekizinci sınıf düzeyinde dört kez hikâye edici metin, üç kez bilgilendirici metin ve bir kez şiir metninin yer aldığı görülmektedir. Dört kitapta yer alan dinleme/izleme metinlerinde toplam on kez hikâye edici metin, on bir kez bilgilendirici metin ve on bir kez şiir metni görülmüştür. Türkçe ders kitaplarında dinleme/izleme metinlerinde metin türleri eşit düzeyde dağıtıldığı görülmektedir.

4.4.İncelenen Metinlerdeki Metin Sürelerine Ait Veriler

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerindeki metin süreleri tespit edilmiştir.

Tablo 7. 5.6.7. ve 8. Sınıf Dinleme/İzleme Metin Sürelerine Ait Veriler

Dinleme/İzleme Metinleri	5. Sınıf Metin Süreleri	6. Sınıf Metin Süreleri	7. Sınıf Metin Süreleri	8. Sınıf Metin Süreleri
1.1.	00:49 (49 saniye)	02:52 (2 dakika 52 saniye)	04:22 (4 dakika 22 saniye)	04:35 (4 dakika 35 saniye)
1.2.	06:12 (6 dakika 12 saniye)	01:32 (1 dakika 32 saniye)	05:46 (5 dakika 46 saniye)	10:54 (10 dakika 54 saniye)
1.3.	03:51 (3 dakika 51 saniye)	00:45 (45 saniye)	02:04 (2 dakika 4 saniye)	03:46 (3 dakika 46 saniye)
1.4.	03:00 (3 dakika)	01:33 (1 dakika 33 saniye)	01:10 (1 dakika 10 saniye)	07:08 (7 dakika 8 saniye)
1.5.	02:58 (2 dakika 58 saniye)	03:20 (3 dakika 20 saniye)	10:08 (10 dakika 8 saniye)	02:21 (2 dakika 21 saniye)
1.6.	01:17 (1 dakika 17 saniye)	01:18 (1 dakika 18 saniye)	00:58 (58 saniye)	09:50 (9 dakika 50 saniye)
1.7.	02:48 (2 dakika 48 saniye)	02:43 (2 dakika 43 saniye)	01:28 (1 dakika 28 saniye)	01:48 (1 dakika 48 saniye)
1.8.	04:01	09:57	00:56	09:50

	(4 dakika 1 saniye)	(9 dakika 57 saniye)	(56 saniye)	(9 dakika 50 saniye)
Toplam Metin Süresi	22:36 (22 dakika 36 saniye)	22:00 (22 dakika)	25:32 (25 dakika 32 saniye)	48:12 (48 dakika 12 saniye)

5. sınıf birinci metin 49 saniye, ikinci metin 6 dakika 12 dakika, üçüncü metin 3 dakika 50 bir saniye, dördüncü metin 3 dakika, beşinci metin 2 dakika 58 saniye, altıncı metin 1 dakika 17 saniye, yedinci metin 2 dakika 48 saniye, sekizinci metin 4 dakika 1 saniye sürmüştür. 5. sınıf toplam dinleme/izleme metin süresi 22 dakika 36 saniyedir.

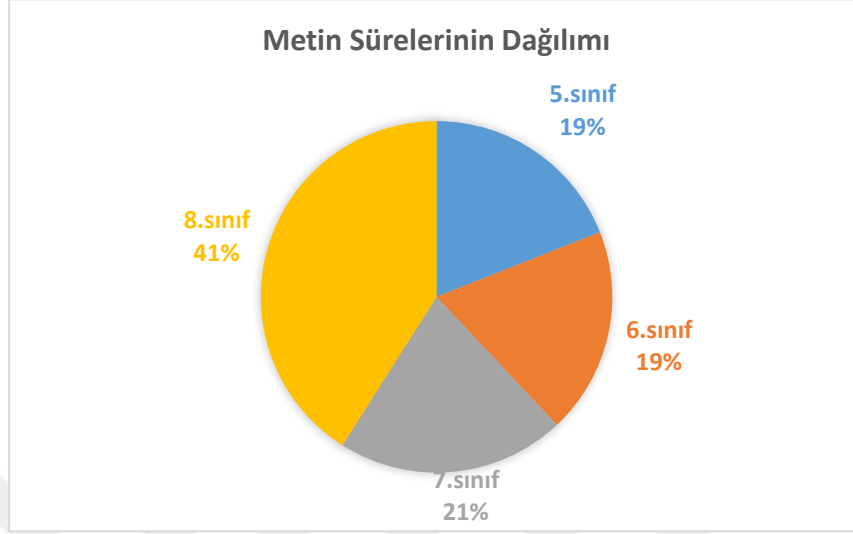
6. sınıf birinci metin 2 dakika 52 saniye, ikinci metin 1 dakika 32 saniye, üçüncü metin 45 saniye, dördüncü metin 1 dakika 33 saniye, beşinci metin 3 dakika 20 saniye, altıncı metin 1 dakika 18 saniye, yedinci metin 2 dakika 43 saniye, sekizinci metin 9 dakika 57 saniye sürmüştür. 6. sınıf toplam dinleme/izleme metin süresi 22 dakikadır.

7. sınıf birin metin 4 dakika 22 saniye, ikinci metin 5 dakika 46 saniye, üçüncü metin 2 dakika 4 saniye, dördüncü metin 1 dakika 10 saniye, beşinci metin 10 dakika 8 saniye, altıncı metin 58 saniye, yedinci metin 1 dakika 28 saniye, sekizinci metin 56 saniye sürmüştür. 7. sınıf toplam dinleme/izleme metin süresi 25 dakika 32 saniyedir.

8. sınıf birinci metin 4 dakika 35 saniye, ikinci metin 10 dakika 54 saniye, üçüncü metin 3 dakika 46 saniye, dördüncü metin 7 dakika 8 saniye, beşinci metin 2 dakika 21 saniye, altıncı metin 9 dakika 50 saniye, yedinci metin 9 dakika 50 saniye, sekizinci metin 9 dakika 50 saniye sürmüştür. 8. sınıf toplam dinleme/izleme metin süresi 48 dakika 12 saniye sürmüştür.

Metin süresi bir dakikadan az olan metinler beşinci sınıf seviyesinde bir defa, altıncı sınıf seviyesinde bir defa, yedinci sınıf seviyesinde iki defa yer almıştır. Sekizinci sınıf seviyesinde bir dakikadan az olan metin süresinin olmadığı görülmektedir. Yedinci ve sekizinci sınıf düzeyinde on dakikayı aşan metinlerin olduğu görülmektedir.

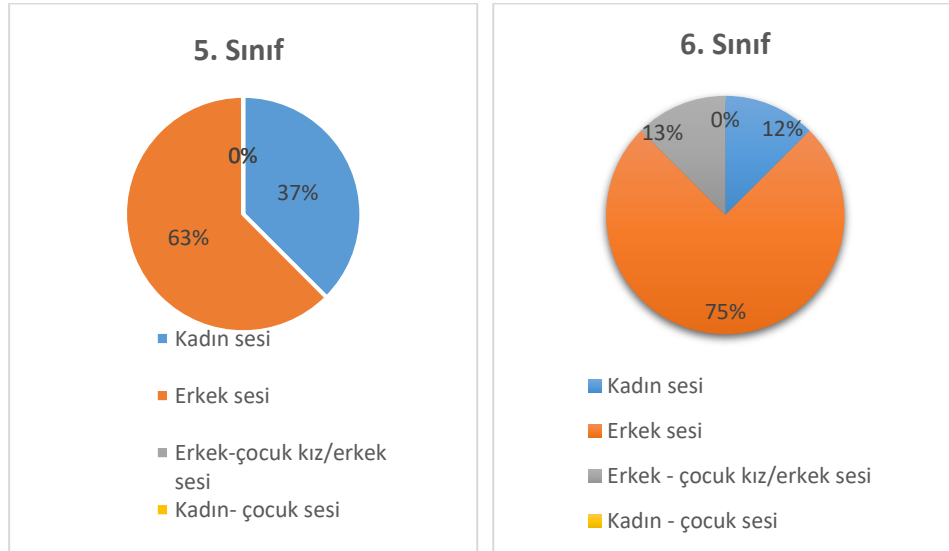
Şekil 6. Sınıf Seviyesine Göre Dinleme/İzleme Metin Süresine Ait Veriler

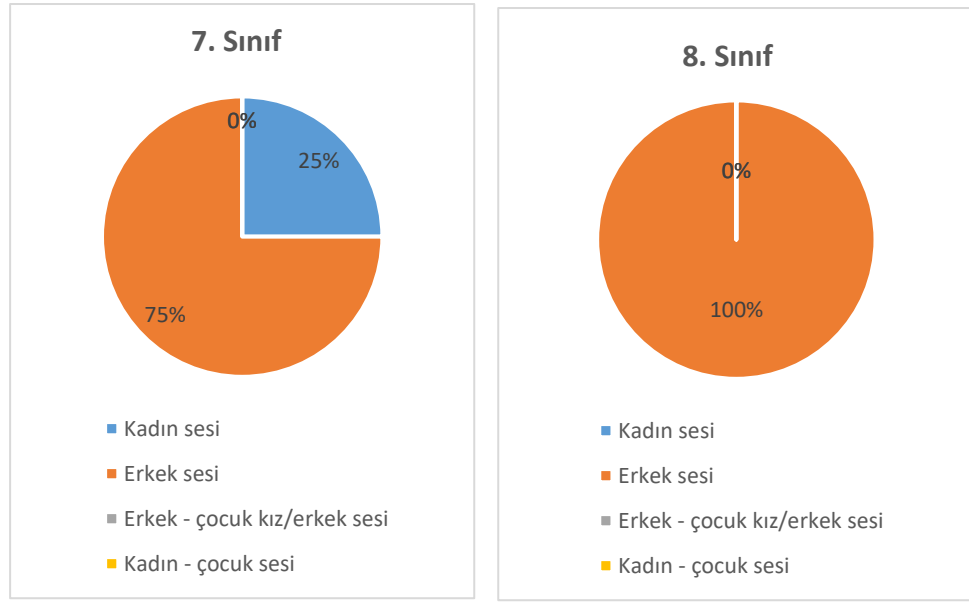

Metin süreleri sınıf seviyesine göre farklılaşmıştır. Beşinci sınıf toplam metin süresi %19, altıncı sınıf toplam metin süresi %19, yedinci sınıf toplam metin süresi %21, sekizinci sınıf toplam metin süresi %41 oranında olduğu tespit edilmiştir.

4.5.İncelenen Metinleri Seslendiren Cinsiyetlere Ait Veriler

Şekil 7. Dinleme/İzleme Metinlerini Seslendiren Cinsiyetlere Ait Veriler

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metnindeki metni seslendiren cinsiyetlerin durumu tespit edilmiştir. Beşinci sınıf seviyesinde üç (3) kez kadın sesi ile beş (5) kez erkek sesi kullanılmıştır. Altıncı sınıf seviyesinde bir (1) kez kadın sesi, altı (6) kez erkek sesi ve bir (1) kez erkek-çocuk kız/erkek sesi kullanılmıştır. Yedinci sınıf seviyesinde iki (2) kez kadın sesi ile altı (6) kez erkek sesi kullanılmıştır. Sekizinci sınıf seviyesinde yedi (7) kez erkek sesi ile bir (1) kez kadın-çocuk sesi kullanılmıştır. Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metnlerini seslendiren on yedi (17) metinde erkek sesi, on üç (13) metinde kadın sesi, bir (1) metinde erkek-çocuk kız/erkek sesi, bir (1) metinde kadın-çocuk sesi kullanıldığı tespit edilmiştir.

5.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Dinleme/izleme becerisinin gelişimi için ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metinleri yer almaktadır. Bu çalışmanın temelini beşinci sınıf Koza Yayınları, altıncı sınıf Anka Kuşu Yayınları, yedinci sınıf Dörtel Yayınları, sekizinci sınıf Ferman Yayınları Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinin incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışma için doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Sözcük sayısı, metin türü, metin süresi, cinsiyet, atasözü ve deyim sıklığı olmak üzere ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütlere göre otuz iki (32) dinleme/izleme metni çalışmaya dâhil edilmiştir.

Dinleme/izleme metinlerinin sözcük sayısı 5. sınıf düzeyinde 56-537, 6. sınıf düzeyinde 51-1002, 7. sınıf düzeyinde 52-1061, 8. sınıf düzeyinde 117-1106 sözcük arasında olduğu görülmektedir. 5. sınıf Koza Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde toplam sözcük sayısı 2065'tir. 6. 7. ve 8. sınıf seviyelerine göre toplam sözcük sayısı azdır. 6. sınıf Anka Kuşu Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde toplam sözcük sayısı 2323'tür. 5. sınıf seviyesine göre metinlerdeki toplam sözcük sayısı artmıştır. 7. sınıf Dörtel Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde toplam sözcük sayısı 2492'dir. 5.ve 6. sınıf seviyelerine göre toplam sözcük sayısı fazladır. 8. sınıf Ferman Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde toplam sözcük sayısı 4594'tür. Beşinci, altıncı ve yedinci sınıf seviyelerine göre toplam sözcük sayısı fazladır. Dinleme/izleme metinlerindeki sözcük/kelime sayılarının miktarı yeni Türkçe öğretim programında yer almamıştır. Fakat bu miktar düzeyi ile ilgili bir değerlendirme olanağı olması açısından eski Türkçe öğretim programlarında (MEB, 1981: 332-334) bu konuyla ilgili verilen ölçülere, Akyol'un (2010: 198) yaptığı bilimsel araştırma tespitlerine göre metinlerde yer alan sözcük/kelime sayılarının sınıf düzeyi yükseldikçe kademeli olacak şekilde artması beklenir. Akyol'un (2008) çalışmasında beşinci sınıflarda yer alan metinlerin 200-300 kelime arasında olması gerekmektedir. Solak ve Yaylı'nın (Solak ve Yaylı, 2009: 451) çalışma sonucunda Türkçe ders kitapları içerisinde uzun soluklu metinlerin yer aldığı ifade edilmektedir. Siviş'in (2019: 104) çalışmasındaki tespitinde metinlerdeki sözcük/kelime sayıları, sınıf seviyesinin üstündedir. Sınıf düzeyine göre metinlerdeki kelime sayılarına bakılmamıştır. Yalçın ve Aytaş (2005: 42) kitabında 13-15 yaş aralığında olan çocuklar için hazırlanan ders kitabındaki metinlerin çocukların anlamını bildikleri 700

kelimeyi aşmaması gerektiğini vurgulamıştır. 5. sınıf Koza Yayınları Türkçe ders kitabında yer alan dinleme/izleme metnindeki sözcük sayısı (56-537), Akyol'un (2008) beşinci sınıf seviyesindeki metinlerde 200-300 sözcükten oluşması gerektiği görüşü ile örtüşmemektedir. Koza yayınlarındaki (5. sınıf) dinleme/izleme metnindeki sözcük sayısı 200-300 sözcük sayısının üstündedir. İncelenen dinleme/izleme metnlerinde sınıf seviyesi arttıkça sözcük sayısı artmıştır. Bu sonuç Akyol'un (2010) sınıf seviyesi arttıkça kelime sayısının kademeli şekilde artması gerektiği görüşü ile örtüşmektedir. 8. sınıf Ferman Yayınları ders kitabındaki dinleme/izleme metinleri diğer sınıf düzeylerine göre fazla sözcük sayısına sahiptir. Bu durum Solak ve Yaylı'nın (2009) Türkçe ders kitabındaki metinlerin uzun soluklu olduğu sonucuyla örtüşmektedir.

İncelenen ders kitaplarındaki dinleme/izleme metnlerinde yer alan atasözleri ve deyimlerin sayısı tespit edilmiştir. 5. sınıf Koza Yayınları Türkçe ders kitabında on dört (14) deyim, 6. sınıf Anka Kuşu Yayınları Türkçe ders kitabında on iki (12) deyim, 7. sınıf Dörtel Yayınları Türkçe ders kitabında yirmi dört (24) deyim (iki deyim ikişer kez tekrar edilmiş), 8. sınıf Ferman Yayınları Türkçe ders kitabında on yedi (17) deyim yer aldığı tespit edilmiştir. En fazla deyim 7. sınıf ders kitabında bulunmaktadır. 6. sınıf Türkçe ders kitabında "Sakın Kesme" adlı dinleme/izleme metninde " Yaş ağaca balta vuran el onmaz. Kuş uçmaz kervan geçmez. (...kervan gelmez, kuş konmaz. " atasözleri ile 8. sınıf Türkçe ders kitabında "Atasözleri Üzerine" adlı dinleme/izleme metninde "Acıklı başta akıl olmaz. Bir ağaçta gül de biter, dikende. Bir ağızdan çıkar bin ağza yayılır. Fazla mal göz çıkarmaz. Baba koruk yer, oğlunun dişi kamaşır." atasözleri tespit edilmiştir. Atasözleri açısından dinleme/izleme metinleri yetersiz kalmıştır. Kara ve Büyükkantarcıoğlu'na (2012: 92) göre metinlerde atasözü ve deyimlere sıklıkla yer vermek kelime hazinesini zenginleştirir. Düşünme becerisine olumlu etki bıraktığı belirtilmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2004) söz varlığının zenginleştirilmesinin vurgusunu yaparak kelime hazinesinin geliştirilmesine önem vermiştir. Karadağ ve Kurudayıoğlu (2010) yaptıkları araştırmada kelime hazinesinin imgesel bir şekilde zenginleştirilmesi öğrencilerde kendini ifade etme ve fikir yürütme becerilerini pozitif yönde etkilemiştir. Söz varlığını zenginleştirmede atasözleri ve deyimlerin önemli bir yeri vardır. Siviş ve Emiroğlu'nun (2020: 110) çalışmasında bazı metinlerde atasözü ve deyimlere yer verilmemiştir. Fakat bazı metinlerde ise birden fazla atasözü ve deyimlere yer verildiği

görülmüştür. Metinlerde dersin ilgili kazanımlarına göre yeterli sayıda atasözüne ve deyimine yer verildiği ifade edilir. Fakat öğretim programının “metinlerde atasözü ve deyimlere daha fazla yer verilmesi” önerisi karşısında atasözü ve deyim sayıları yeterli bulunmamıştır. 6. sınıf Anka Kuşu Yayınları ile 8. sınıf Ferman Yayınları’ndaki dinleme/izleme metinlerinde atasözlerine yer verilirken 5. sınıf Koza Yayınları ile 7. sınıf Dörtel Yayınları’ndaki dinleme/izleme metinlerinde atasözlerine yer verilmemiştir. Bu sonuç Siviş’in (2019) çalışmasındaki bazı metinlerde atasözlerine yer verilirken bazılarında yer verilmediği tespitiyle örtüşmektedir. Dinleme/izleme metinlerinde deyimlere yer verilmesi Kara ve Büyükkantarcıoğlu’nun (2012) deyimlere sık sık yer verilmesinin düşünme becerilerini geliştirmesi düşüncesiyle örtüşebilir.

Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinde toplam on (10) şiir türü, yedi (7) hikâye türü, üç (3) fabl türü tespit edilmiştir. Diğer türlerden birer örnek verilmiştir. Şiir türünün diğer metin türlerine oranla daha fazla yer aldığı görülmektedir. Beşinci, altıncı ve yedinci sınıf düzeyinde altıncı metnin şiir türü olarak yer aldığı görülmektedir. Yedinci sınıfta altıncı, yedinci ve sekizinci metnin art arda aynı türde (şiir) olduğu görülmektedir. 5. sınıf Koza Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde hikâye edici metin sayısı 2 kez, bilgilendirici metin sayısı 3 kez ve şiir metnine 3 kez yer verilmiştir. 6. sınıf Anka Kuşu Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde hikâye edici metin sayısı 2 kez, bilgilendirici metin sayısı 3 kez ve şiir metnine 3 kez yer verilmiştir. 7. sınıf Dörtel Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde hikâye edici metin sayısı 2 kez, bilgilendirici metin sayısı 2 kez ve şiir metnine 4 kez yer verilmiştir. 8. sınıf Ferman Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde hikâye edici metin sayısı 4 kez, bilgilendirici metin sayısı 3 kez ve şiir metnine 1 kez yer verilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) yer alan metin türleri ile ilgili kazanımları kısmen karşılayan dinleme/izleme metinleri bulunmaktadır. Hikâye ve şiir metin türlerinin sık sık yer aldığı görülmektedir. Dinleme/izleme metinlerinde farklı türlere yer vermek öğrencinin türleri tanımasına olanak sağlayabilir. Solak ve Yaylı’nın (2009) araştırmasından elde edilen bulgular Türkçe ders kitaplarının hazırlanmasında gerekli dikkat ve özenin gösterilmediğidir. Metin türlerinin dengeli bir şekilde dağıtılmaması, yaş seviyesine göre önemli türlere kitaplarda yer verilmemesi, öğrenci seviyesine dikkat edilmemesi, metinlerin çok

uzun oluşu önemli sorunlardandır. Batur ve Gül'ün (2021) çalışmasının sonucunda ortaokul öğrencilerinin genellikle hikâye(öykü) türünü tercih ettikleri belirlenmiştir. Türkçe Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) 5. sınıfta; hikâye, fabl, masal, haber metni; 6. sınıfta; anı, mektup, tiyatro, gezi yazısı; 7. sınıfta söyleşi, biyografi, otobiyografi, günlük; 8. sınıfta; fıkra (köşe yazısı), makale, deneme, roman, destan türlerinden metinlere yer verilmelidir. Dinleme/izleme metinlerinde 5. sınıf seviyesinde iki kez hikâye, iki kez şiir, bir deneme, bir türkü, bir bilgilendirici metin, bir biyografi tespit edilmiştir. 6. sınıf seviyesinde iki kez hikâye, üç kez şiir, bir kez deneme, bir kez animasyon/film, bir kez film tespit edilmiştir. 7. sınıf seviyesinde dört kez şiir, bir kez hikâye, bir kez fabl, bir kez biyografi, bir kez mektup tespit edilmiştir. 8. sınıf seviyesinde iki kez hikâye, iki kez fabl, bir kez bilgilendirici metin, bir kez gazete haberi, bir kez şiir, bir kez biyografi tespit edilmiştir. Beşinci sınıfta fabl, masal, haber metnine; altıncı sınıfta anı, mektup, tiyatro ve gezi yazısına; yedinci sınıfta söyleşi, otobiyografi, günlük; sekizinci sınıfta fıkra, makale, roman, destan türlerine rastlanılmamıştır. Öğretim programıyla ders kitabında yer alan dinleme/izleme metinlerinin tür bakımından uyuşmayan yerleri olduğu görülmektedir. Bu çalışmada incelenen dinleme/izleme metinlerinde en çok şiir türüne yer verilmesi Batur ve Gül'ün (2021) çalışmasındaki en çok hikâye türünün yer alması sonucuyla örtüşmemektedir.

Batur ve Gül'ün (2021: 139) çalışmasından çıkan sonuca göre öğrencilerin seviyeleri arttıkça dinleme/izleme sürelerinin de değiştiğidir. Ortaokul öğrencilerinin genellikle dinleme süreleri 10-15 (on-on beş) ve 15-20 (on beş- yirmi) dakika aralıklarında olduğu görülmektedir. Bu durum ders etkinliklerinin ve dersin kalitesinin belirlenmesi açısından önemlidir (Batur ve Gül, 2021: 139). Göğüş (1978) dinleme sürelerini dört ve beşinci sınıflar için 20-30; altı ve sekizinci sınıflar için 50-60 dakika olarak belirlemiştir. Bu çalışmada belirlenen süreler bir ders saatini ele almaktadır. Göğüş'ün bu konudaki düşüncelerine katılan Demirel (1999: 33) ise ortaokul öğrencilerinin 40-50 dakikaya kadar dinleyebileceklerini belirtmiştir. Öğrencilerin yaş seviyesine göre farklı uzunluktaki metinleri dinleme süreleri değişmektedir. İncelenen dört kitapta metinlerin 28 saniye ile 10 dakika arasında olduğu tespit edilmiştir. Batur ve Gül'ün (2021), Göğüş'ün (1978) ve Demirel'in (1999) çalışmalarında ders saati üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışmada incelenen metin sürelerine göre ders saati içerisinde az fazla 10 dakika süren metinlerin olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin ders saatine göre bazı metinler kısa solukluyken bazı metinler dersin dörtte biri kadardır. Batur ve Gül'ün (2021), Göğüş'ün (1978) ve Demirel'in (1999) dinleme sürelerine göre incelenen çoğu dinleme/izleme metni kısa soluklu kalmıştır.

5. sınıf birinci metin kırk dokuz saniye, ikinci metin altı dakika on iki saniye, üçüncü metin üç dakika elli bir saniye, dördüncü metin üç dakika, beşinci metin iki dakika elli sekiz saniye, altıncı metin bir dakika on yedi saniye, yedinci metin iki dakika kırk sekiz saniye, sekizinci metin dört dakika bir saniye sürmüştür. 5. sınıf toplam dinleme/izleme metin süresi yirmi iki dakika otuz altı saniyedir. Göğüş (1978)'ün görüşlerine göre beşinci sınıf öğrencisinin dinleme süresi 20-30 dakikadır. Bu süre bir ders saatini kapsamaktadır. Koza Yayınlarına ait ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinleri 49 sn ile 4 dk arasındadır. İncelenen beşinci sınıf dinleme/izleme metinlerindeki en yüksek metin süresi 4 dakikadır. 1981 (MEB) programında beşinci sınıf düzeyi için “20-25 dakikalık öykü, masal bandını dinleyebilmek, bir röportaj, bir belgesel filmi, bir çocuk filmi izleyebilmek...” ifadesi yer alır. Beşinci sınıf düzeyindeki bir öğrencinin 20-25 dakikalık bir metni dinleyebilmesi 1981 programının amaçlarındandır. İncelenen beşinci sınıf dinleme/izleme metin süreleri Göğüş (1978) ile 1981 (MEB) programının süreleri karşılaştırıldığında beşinci sınıf düzeyindeki dinleme/izleme metin sürelerinin kısa soluklu olduğu görülmektedir.

6. sınıf birinci metin iki dakika elli iki saniye, ikinci metin bir dakika otuz iki saniye, üçüncü metin kırk beş saniye, dördüncü metin bir dakika otuz üç saniye, beşinci metin üç dakika yirmi saniye, altıncı metin bir dakika on sekiz saniye, yedinci metin iki dakika kırk üç saniye, sekizinci metin dokuz dakika elli yedi saniye sürmüştür. 6. sınıf toplam dinleme/izleme metin süresi yirmi iki dakikadır. Göğüş'ün (1978) görüşlerine göre altıncı ve sekizinci sınıf öğrencisinin dinleme süresi 50-60 dakikadır. Anka Kuşu Yayınlarına ait ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinler 45 sn ile 9 dk arasındadır. Göğüş'ün (1978) altıncı ve sekizinci sınıf düzeyinde dinleme süresinin 50-60 dakika olduğu görüşü bir dersi dinleyebilme süresidir. Öğrencinin dinleme süresi 50-60 dakikayken incelenen dinleme/izleme metinleri içerisinde en fazla 9 dakikalık bir metnin olması, metinlerin kısa soluklu olduğunu gösterebilir.

7. sınıf birin metin dört dakika yirmi iki saniye, ikinci metin beş dakika kırk altı saniye, üçüncü metin iki dakika dört saniye, dördüncü metin bir dakika on saniye, beşinci metin on dakika sekiz saniye, altıncı metin elli sekiz saniye, yedinci metin bir

dakika yirmi sekiz saniye, sekizinci metin elli altı saniye sürmüştür. 7. sınıf toplam dinleme/izleme metin süresi yirmi beş dakika otuz iki saniyedir. Dörtel Yayınlarına ait ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinleri 28 sn ile 10 dk arasındadır. Demirel'in (1999: 33) görüşlerine göre ortaokul öğrencilerinin 40-50 dakikaya kadar dinleyebilecekleri belirtilmiştir. 1981 (MEB) programında yedinci sınıf düzeyi için "30-35 dakikalık bir konuşmayı, konferansı vb. dinleyebilmek..." ifadesi yer alır. Yedinci sınıf düzeyindeki bir öğrencinin 30-35 dakikalık bir metni dinleyebilmesi 1981 programının amaçlarındandır. İncelenen yedinci sınıf dinleme/izleme metin süreleri Demirel (1999) ile 1981 (MEB) programının süreleri karşılaştırıldığında yedinci sınıf düzeyindeki dinleme/izleme metin sürelerinin kısa soluklu olduğu görülmektedir.

8. sınıf birinci metin dört dakika otuz beş saniye, ikinci metin on dakika elli dört saniye, üçüncü metin üç dakika kırk altı saniye, dördüncü metin yedi dakika sekiz saniye, beşinci metin iki dakika yirmi bir saniye, altıncı metin dokuz dakika elli saniye, yedinci metin dokuz dakika elli saniye, sekizinci metin dokuz dakika elli saniye sürmüştür. 8. sınıf toplam dinleme/izleme metin süresi kırk sekiz dakika on iki saniye sürmüştür. . Ferman Yayınlarına ait ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinleri 2 dk 21 sn ile 10 dk 54 sn arasındadır. Göğüş'ün (1978) altıncı ve sekizinci sınıf düzeyinde dinleme süresinin 50-60 dakika olduğu görüşü bir dersi dinleyebilme süresidir. 1981 (MEB) programında sekizinci sınıf düzeyi için "35-40 dakikalık bir konuşmayı, konferansı vb.ni dinleyebilmek ve ilginç yerlerden not alabilmek..." ifadesi yer alır. Sekizinci sınıf düzeyindeki bir öğrencinin 35-40 dakikalık bir metni dinleyebilmesi 1981 programının amaçlarındandır. İncelenen sekizinci sınıf dinleme/izleme metin süreleri Göğüş (1978) ile 1981 (MEB) programının süreleri karşılaştırıldığında yedinci sınıf düzeyindeki dinleme/izleme metin sürelerinin kısa soluklu olduğu görülmektedir.

5. sınıf Koza Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde metin toplam süresi 22 dakika 36 saniyedir. 6. sınıf Anka Kuşu Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde metin toplam süresi 22 dakikadır. 7. sınıf Dörtel Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde metin toplam süresi 25 dakika 32 saniyedir. 8. sınıf Ferman Yayınları Türkçe ders kitabında bulunan dinleme/izleme metinlerinde metin toplam süresi 48 dakika 12 saniyedir. Sekizinci sınıf düzeyi toplam metin süresi, yedinci sınıf düzeyinin

toplam metin süresinin iki katıdır. Öğrencinin sınıf düzeyi farklılaştıkça dinleme süresi de farklılaşmıştır. Metin süresi bir dakikadan az olan metinler beşinci sınıf seviyesinde bir defa, altıncı sınıf seviyesinde bir defa, yedinci sınıf seviyesinde iki defa yer almıştır. Sekizinci sınıf seviyesinde bir dakikadan az olan metin süresinin olmadığı görülmektedir. Yedinci ve sekizinci sınıf düzeyinde on dakikayı aşan metinlerin olduğu görülmektedir. Kitaplarda yer alan dinleme/izleme metin süreleri ile yaş seviyesine göre dinlenen metin süreleri oldukça farklıdır. Sekizinci sınıf düzeyinde 10 dakikaya yakın metinler bulunmaktadır. Diğer sınıf seviyelerinde saniye süren dinleme/izleme metinleri vardır.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB) sesletim özellikleri açısından bir bilgi vermemektedir. Metinlerin sesletim özellikleri bakımından analizleri sonucunda Yavuzer'in (2001: 190-191) kitabında öğrencilerin gelişimsel özelliklerine ve bilişsel düzeylerine göre sesletim özelliklerine dikkat edilmesi önerisi yer alır. Bu öneriye muhalif olarak çoğunlukla erkek sesi kullanılmıştır. Kadın sesine az yer verilmiştir. Çocuk sesine ise yer verilmediği görülmüştür. Siviş'in (2019) çalışmasında dinleme/izleme metinleri diksiyon açısından iyidir. Fakat seslendiren yaş düzeyine bakıldığında çocuk sesinin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Fon müzikleri çoğu metinde yoktur. Aslında fon müziği metni dinleme isteği uyandırabilir ve ilgi çekebilir. Metinlerin genelinde çocuğa görelilik ilkesinin uygulanmadığı sonucu çıkmıştır.

Beşinci sınıf seviyesinde üç (3) kez kadın sesi ile beş (5) kez erkek sesi kullanılmıştır. Altıncı sınıf seviyesinde bir (1) kez kadın sesi, altı (6) kez erkek sesi ve bir (1) kez erkek-çocuk kız/erkek sesi kullanılmıştır. Yedinci sınıf seviyesinde iki (2) kez kadın sesi ile altı (6) kez erkek sesi kullanılmıştır. Sekizinci sınıf seviyesinde yedi (7) kez erkek sesi ile bir (1) kez kadın-çocuk sesi kullanılmıştır. Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerini seslendiren on yedi (17) metinde erkek sesi, on üç (13) metinde kadın sesi, bir (1) metinde erkek-çocuk kız/erkek sesi, bir (1) metinde kadın-çocuk sesi kullanıldığı tespit edilmiştir. Siviş'in (2019) çalışmasında tüm kitaplar incelendiğinde metinlerin %59'unda erkek sesi tercih edildiği, çocuk sesine ise %6 kadar yer verildiği tespit edilmiştir. İncelenen ortaokul Türkçe ders kitabındaki dinleme/izleme metinlerinde erkek sesine daha fazla yer verilmiştir. Siviş'in çalışması ile bu durum örtüşmektedir. Kadın sesine erkek sesinden daha az yer verilmiştir. Çocuk sesine iki kez yer verilmiştir.

Öneriler

- 1.Ders kitapları hazırlanırken dinleme/izleme becerisine yönelik seçilen metinlerin literatürde yer alan çalışmalardaki dinleme/izleme metinlerinin özelliklerine göre değerlendirilip seçilmelidir.
- 2.İncelenen dinleme/izleme metinlerinde çocuk sesine az yer verildiği görülmüştür. Çocuk sesiyle seslendirilen metinlerde öğrencilerin dinleme/izleme becerisi ölçülebilir.
- 3.Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinleri prozodik unsurlar açısından incelenebilir.
- 4.İncelenen dinleme/izleme metinlerinde atasözlerine yok denecek kadar yer verilmiştir. Yeni bir ders kitabı oluşturmak isteyen yazarlar, dilimizin zenginlikleri içerisinde yer alan atasözleri ve deyimlere daha fazla yer verebilir.
- 5.Türkçe ders programı oluşturulurken ders kitaplarında yer alan metinlerin özellikleri başlığı altında ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metinlerinin özellikleri başlığı da yer alabilir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2006). *Anadilimizin söz denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Aktaş, Ş., ve Gündüz, O. (2015). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyol, H. (2008). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akyol, H. (2010). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Altunbay, M., ve Bıçak, N. (2018). Türkçe eğitimi derslerinde “z kuşağı” bireylerine uygun teknoloji tabanlı uygulamaların kullanımı. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 10(1), s. 127-142.
- Arı, G. (2008). *Yeni öğretim programına göre kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi* s. 179-202, Ankara: Pegem Akademi.
- Arıcı, F., ve Voltan Acar, N. (2011). Grupla psikolojik danışmada terapötik bir güç olarak psikolojik danışman. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (36), s.173-179.
- Arslan, D. (2008). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım.
- Aşılioğlu, B. (2009). Türkçe öğretmen adaylarına göre derslerde karşılaşılan başlıca dinleme engelleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(29),s. 45-63.
- Aytan, T. (2011). Aktif öğrenme tekniklerinin dinleme becerisi üzerindeki etkileri. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 2(4), s.23-43
- Aytan, T. E. (2020). *Etkinliklerle dinleme eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368 - 388.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1964). *Pedagojide ihtilal*. İstanbul.
- Batur, Z., ve Gül, A. (2021). Ortaokul öğrencilerinin dinleme ilgi ve süreleri üzerine öğretmen görüşleri. *International Journal of Languages Education and Teaching*, s. 127-141.
- Bayat, N. E. (2021). *Dinleme ve eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bursalı, H., ve Topçuoğlu Ünal, F. (2015). Çizgi dizilerin 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin söz varlığına katkısı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(29), s. 60-74.
- Ceran, D. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının konuşma eğitimi dersine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), s. 337-358.
- Coşkun, E. (2009). *Geçmişten günümüze Türkçe öğretiminin gelişimi, ilköğretimde Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1998). *Yeniden insan insana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çepni, S. (2008). *Performans değerlendirmesi*. E.Karip içinde, *Ölçme ve değerlendirme içinde* (s. 195-241). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Doğan Kahtalı, B. (2020). *Dinleme problemleri ve çözüm önerileri*. M. N. Kardaş içinde, *Dinleme eğitimi* (s. 147-161). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık .
- Doğan, Y. (2009). Konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik etkinlik önerileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), s. 185-204.
- Doğan, Y. (2011). *Dinleme eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, Y. (2012). *Dinleme eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğan, Y. (2022). *Dinleme eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Duker, S. (1966). *Listening: readings*. Newyork-London: The Scarecrow Press.

- Emiroğlu, S., ve Pınar, F. N. (2013). Dinleme becerisinin diğer beceri alanları ile ilişkisi. *Turkish Studies*, 8(4), s. 769-782.
- Epçaçan, C. (2013). Temel bir dil becerisi olarak dinleme ve dinleme eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, S.11, s. 331-352.
- Erdal, N. (2023). *Türkçe 7. sınıf ders kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Erdal, S. (2023). *Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. Ankara: Ferman Yayıncılık.
- Eroğlu, M. A. (2013). *Sözlü anlatım*. A.Şahin içinde, *Öğretmenlik alan bilgisi Türkçe* (s. 139-164). Ankara: Alan Bilgisi Yayınları.
- Erol, S. (2020). *Dinlemeye yönelik eğitim ortamları*. M. N. Kardaş içinde, *Dinleme eğitimi* (s. 222-241). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Göçer, A. (2009). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(4), s. 1026-1048.
- Göçer, A. (2016). *Yazma eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Güzel, G. (2007). *Fen ve teknoloji dersinde Truesdale'in tüm vücut ile dinleme yönteminin akademik başarı ve hatırd tutma üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Hamaguchi, P. M. (2011). Childhood speech, language, and listenin problems: *What Every Parent Should Know*. inc: Secon Edition.
- Hampleman, R. (1958). Comparison of listening and reading comprehension ability of fourth and sixth grade pupils. *Elementary English*.
- Johnson, K. O. (1951). The effect of classroom training upon listening comprehension. *The Journal of Communication*.
- Kara, A., ve Büyükkantarcıoğlu, S. (2012). Anadili olarak Türkçe'de deyimlere yönelik gelişimsel süreçler ve Türkçe ders kitapları. *Türkçe Öğretiminde Güncel Çalışmalar*, s. 85-92.
- Karadağ, Ö., ve Kurudayıoğlu, M. (2010). 2005 Türkçe programına göre hazırlanmış ilköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarının kelime hazinesi. *TÜBAR-XXVII-/2010-Bahar*, S.27, s. 423-436.
- Kardaş, M. (2020). *Dinleme eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Kavcar, C. (1995). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Rekmay Basımevi.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., ve Sever, S. (2005). *Türkçe öğretimi (Türkçe ve sınıf öğretmenleri için)*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaya, B. (2003). *Bütünleşik kuramsal iletişim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Keray Dinçel, B. (2018). Ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersinde yaşadıkları dinleme sorunları ve sorunların çözümüne yinelik beklentileri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), s. 2551-2571.
- Kılıç, A., ve Seven, S. (2006). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kingen, S. (2000). *Teaching language rts in middle schools*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Korkmaz, H. (2004). *Fen ve teknoloji eğitiminde alternatif değerlendirme yaklaşımları*. Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Küçükahmet, L. (2004). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Mackay, I. (1997). *Dinleme becerisi*. (A. Bora, ve O. Cankoçak, Çev.) Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri.

- Mastropieri, M., ve Scruggs, T. (2004). The inclusive classroom-strategies for effective instruction. *New Jersey: by Pearson Education*.
- MEB. (1981). Temel eğitim okulları Türkçe eğitim programı. *Tebliğler Dergisi*, s. 324-356.
- MEB. (2004). *İlköğretim Türkçe dersi (1-5. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2005). *İlköğretim Türkçe dersi (1-5. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı (s. 57). içinde* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB. (2015). *Türkçe dersi (1. ve 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara : T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2018). *Türkçe dersi (1.- 8. sınıflar) öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları .
- MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Melanlioğlu, D. (2012). Dinleme becerisine yönelik ölçme değerlendirme çalışmalarında üstbilis stratejilerinin kullanımı. *Turkish Studies*, 7(1), s. 1583-1595.
- Moore, K. (2009). Effective instructional strategies from theory to practice. USA: Sage Publications.
- Nichols, R. (1987). Listening is a 10 part skill. *Nation's Business*, 75(9).
- Öz, M. (2001). *Uygulamalı Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık .
- Özbay, M. (2005). *Bir dil becerisi olarak dinleme eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özbay, M. (2012). *Anlama teknikleri u.dinleme eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2015). *Anlama teknikleri - II: dinleme eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Öztürk, B., ve Kısaç, İ. (2011). *Bilgili işleme modeli*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Payza, T. (2015). *Ortaokul 5. sınıf türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Robertson, A. (2004). *Etkili Dinleme*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Sancar Tokmak, H. (2019). *Öğretim materyallerinin seçilmesi, hazırlanması ve değerlendirilmesi*. S. Şendağ içinde, *Öğretim teknolojileri içinde* (s. 339-379). Ankara: Nobel Yayınları.
- Seven, M., ve Engin, A. O. (2008). Öğrenmeyi etkileyen faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), s. 189-212.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2011). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S., Kaya, Z., ve Aslan, C. (2011). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sevim, B. (2023). *Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Koza Yayınları.
- Sevim, O. (2020). *Dinleme becerilerini ölçme ve değerlendirme*. M. N. Kardaş içinde, *Dinleme eğitimi* (s. 307-329). Ankara: Pegem Akademi.
- Siviş, B. T. (2019). *İlkokul 1-4. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin belirlenen kitaplarındaki dinleme metinlerinin belirlenen ölçütlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Siviş, B. T. ve Emiroğlu, S. (2020). İlkokul 1-4. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin belirlenen ölçütlere göre incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), s.105-136.

- Solak, M., ve Yaylı, D. (2009). İlköğretim ikinci kademe türkçe ders kitaplarının türler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), s. 445-453.
- Şahin, A., ve Aktar, S. (2020). *Dinleme tür ve yöntemleri*. M. N. Kardaş içinde, *Dinleme eğitimi* (s. 244-268). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Şahin, N. (2019). *Dinleme şekil ve türleri*. S. v. Karahan içinde, *Dinleme eğitimi* (s. 29-53). Ankara: Fenomen Yayıncılık.
- Şahin, T., ve Yıldırım, S. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Anı Yayınları.
- Şengül, K. (2019). *Dinleme eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şimşek, T., ve Gündüz, O. (2014). *Anlatma teknikleri II: Uygulamalı yazma eğitimi el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tabak, G., ve Göçer, A. (2014). Dinleme becerisine yönelik alternatif ölçme ve değerlendirme araçları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), s. 205-272.
- Temel Eğinli, A., ve Gürüz, D. (2018). *İletişim becerileri*. Ankara: Nobel Akademi.
- Temizyürek, F. (2007). İlköğretim ikinci kademe konuşma becerisinin geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(2), s. 113-131.
- Temizyürek, F., ve Çevik, A. (2017). Beşinci sınıf öğrencilerinin zihinsel tasarıma dayalı yazma modelini metin oluşturma sürecinde kullanma becerileri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), s. 114-138.
- Temur, T. (2010). Dinleme metinlerinden önce ve sonra sorulan soruların üniversite öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.29, ss.303-319.
- Tompkins, G. E. (1998). Language arts content and teaching strategies. *California State University*.
- Uluçay, M. (2016). Etkinlik temelli kelime öğretiminin 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları kelimelerin anlam derinliğine yansımaları. *Millî Eğitim*, 45(210).
- Umagan, S. (2007). *Dinleme, ilköğretimde Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ünveren, D. (2020). *Dinleme/izlemede beden dili*. M. N. Kardaş içinde, *Dinleme eğitimi* (s. 199-220). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Wolvin, A., ve Coakley, C. (1979). Listening instruction. URBANA: *Eric clearinghouse on Reading and Communication Skills and the Speech Communication Association*.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, A., ve Aytas, G. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yangın, B. (1998). *Dinlediğini anlama becerisini geliştirmede ELVES yönteminin etkisi*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yangın, B. (2002). *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Dersal Yayıncılık .
- Yavuz, D., ve Kahraman, G. (2023). *Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Ankara: Anka Kuşu Yayınevi.
- Yavuzer, H. (2001). *Doğum öncesinden ergenlik sonuna çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yıldırım, H. (2007). *İlköğretim 3. sınıf öğrencilerinin dinleme becerileri üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2014). *Temel dil bilgisi terimler sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yılmaz, M., ve Korkmaz, C. (2017). 1-5. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin içerik açısından değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(38), s. 111-130.
- Yüksel, H. (2019). *Konuşma ve dinleme*. U.Demiray içinde, *Etkili iletişim* (s. 132-187). Ankara: Pegem Akademi.

EKLER

‘‘ 5.Sınıf - KOZA YAYINLARI

1.TEMA - BAYRAK ÖĞRETMEN

‘‘Annem kadar sıcak oldun,

Sığınacak kucak oldun.

Saygı dedin, sevgi dedin,

Yürek oldun öğretmenim.

Hem bulut hem toprak oldun,

Pınar gibi berrak oldun.

Güneş dedin, ışık dedin,

Şafak oldun öğretmenim.

Karanlığa tuzak oldun,

Bencillikten uzak oldun.

Vatan dedin, millet dedin,

Bayrak oldun öğretmenim.

Hoşgörüye ocak oldun,

Derdimize ortak oldun.

Kalbimizde dalgalanan

Sancak oldun öğretmenim.”

Bestami YAZGAN

2.TEMA- İngiliz Memiş.

“ İngilizler İstanbul'u işgal ettikten sonra özellikle Sarıyer'de Türk halkını sıkıştırmaya başlamışlardı. Özellikle bu bölgedeki kahvehanelere sık sık baskınlar düzenliyorlardı. Çünkü buradan Karadeniz'e açılan takalar Anadolu'ya silah taşıyorlardı. Bu yüzden İngilizler boğazda da etkili bir denetim kurmuşlardı. Ancak ne yaparlarsa yapsınlar, silah kaçakçılığını önleyemiyorlardı. İngilizler ilk önce civarda kaptan olarak bilinen kişileri alıp sorguya çekiyor, gözetim altında bulunduruyor ya da takip ediyordu. Ortalığa bir söylenti yayılmıştı. Türkler Rumeli Feneri'ndeki Rumlara saldıracak, onlara kötülük yapacaklar. Bu söylentiyle korkuya kapılan Rumlar hemen İngilizlere müracaat edip güvenliklerinin sağlanmasını istediler. Bu arada mümkün olduğu kadar Türkleri kötüleyip şikâyet ettiler. Türkler bizi öldüreceklermiş, bizi buradan kovacaklarmış. Bunun için silahlanıyorlarmış, silahları saklıyorlarmış. Bu tür şikâyetlerin ardı arkası kesilmiyordu. İngilizler hemen harekete geçip Rumeli Feneri'ne geldiler. Kahvehaneleri bastılar. Şüpheli kişileri alıp gittiler, ertesi gün camileri bastılar. İngiliz komutan Rumeli fenerindeki camiye abluka altına aldı. Namaz kılan Türklerin dışarı çıkmasını bekledi. Namazdan birer ikişer çıkmaya başlayan Türkler, karşılarında İngiliz askerlerini görünce şaşırdılar. Rumların kendilerini şikâyet ettiklerini anladılar. İngiliz yüzbaşı camiden çıkanların bir kenarda toplanmasını ve muhtarın gelmesini istedi. Hemen haber saldılar. Biraz sonra muhtar Memiş, reis çıkageldi. Sakin bir şekilde yüzbaşının karşısına dikildi. Beni istemişsiniz. Evet, yine ne var ne yapmışız birazdan söyleyeceğim muhtar acele etme tüm köylü meydanda toplansın, onlara diyeceklerim var. Ne o bizi toptan yakmaya mı karar verdiniz? Hayır, bir duyuru yapacağım. Muhtar, hemen köylülerden birkaç kişiye bir şeyler söyledi. Az sonra köy halkı meydana geldi. Camiden çıkanlarla birlikte epey bir kalabalık birikmişti. Muhtar Memiş, yüzbaşıya hepsi geldi, ne diyecekseniz deyin dedi. Yüzbaşı Memiş Reis'e döndü. Şimdi sana diyeceklerimi köylülere aynen aktaracaksın bir kelime eksik ya da yanlış söylersen başına gelecekleri düşün, dedi. Söylerim, yüzbaşı söylerim. Aynen söylerim. Bütün herkesin üzerinde evinde sağda

solda sakladığı ne kadar silah, tüfek, tabanca, kama, kılıç, kasatura, bıçak varsa buraya getirecek. Tercüman bu sözleri söyleyince kalabalıkta homurdanmalar başladı, şaşırmışlardı, İngilizlere silah teslim ederek Rumların işini kolaylaştıracak, savunmasız kalacaklardı. İngiliz yüzbaşı ne diyordu böyle yüzbaşayı dinleyen Memiş reis alayla sordu. Peki biz evimizdeki ekmekleri kesmeyecek miyiz? Keseceksiniz. İnsaf yüzbaşı, siz bıçakları bile istiyorsunuz. Muhtar böyle deyince kalabalıkta gülüşmeler başladı. Susun ben anlamam muhtar bir de sen tekrar kalabalığa söylediklerimi. Muhtar Memiş yere bakıyordu. Toplanan kalabalıkta muhtarlarının ne diyeceğini merak ediyordu. Meydanda çıt çıkmıyordu. Yüzbaşı dahil herkes pür dikkat onu süzüyordu. 1-2 öksürdü ey hemşerilerim beni iyi dinleyin bunların sözlerine kulak asmayın. Üzerinizde evinizde sağda solda ne kadar silah sakladıysanız kesinlikle çıkarıp buraya getirmeyin saklayın bugün lazım olmazsa başka gün lazım olur. Memiş reis sözlerini bitirir bitirmez, kalabalıktan büyük bir alkış koptu. Haykırışlar başladı. Yaşa muhtar İngilizlere silah vermeyeceğiz, vermeyeceğiz, gelsinler de alsınlar. Tercüman Memiş Reis'in dediklerini İngilizceye çevirip yüzbaşaya söyledi. Bunun üzerine yüzbaşı küplere bindi. Şuna bir daha söyle yanlış anlamıştır. Aynen tekrar etsin. Tercüman söze başlayacaktı ama Memiş reis sözünü kesti. Hiç boşuna nefesini tüketme tercüman efendi ne dediğinizi gayet iyi anladım ama ben böyle anlıyorum. Halkıma da yine aynısını söyleyeceğim. Şimdi olay çıkmasını istemiyorsanız buradan çekip gidin bizi rahat bırakın. Yüzbaşı öfkeyle kendisine bakarak diş gıcırdatan muhtardan ve kalabalıktan çekinince askerlerini alıp gitti. Onlar giderken de halk muhtar Memiş'e bağıırıyordu. Yaşa muhtar, muhtar, senin gibi olmalı, yaşa İngiliz Memiş İngiliz Memiş, Yiğit ve cesur bir adam bilirdik seni öyle de davrandın. Yaşa Memiş reis. Muhtar Memiş, Reis'e o günden sonra İngiliz Memiş denmeye başlamıştı.

‘,

İsmail bilgin kısaltılmıştır.

3.TEMA - Tatlı dile dair

‘‘Güler yüze dair konuşmanın arkasından tatlı dilin gelmesini tabii karşılamalı. Mağaza vitrinlerindeki mankenleri bilirsiniz, hepsi güler yüzlüdür, içlerinde pek de güzelleri vardır. Ama dilleri olmadığı için soğukturlar. Onlar her ne kadar insan taklidiyseler de sahici insanları da güzel yapan, sıcak yapan dildir ama her dil değil, dilinde tatlısı olmalı. Allah bir adama her şeyin tatlısını yalnız dilin acısını verdi mi?

Ne yapsa kâr etmez. Öylesinin sevimli cana yakın olmasına imkân yoktur. Çünkü o dil ağzın içinde her dönüşünde can yakar. Kalp kırar, gönül devirir. Dil yarası yaraların en derinidir derler. Doğru sözdür. Bıçağın açtığı yara zamanla kapanır. Dil yarası ruhun en gizli taraflarına doğru boyuna işler bir türlü kapanmak nedir bilmez. Üstelik acı dilin zararı yalnız karşısındakine değildir. Kendi sahibini de dünya güzeli olsa çirkinleştirir. Nice güzel insanlar vardır ki, dilleri yüzünden sevilmezler. Bucak bucak kaçıttığımız insanlar hep o insanlardır. Ama tatlı dil öyle mi ya yılanı deliğinden çıkarır derler. Yılan pek insan dilinden anlamaz ama tatlı dilin neler yapmaya kadir olduğunu anlatmak için herhâlde böyle demişler. Ne kadar öfkeli olursanız olun tatlı dil sizi yatıştırır. En yapmayacağınız işleri size tatlı dille güler yüzle yaptırırırerler. Hadi şekerim şunu yapıver demek başka kalk şunu yap demek başkadır. Kalk şunu yap dedikleri zaman ne etsem de yapmasam diye düşünürsünüz. Ne diye yapacağımı, mecbur muyum, başkası yapsın. Hep bize yükleniyorlar. Yapmayacağım işte dersiniz. Ortada hiçbir sebep olmasa bile dayatmanın yollarını ararsınız. Eninde sonunda yapmaya mecbur olsanız dahi iyi yapmaz. Baştan savarsınız çünkü bu emir size dilin tatlı tarafından gelmemiştir. Bir de hadi şekerim ne olur? Şunu yapıver dediklerini tasavvur edin, işleriniz biraz aksi gitmiş. Eve yorgun gelip koltuğa henüz sırtınızı dayamış bile olsanız bu tatlı dil sizi yerinizden kaldırrır. İşleriniz aksi gitmişse bunda evdekilerin ne suçu var diye düşünürsünüz. Ne kadar yorgun olursanız olun, ufak bir zahmetin sizi daha fazla yoramayacağına, kendi kendinizi inandırmaya çalışırsınız. İçinizden bir kuvvet bu tatlı emri yerine getirmeniz için sizi adeta zorlar. Çünkü tatlı dil suratınıza çarpmamış kalbinize işlemiştir insan kalbi de pek gevrek bir şeydir. Acı dil onu kırırverirse tatlı dil de imar eder işte tatlı dilin mucizesi de budur. Konuşmayı, sözün sırasını getirmeyi de bir hüner saymalı tatlı konuşmalarıyla tanınmış insanlar vardır. Onları dinlemek başlı başına bir zevktir. Hatta bu türlü insanlarla konuşmaya gittiniz mi? Söz yavaş yavaş güzel konuşanın tatlı dilinin ağzında kalır, o söyler, siz dinlersiniz, saatlerce hiçbir şey söylemeseniz bile o tatlı sözlerle siz konuşmuş gibi olursunuz. Hani bazı insanlar için ağzından bal akıyor derler işte bu ağızdan akan tatlı dilin balıdır. ‘‘

Şevket Rado kısaltılmıştır.

4.TEMA - BENDEN SELAM OLSUN BOLU BEYİ'NE

‘‘HEY HEYYY! EFELER HEY HEY! KIZANLAR HEY HEY

Benden selam olsun Bolu Beyi' ne

Çıkıp su dağlara yaslanmalıdır.

Ok gıcirtısından kalkan sesinden

Dağlar seda verip seslenmelidir.

HEY HEYYY! EFELER HEY HEY! KIZANLAR HEY HEY

Düşman geldi tabur tabur dizildi

Alnımıza kara yazı yazıldı.

Tüfek icat oldu mertlik bozuldu

Eğri kılıç kında paslanmalıdır.”

Köroğlu

5.TEMA - Sonsuzluk ve Ötesi

“Karanlık bulutsuz bir gecede başınızı kaldırıp bakarsanız, gökyüzünün küçük parlak noktalarla dolu olduğunu görürsünüz. Bu noktalar sanki gökyüzünde asılıymış gibi dururlar. Aslında bu noktaların her biri bizden çok uzaktaki kocaman birer yıldızdır. Bize o kadar uzak, o kadar uzaktırlar ki bir ışık demeti kadar hızlı gidebilseydiniz. Onlara ulaşmanız birkaç yıl sürerdi. Hele kimileri öyle uzaktadır ki onlara ulaşmak için bir ömürlük, hatta bin ömürlük süre bile yeterli olmazdı. Uzay araçlarımızın en hızlıları bile ışık hızına göre çok yavaştır. Yani bir gün onları ziyaret edebilmemizi sağlayacak olağanüstü bir buluş yapılınca kadar beklememiz gerekecek. Bir yıldızı ziyaret etmek için yolculuğa çıktığınızı hayal edin. Yıldza yaklaştıkça onun büyüdüğünü, ışığının güçlendiğini görür, ısı yaydığını ve güneşe benzediğini fark edersiniz. Zaten güneşte bir yıldızdır. Bütün yıldızlar gibi güneş de çok sıcak gazlardan oluşan dev bir küredir. Bu küredeki büyük patlamalar onun ışık ve ısı yaymasına neden olur. Bizim yıldızımız olan güneş sarıdır ve üzerinde şekil değiştiren koyu renkli

lekeler bulunur. Zaman zaman çok uzun alev dilleri güneşten uzaya doğru çıkar. Güneş o kadar güçlüdür ki bizi hem aydınlatır hem de ısıtır. Güneş o kadar büyüktür ki içine her biri bizim dünyamızın büyüklüğünde bir milyondan fazla gezegen sığabilir. Daha büyük yıldızlar da vardır ama bunlar öylesine uzaktır ki küçücük görünürler. Yıldızlar sonsuza kadar yaşamaz doğar ve çok uzun bir süre sonra ölürler. Kimileri yavaş yavaş sönüp gider. Milyonlarca yıl sonra güneş de böyle sönüp gidecektir ama daha büyük yıldızlar süpernova olarak bilinen korkunç patlamalarla ölür. Eski yıldızın kalıntıları bir toz ve gaz bulutu hâlinde kalır. Bulutsu adı verilen bu dev bulutlardan yeni yıldızlar doğabilir. Böylece her şey yeniden başlar.”

Nuria Roka çeviren Ulaş Apak kısaltılmıştır.

6.TEMA - Salıncak

“Sallandım, salıncakta bir iki üç. Ben miyim? Dönen dünyamı şaşırdım. Yanımdan serçeler geçti, ben miydim uçan onlar mıydı? Sallanan karıştı kafam. Saçlarım rüzgarla oynadı. Sevincim içimden taşı, ayaklarım göğe uzandı, salıncak sallandıkça sallandı. Sallandım, salıncakta bir iki üç sayılar sonsuzdu ama sonsuz değildi salıncak. Arkamda elleriyle beni uçuran koca bir babam vardı. Neredeyse gökyüzüne gidecektim. Tuttu beni babam gitme dedi. “

Beyza Nur Demirci.

7.TEMA - El cezeri.

“1153 tarihinde Cizre’de doğan El Cezeri kimdir biliyor musun? Dur ipucu verelim, robot Japon mu hayır bilemedin. O ilk robotu yapan alim, robotik ilminin kurucusudur. Termosu bile ilk kez o yapmıştır. Bir pirinç tacirinin oğlu olan Cezeri, 12. yüzyılın ikinci yarısıyla 13. yüzyılın ilk yarısında artık hükümdarlarının hizmetinde Diyarbakır’da yaşadı. Sarayın baş mühendisi olarak çalışan el Cezeri’nin yaptığı otomatik makineler, günümüz mekanik ve sibernetik bilimlerinin temel taşlarını oluşturmaktadır. Yapılan ilk robotun batı literatüründe milattan önce 300 yıllarında Yunan matematikçi Arkias tarafından buharla çalışan bir güvercin olduğu belirtilse de bilinen en eski kayıt Anadolu’ya aittir. El Cezeri tarafından yazılan mekanik hareketlerden mühendislikte faydalanmayı içeren kitap adlı eser de batı

camiasının hatası ortaya çıkmıştır. Elliden fazla cihazın kullanım esaslarını yararlanma olanaklarını çizimleriyle gösteren bu kitapta uygulamaya çevrilmeyen her teknik ilmin doğruyla yanlış arasında kalacağını söyleyen Cezeri'nin bu olağanüstü eserinin 15 kopyasından onu Avrupa'nın farklı müzelerinde, 5 tanesi ise Topkapı ve Süleymaniye kütüphanelerinde bulunmaktadır. İlk hesap makinesinden asırlarca önce aynı sistemle çalışan benzer bir makineyi geliştirdiği saatte kullanan Cezeri sadece otomatik sistemler kurmakla kalmamış, otomatik olarak çalışan sistemler arasında denge kurmayı da başarmıştır. Jakardın yaptığı ve otomatik kontrollü makinelerin ilki sayılan otomatik dokuma tezgahından tam 600 yıl önce değişik haznelerdeki suyun seviyesine ne zaman su döküleceğine ne zaman meyve ve içecek sunacağına karar veren otomatik hizmetçiyi geliştirmiştir. Makinelerinde kendi kendine ayarlamalar yapan dengeyi bulması da yine Cezeri'nin otomasyona çok önemli bir katkısıdır. Bugün sibernetik ve bilgisayarın ilk adımlarını atan ilk robotu yapıp üstelikte çalıştıran bu alim tüm ömrünü Anadolu da geçirmiş ve 1233 tarihinde vefat etmiştir.

Çiğdem Can kolay kısa, keyifli bilim. “

8.TEMA - Piyano ve Piyanist

“Aylardır satılmayı bekleyen kuyruklu piyano, diğer müzik aletlerine bakıp iç geçirdi. Dükkânda bulunan flütlerin, gitarların, kemanların, çarçabuk sahiplerine kavuştuklarını gördükçe üzüntüsü artıyordu. Çünkü müşterilerin hemen hepsi kendisini beğeniyle inceleseler de almaya yanaşmıyorlardı. Sonsuza kadar burada kalacağını düşünen kuyruklu piyano içinden of of çalınmaya çalınmaya akordum bozulacak. Tuşlarım, tuzlanacak paslanacağım diye sızlanıyordu. Ne çare ki kuyruklu piyano hem çok büyük hem de çok pahalıydı. Bu yüzden de alıcısı olmuyordu. Giden arkadaşlarının dükkândan ayrılışlarını üzgün üzgün izlediği bir gün iyi giyimli 2 adam içeriye girdi. Doğruca kuyruklu piyanoya yaklaştı. Piyano öylesine alışmıştı ki insanların onu uzun uzun inceleyip hatta okşayıp sonra da yanından uzaklaşmalarına gelenlere ilgi göstermedi. Birazdan orgların ya da diğer müzik aletlerinin yanına gidecekler nasıl olsa, diye düşünürken uzun boylu genç adam yanındakine doğrusu bu tam aradığım gibi bir piyano dedi. Kuyruklu piyano kulaklarına inanamadı. Doğru mu duymuştu gerçekten onun aradığı gibi bir piyano muydu? Genç adam parmaklarını kuyruklu piyanonun üzerinde gezdirdi. Adamın ince uzun parmaklarını beyaz fil dişi tuşlarında hissettiği an anladı işte sonunda onu da alacak birisi çıkmıştı. Adamların

alıcı olduğunu dükkân sahibi de anlamış olacak ki ellerini ovuşturarak yanlarına gelmiştir. Genç adamın yanındaki göbekli adam iyi de bu kadar büyük bir piyanoyu nereye koyacaksın? diye sorunca kuyruklu piyano yeniden kederlendi. Keşke büzülüp küçülebilseydi de büyüklüğü insanları ürkütmeseydi tam kendi kendine kızarken genç adamın aman düşündüğün şeye bak, gereksiz birkaç eşyayı çıkarırsak yer açılır. Hem bunun sesi ne kadar temiz akordu ne kadar iyi dediğini duydu. Bu övgüyle gururlanan kuyruklu piyanonun gövdesi daha bir parladı. Satış işlemlerinin tamamlanmasını beklerken sevincine diyecek yoktu. Sıra dükkândan ayrılmaya geldiğinde neredeyse kanat takıp uçacaktı ama bırakın uçmayı, eşya taşıyıcıları onun yerinden bile kıpırdatamıyorlardı. Adamlar oflayıp pufladıkça kuyruklu piyanoda telaşlanıyor, eyvahlar olsun yoksa yine mi burada kalacağım diyordu. Sarı bir kamyonetin arkasına zorlukla da olsa yerleştirilen kuyruklu piyano rahat bir nefes aldı işte gidiyordu. Yol boyu çevresini büyük bir ilgiyle seyretti. Onu görenler de şaşkın şaşkın kendisine baktılar. Çünkü kuyruklu piyano herkesi selamlamak istercesine kapağını kaldırıp kaldırıp indiriyor. Derin kasasının içinden çıkardığı pembe laları mor doları, yeşil rleri, kırmızı faları ve turuncu mileri yola bırakıveriyordu. Sarı kamyonet sonunda kocaman bir evin kapısında durdu. Eşya taşıyıcıları yine ofladılar, pufladılar ama sonunda kuyruklu piyanoyu geniş bir salona taşımayı başardılar. Penceresinden masmavi gökyüzüyle martıların görüldüğü bu salon gerçekten çok güzeldi. Kuyruklu piyano sevinçle bir an önce besteler yapmak, ezgiler mırıldanmak, şarkılar söylemek istiyordu. Uzun boylu genç adam sanki kuyruklu piyanonun duygularını anlamışçasına, parmaklarını tuşların üstüne koydu çalmaya başladı. Her ikisi de etrafa yayılan melodinin verdiği mutlulukla kendilerinden geçtiler. Çevredekilere de onları hayranlıkla dinlemek düştü. ‘‘

Melike Funda kaynak.

6.SINIF-ANKA KUŞU YAYINLARI

1.TEMA - Sucu ve Çatlak Testi

‘‘Bir zamanlar geçinmek için yaşadığı kasabaya uzak bir nehirden her gün su taşıyan bir sucu varmış. Su taşımak için omuzlarında dengede tuttuğu bir sopanın 2 ucuna 2 toprak testi asıyormuş. Testilerden biri parlak kırmızı renkte düzgün ve tamamen su geçirmezmiş. Diğeri ise eski rengi solmuş ve biraz çatlakları olan bir

testiymiş. Hatta sucu yolda giderken biraz su sızdırıyormuş. Zaman geçtikçe testinin çatlakları öyle artmış ki sucu kasabaya ulaştığında taşıdığı suyun ancak yarısını getirebiliyormuş. Testi her gün daha fazla su sızdırmaya başlamış. Testi için bu durum öyle büyük bir utanç kaynağı hâline gelmiş ki sonunda utancını daha fazla gizleyemeyerek sucuya seslenmiş:

- Sahip lütfen beni kır at beni kurtul benden bu ıstıraba artık katlanamıyorum. Ben artık suyu tutamıyorum ve benim kusurlarım yüzünden sen her gün 2 kat fazla çalışmak zorunda kalıyorsun. Benim yerime işini daha iyi görecektir bir teste al. Böylece daha az çalışıp daha çok kazanırsın. Lütfen bu ıstıraba bir son ver artık.

- Ah demiş, sucu, sen kendin hakkında böyle mi düşünüyorsun? Öyleyse lütfen izin ver de yarın nehirde dönerken sana bir şey göstereyim.

Ve ertesi gün 2 testi de doldurup her zaman yaptığı gibi birini sopanın sağına çatlak olanı da soluna taksın sucu patikanın sağına işaret ederek sormuş “Ne görüyorsun?” söyle. Testi cevaplamış, toz toprak taşlar görüyorum. Bunu duyan sucu yolun sol tarafını göstererek sormuş, peki bu tarafta ne görüyorsun? Testi cevaplamış. Bu tarafta çimen yabancı otlar ve çiçekler var. Evet demiş Sucu. Bu güzelliği her gün patikanın bu tarafına biraz su damlatarak sen yarattın. Toprağın susuzluğunu giderdin. Uyuyan tohumlara can verdin ve açan çiçekleri besledin. Her hafta patikanın bu yanından çiçek toplayıp karıma götürüyorum. Bu güzelliğin onun benim hayatıma getirdiği güzelliği anımsattığını bilsin istiyorum. Ve evimden bu yüzden neşe hiç eksik olmuyor. Evet, çatlak testi su taşımak konusunda yeterli olmayabilirsin ama suyunu fark etmeden toprakla paylaşarak üzerinde yaşadığımız yeri besleyip güzelleştiriyoruz.

“

2.TEMA - Bu Vatan Kimin?

“Bu vatan toprağın kara bağrında

Sıradağlar gibi duranlarındır,

Bir tarih boyunca onun uğrunda

Kendini tarihe verenlerindir.

Tutuşup kül olan ocaklarından,
Şahlanıp köpüren ırmaklarından,
Hudutlarda gaza bayraklarından
Alnına ışıklar vuranlarıdır.

Ardına bakmadan yollara düşen,
Şimşek gibi çakan, sel gibi coşan,
Huduttan hududa yol bulup koşan,
Cepheden cepheyi soranlarıdır.

İleri atılıp sellercesine
Göğsünden vurulup tam ercesine,
Bir gül bahçesine girercesine
Şu kara toprağa girenlerindir.

Tarihin dilinden düşmez bu destan,
Nehirler gazidir, dağlar kahraman,
Her taşı yakut olan bu vatan
Can verme sırrına erenlerindir.

Gökyay'ım ne yazsan ziyade değil,
Bu sevgi bir kuru ifade değil,
Sencileyin hasmı rüyada değil,
Topun namlusundan görenlerindir.”
Orhan Şaik Gökyay

3.TEMA - İnsan hakları

“İnsanlığa önem verip,
Bu bildiride yayınlandı.
Bütün insanlık sevinip,
Derin uykudan uyandı.

O evrensel bildiride,
"İnsan Hakları" var, dinle,
Bildiriye okuyalım,
Arkadaşım gel seninle.

"Tüm insanlar hür doğarlar,
Dil, din, ırk, renk bakımından,
Ayrı bile bulunsalar,

Kaybetmezler haklarından."

"Köleliği" çirkin bulur,

"Özgür" olmayı savunur.

İnsanları sevdiğine,

Bütün dünyaya duyurur.

Hasan Şen. ‘‘

4.TEMA- Bir Fil Daha

‘‘Timur ordusunun filleri ünlü filleri beslemek zor olduğu için Timur her köyü bir file bakmakla görevlendirir. Bu fillerden biri de hocanın köyüne gelir ve kısa zamanda köyde ne ot kalır ne saman. Köylüler son çare olarak hocanın kapısını çalar. Timur seni dinler gidip durumumuzu anlatalım. Bu fili bizim köyden alsın, derler. Peki, der hoca. Köyün ileri gelenleriyle birlikte Timur'un otağına doğru yola çıkarlar. Tam otağının önüne geldiklerinde hoca çevresine bir bakar ki kendisinden başka kimse yok. Herkes sıvışmış bir yerlere. O kızgınlıkla içeri giren hoca efendim, köyümüz siz sultanımızın filini beslemekten çok mutlu. Ancak bu fil tek başına yalnızlık çekiyor. Yanına bir dişi fil yollarsanız daha da mutlu olacağız der. Timur duyduklarından memnun adamlarına tez bir dişi fil gönderilsin diye buyurur. Köye ikinci filin geldiğini gören köylüler, hocaya koşarlar yeniden. Aman hocam ne yaptın hani bizi bir filmde kurtaracaktın? Hoca öfkeli mi öfkeli behey utanmazlar diye bağırır hep beraber Sultan'a gidelim diye çıktık yola. Otağın önüne geldiğimizde biriniz bile kalmamıştı. Yanımda sultanın karşısında beni yalnız bırakmanın cezasını şimdi hep birlikte çekelim. ‘‘

5.TEMA- Sanat Hakkında

‘‘Sanat insanın tabiat ve çevre karşısında duygu ve düşüncelerini renk, çizgi biçim, ses, söz ve ritim aracılığıyla şahsi bir biçimde yansıtmasıdır. Sanat, duygu ve düşünce arasında iç içe geçmiş bir bağlantı olduğu gibi öğrenme ve gelişim sürecinin

de etkin bir yardımcısıdır. Sanat bireyin sosyal ilişkilerini, ayarlamasını, işbirliği ve yardımlaşmayı, doğruyu seçme ve ifade edebilmeyi bir işe başlayıp bitirme sevincini, tatmayı üretken olmayı sağladığı için gereklidir. Sanat bir milleti başka milletlerden ayıran bir milletin güzel bulma tarzını ortaya koyan kültür unsurudur. İnsanoğlu, sosyal ve ruhi ihtiyaçlarını söz, ses, renk, ışık, şekil ve anlayış zevkinin toplamı olan sanatla karşılar. Sanat önemli bir iletişim kurma aracıdır. Sanat faaliyetlerinde bulunmak, hayatı güzelleştirir. Bu suretle sanat insanda var olan yetenekleri gün ışığına çıkartır. Bunları harekete geçirerek kendine güven duygusunu artırır. Sanat insanın geçmişi, bugünü ve yarına arasında bağlantı kurmasını sağlar. Ona kendi kültürel geçmişini tanıtarak ondan önemli ölçüde yararlanmasına vesile olur. Sanat uğraşları, ruhen tedavi edici özelliklere sahiptir, insan hayatının bütün seyrinde bir yaşam değeri olarak sanatın izleri görülür. Hayata gözlerini açtığı andan itibaren gördüğü renkler, kavradığı biçimler, idrak ettiği formlar ve hacimler hep bu çizginin yansımaları olmuştur. Giydiği kıyafetin yaşadığı mekânın dolaşp, gezdiği çevrenin ve daha birçok unsurun yarattığı duygular içerisinde insan toplumda şekil alacak ve bir biçime girecektir. Bu biçimlenme temel manada bir algı ve duygu içerisinde gerçekleşecektir. Tarih öncesi çağların mağara duvarlarındaki resimleriyle birlikte insan hayatına giren insanın acılarını, umutlarını korku ve daha pek çok duygularını ifade etmede yararlandığı bir ana tema oluşturur sanat. Bu yönüyle insanların sözlü anlatımlarından çok daha önceleri dünyada yerini almış bir gerçek hâline gelmiştir. Güzel sanatlar, kişisel gelişimde güçlü ve etkin bir eğitim aracıdır, insanlar arasında estetik duyarlılığın kazanılması, ortak davranışların geliştirilmesi, ortak beğeni kazanımı, güzeli arama gibi değerlerin elde edilmesi hep bu yolda gerçekleşebilecektir. Toplumda nitelikli insanların yetişmesi, çevreye ülkeye faydalı verimli insan profilinin oluşması, yaşadığı hayattan haz alma duygularının gelişmesi, yine güzel sanatların getirdiği olumlu sonuçlardır. ‘’

Profesör İlhan Özgeçeci kısaltılmıştır.

6.TEMA- Sakın Kesme

‘‘Ey hemşehri, sakın kesme! Yaş ağaca balta vuran el onmaz;

Bu kütükler 'Nice yıldır, hiçbirine kervan gelmez, kuş konmaz'

Bunları kes, o baltanla çürümüş ağaçları yere ser.

Bak, sizin köy şu yemyeşil koruluğun gölgesinde ne güzel!

Gönülleri açmadadır yaprakların arasından esen yel.

Yazık, günah olmaz mı ki, çıplak kalsın bu zümrüt yurt, bu şirin yel.

Hem dünyada en birinci borç değil mi her kula,

Bir tohumu fidan yapmak, fidanı da bir orman?

Eğer böyle olmasaydı ne kalırdı oğula:

'Mirasımı artır' diye öğüt veren Atadan?

Sakin kesme! Her dalında bir güzel kuş ses versin.

Sakin kesme! Gölgesinde yorgun çiftçi dinlensin.

Sakin kesme! Şu verimli köye kanat, kol gersin.

Sakin kesme! Aziz vatan günden güne şenlensin.

Mehmet Emin Yurdakul.’’

7.TEMA- Siber Zorbalık

‘‘Siber Tuzaklar

Bedava hediyeler, müzik, videolar ve ücretsiz katılabileceğiniz yarışmalar için bu verginin bunu 10 arkadaşınıza gönderirseniz bugün dilediğiniz her şey gerçek olacak. Telefonunuzda ya da bilgisayarınızda gördüğünüz oyunlar, yarışmalar ve göz alıcı tekniklerin hepsi gerçek olmayabilir. Peki. Çevrimiçi ortamdan neye güveneceğinizi nereden bileceksiniz? Size de bilgisayarınıza neler zarar verir? Gelin bu konuya birlikte göz atalım. Bedava teklifler genellikle bedava değildir. Uyanık olun ve tıklamadan önce ilk kez daha düşünün. Kredi kartı numarası, şifre, kimlik bilgileri

isteyen web sitelerine karşı dikkatli olun. Bu bilgileri kullanmadan önce mutlaka bir yetişkine danışın. Bazı web siteleri etkileyici kişilik testleriyle kişisel bilgilerinizi vermeniz için sizi kandırabilir. Daha sonra da bu bilgileri kullanarak size başka tuzaklar hazırlayabilirler. Bir kez listelerine girince çıkmak zordur. Kişisel bilgilerimizi saklı tutun. Bir e posta zincirine arkadaşlarımıza gönderirseniz, onları da kandırılma ve kötü şeylerle karşılaşma riskiyle baş başa bırakırsınız. Ne kadar eğlenceli görünürse görülsün pop up yarışmalardan uzak durun, kazanamazsınız. Ayrıca gizli tuzaklar içerebilirler. Örneğin hakkınızda bilgi toplamak e posta adresinin geçerli olup olmadığını anlamak ya da bilgisayarınıza zararlı bir yazılım bulaştırmak gibi. Kendi hakkınızda bir bilgi vermeden önce bilgi isteyen şirketin adını webte araştırın. Şirketi bulamıyorsanız yarışma ve ilan muhtemelen gerçek değildir. Yasal işletmelerin çoğu veya bilinen markalar sizden kredi kartı bilgisi, şifre kimlik bilgisi gibi özel bilgilerinizi e posta göndererek istemez şifrenizi ya da kimlik bilgilerinizi soran e postalar alırsanız bu şifreli e postadaki hiçbir bağlantıyı veya dosyayı tıklamayın. Çevrimiçi iken herhangi bir tuzağa düştüğünüzden şüphelenirseniz, hemen durumu bir yetişkini anlatın, beklemeyin. Unutmayın, internetin güvenli de eğlencelik alması için herkes yardımcı olabilir. İzlediğiniz için teşekkürler. ”

8.tema - Çocuklarda Diyabet

“Benim adım Duygu. Bugün 13 yaşıma girdim. Gerçi babam doğum tarihine göre 12 yaşını bitirdiğim için 12 yaşındayım demem gerektiğini söylüyor ama ben herkese 13 yaşıma girdiğimi söylüyorum. Ben ülkemizde okul çağındaki 15.000 diyabetli çocuktan birisiyim. 15.000 çocuk hiç de değil, öyle değil mi? Belki diyabeti duymamışsınızdır ama şeker hastalığını mutlaka duymuşsunuzdur. Hastalığınız şeker hastalığı olarak bilinir ama biz kendimize diyabetli demeyi tercih ederiz. Sevgili çocuklar, değerli öğretmenlerimiz ben doktor Şükrü Hatun. 20 yıldır diyabeti çocukların doktor olarak çalışıyorum. Şimdi sizlere kısaca çocuk diyabetini anlatmak istiyorum. Diyabet, halk arasında daha çok yetişkinlerin hastalığı olarak biliniyor. Oysa diyabetin küçük yaştan itibaren çocuklarla da görebileceğini biliyoruz. Çocuklarda görülen diyabet, yetişkinlerde olandan tamamen farklıdır. Bir çocuk diyabet olduğunda karnımızın sol tarafında yaprağı benzeyen ve insülin hormonu salgılayan pankreas bezi bozulur. Dolayısıyla insülin hormonu salgılanamaz hâle gelir. İnsülin ne işe yarar diye sorabilirsiniz. Size şöyle anlatayım, hepimiz her gün birçok

besin maddesi yeriz. Kimin içinde protein kiminin yağ, karbonhidrat adı verilen besinlerin içinde ise şeker vardır. Şekerli besinler vücudumuzun enerji kaynağıdır. Aldığımız besinlerden veya karaciğerden kana geçen şeker damarlarımızla hücrelerimizin kapısına kadar taşınır işte tam bu noktada insülin adı verilen bir hormona ihtiyaç vardır. Hücrelerin üzerindeki kapılar insülin hormonu sayesinde açılır ve şeker dokularımızda enerjiye dönüşür. Diyabetli çocuklarda ise pankreasın insülin salgılayan kısmı bozulur ve kan şekeri artık otomatik olarak ayarlanamaz. Bu durumda bir taraftan hücrelerimize giremeyen şeker damarlarımızda birikir ve kan şekeri yükselirken, diğer taraftan enerjisiz kalan hücrelerimiz çaresizlikten yağları, enerji kaynağı olarak kullanır ve o zaman çocuklar zayıflar. Çocuklar diyabet olduğunda onları bir süre hastanede yatırırız. Amacımız artık çalışmayan pankreasın görevlerini onlara öğretmek ve kan şekeri dengelerini kendilerinin düzenlemelerini sağlamaktır. Bunun için önce onlara insülin yapmayı öğretiriz. Çünkü insülin diyabeti çocuklar için hayat demektir ve diyabeti çocuklara günde 4 kez iğne ile insülin vermek gerekir. Bunun dışında sağlıklı beslenmek, düzenli egzersiz yapmak ve diyabetle arkadaş olmak yani diyabetle barışık bir yaşam sürmek önemlidir. Diyabet olduğum sene 10 yaşındaydım. Beşinci sınıfa gidiyordum ve okulun daha çok ilk başlarındaydım. O aralar çok aşırı bir zayıflama olmuştu bende. Çok aşırı idrara çıkma çok su içme. Bir de yüz hatlarımla çok sararma olmuştu. Ben diyabet olduğumda şekerim düştüğünde kendime halsiz hissediyordum. Uykum geliyordu, bayılacak gibi oluyordum. Yükseldiği neyse çok susuyordum. Sürekli tuvalete çıkıyordum. Bir de sürekli böyle ağzım kuruyordu. Sürekli böyle bir şeyler itme. Su içme isteği duyuyordum. 3 sene önce çıktığımda ailemizin büyüklerinde de şeker hastalığı var ama tip biri kimse bende çıkacağını düşünmüyordu. Annem biraz yani bilgisiyle söylüyordu ama ben olmaz diye karşılık verdiğimden dolayı pek yani ölçme heveslisi değildim. Bugün işte zorla, yani ondan önce idrar sık çıkma, sık su içme, ondan sonra gece altımıza kaçırma olayları oluyordu. Ondan sonra işte babaannemin cihazı ile evde zorla ölçtüğümde altı yüzün olarak cihazı öyle gösterdi. Oradan hemen toparlanıp hastaneye gittiğimizde 878 çıktı şekerim. İlk diyabet ta diyabet olmadan önceki belirtilerim. 2 haftada yaklaşık 15 kilo kadar kilo kaybım oldu. Ondan sonra çok aşırı su içiyordum. Şekerim yüksek olduğundan dolayı uykum geliyordu. Sık sık uyuyordum. Böyle eee şeyler oldu. Fen bilgisi öğretmenim fark etti, beni yanına çağırdı dedi. İsmail dedi. Sen neden bu kadar fazla kilo vermeye başladın? Dediler. Ben dedim hocam bilmiyorum, doktora falan gittin mi? Gideceğim gittik hastanede

belli oldu. 390 şekerle hastaneye yattım sağ olsun fen bilgisayar öğretmenimizin verdiği bilgilerden faydalanarak çok rahat bir şekilde hastanede eğitimimi aldım. 10 gün içinde çıktım. Böyle bir diyabetle tanışmam oldu. Diyabetimle ilgili okulda sorunlarla karşılaştım. Mesela insülin nerede yapacağımı bilemedim. Ne yazık ki çoğu okul gibi bizim okulumuzda da gerçek bir revir ve hemşire yoktu. Ben de insülin iğnelerimi yapmak için en uygun yenin kendi sınıfım olduğuna karar verdim. Saklanacak bir şey değil ki bu. Bir de tuvalet meselesi vardı. Sınıf öğretmenime ayrıca kan şekerimizin yüksek olduğu zamanlarda sık tuvalete gitmem gerektiğini anlattı. Özellikle şey diyabet çocuklarına turuncu iğnelerimiz var. Bizim onları saklama için özel dolaplar, küçük dolaplar getirttiririm ve diyabetle ilgili kitaplar kütüphanede. Beslenmemiz çok önemli olduğu için yatılı okurlarda, yemekhanelerinde diyetisyen veya hemşire bu ikisinden biri bizim okulumuzda revir yok. Bazen bizim kan şekerlerimiz düşebiliyor. Eğer olur da kalemi titreyerek yazıyorsam ya heyecanlanmışımdır sınavda ya da şekerim düşmüştür. Ben bazen çok hastalanıyorum bir şey diyemiyorum o zaman beni fark edip müdahaleyi yapmalarına ve de daha tecrübeli olmalarını ister. Diyabet kamplarının sayısı artırılsa. Daha iyi olabilir, toplumdan soyutlanmayalım. Hani bu konuda daha çok bilinçli olurlarsa bize de daha çok yardımları dokunur. Emin olun diyebilirim. Aktivitelere katılmam için benim önümde bir engel değil. Diyabetli olduğum için bana bir şey olmasından korkmayın. Ben onunla kendi başıma başa çıkabiliyorum ve diyabetli olsam da bütün aktivitelere katılabilirim. Diyabetin hani bağışıklık yaşamak istiyorum. Diyabet bir hastalık olarak bilinir ama diyabeti çocuklar tedavi kurallarına uygularlarsa kendilerini hasta hissetmezler ve herkes gibi hayatlarını normal bir şekilde sürdürebilirler. En çok zorlandığım sorunlardan biri de beden eğitim dersinde oldu. Öğleden sonra beden eğitimi dersine gittiğimde öğretmenim bana geçmiş olsun aramıza hoş geldin Duygu dedi. Ama hemen sonra hastalığının ciddi olduğunu söyleyerek beden eğitimi dersine girmeme gerek olmadığını söyledi. Ama ben derse girmek istiyordum. Öğretmenin bu sorumluluğu alamayacağını söyledi. Gözlerim doldu bir şey diyemedim. Herkes gibi ben de hareketli olmalı, uygun şekilde spor yapmalıydım. Evet, aşırı egzersiz yapılırsa kan şekerin düşebilirdi ama ben buna izin vermezdim. Her şeyden önce bunun nasıl önlenebileceğini biliyordum. Mesela gerekirse egzersizden önce bu amaçla çantamda olan besinlerden bir şey atıştırabilirdim. Biz bunu ara öğün diyoruz ya da kan şekerimin düştüğünü istediğince hemen ölçüp düşüksem meyve su içebilirdim. Aslında bu tecrübe beni güçlendirmişti. Ben sadece hastalıkla değil, onun hakkındaki

yanlış bilgi ve inanışlarla mücadele edecektim. Ve bunu yapabilecek güçte olduğumu göstermiştim. Akşam oturup öğretmenime diyabet hastalığı ile birkaç bilgimi paylaştığım bir mektup yazdım. Sporun diyabetlilerin sağlığını olumlu etkilediğini, dünyada bir ülkemizde diyabeti olduğu hâlde profesyonel olarak sporla uğraşan ünlü kişiler olduğunu yazdım. Futbolcular, sörfçüler, basketbolcular gibi. Ertesi gün de mektubumu beden eğitimi dersleri mi ilettim? Öğretmenim zaten doktorumla konuşmuş ve doğru bilgileri almıştı. Mektup yazdıklarımın da çok etkilenmişti. Sonraki dönemde beni o kadar güzel destekledi. Öyle güzel cesaretlendirdi ki şimdi onun sayesinde okulumuzun basketbol takımındayım. Sizi seviyorum arkadaşlar daha mutlu, başarılı ve sağlıklı bir hayat ellerinizde. Diyabet hastalığınız değil arkadaşınız olsun. ‘‘

7.SINIF – Dörtel Yayınları

1.Tema- CAHİT SITKI’NIN MEKTUBU

‘‘Muhterem babacığım ve şefkatli anneciğim.

Oğlunuzu teselli hususunda gösterdiğiniz özen ileri sürdüğünüz deliller bana anlattı ki, yüksek ve asil kalpli anne ve babaya sahip olmak da başlı başına bir saadettir. Karakterinin hayranı ve beğeneni olduğum aziz ve biricik babacım, nasıl ki Gazi’nin nutku Türk gençliğine düstur oldu. Sizin de benim senden pek büyük ümitlerim vardır. Bu ümitlerimin boşa çıkmamasına gayret et, hayatta her şeye gül neşeli ol insan ol sözleriniz içimde doğan yeni çocuğa yeni gence hayat alfabesi mücadelede muvaffakiyet dünyada sadet düsturu olacaktır. Şefkat ve muhabbeti bana her şeyden çok gerekli sevgili ve şeker anneciğim yaşamak, bütün ağırlığıyla sırtımı çöktürdüğü anlarda belimi doğrultabilmek, yeni bir hamle ile yeni bir dövüşmeye atılabilmek için mektubunuzu okuyacağım ondaki cesaret azim ve sebat aşısı benden yeni bir kahraman yaratacaktır. Siz hâldeki saadetten sorumlusanız ben istikbaldeki şöhretimizi hazırlamakla meşgulüm. Para kazanmak nasıl olsa ekmeğimi çıkarabilirim. Ne diyorum bir şey yapmak ölmez yıkılmaz bir abide yaratmak işte şair mefkuresi. Şairlerin açlığı bile ne kadar büyük olduklarına delil değil mi? Hakiki şair ahlaksız değildir, faziletin ta kendisidir. Şair kafasında ticaret unsurları para kazanmak için türlü türlü kurnazlıklar yer almaz. Şair edebiyat için çalışan bir çıraktır. Hoş babacığım bir gün gelecek ki ah ondan evvel ölmezsem eğer oğlunuzun şairliğiyle

iftihar edeceksiniz. Sizin faziletlerinizi cesaret ve kahramanlığınızı sizin de anneciğim hassasiyetinizi, inceliğinizi küçük şahsında topladıktan sonra beni çıkacağım tepeye tırmanmaktan kim engelleyebilir? Ben de bu iman olduktan sonra sizler beni destekledikten sonra bu muvaffakiyet bana söz verilmiş sayılamaz mı? Aslan babacığım ümitleriniz boşa çıkmayacaktır. Sizin hakkımdaki ümitleriniz benim idealimdir. İdealimin peşinden gitmek ve onu varlığımın esrarlı laboratuvarında eritmek. İşte hayatta yapacağım ve şüphesiz ve muvaffak olacağım. Müşfik anneciğim, oğlunuzun Mesut olacağını göreceksiniz. Babacığım hayatta muvaffakiyet yalnız aç kalmamak da değildir. Asıl muvaffakiyet göçüp gittikten sonra ardında bir eser bırakmaktadır. Bu eseri meydana getirmek için saadeti yasaklanmış saymalı. Benim de çizilmiş bir idealim vardır. Ben her şeyden evvel yaşamış olduğuma delil olmak için bir eser meydana getireceğim. Namımızı, memleketimizi ve nihayet namımı yükselteceğim. Babacığım, oğlunuzun insan olmasını istemiyor musunuz? Merak etmeyiniz, arzunuz yerine gelecektir. Anneciğim oğlunuzun gülmesini istemiyor musunuz? Gülecektir ve bu sefer samimi olarak gülecektir. Sevgili ebeveynimle böyle ciddi meseleler üzerinde münakaşa etmek ne tatlı ve eğlenceli? Hürmetle ve uzun uzun ellerinizi öperim. Aziz şefkatli emsalsiz anne babacığım. Cahit. Cahit Sıtkı Tarancı.”

2.TEMA-YAŞAR DOĞU (1915-1961)

“Aslen Kafkas Türklerindendir. Ecdadı Samsun’a muhacir gelmişti. Daha önce bebek sayılabilecek çağda iken cepheye giden babasının şehit haberi gelmiş, bu yüzden annesiyle birlikte dedesinin köyü olan emirliğe göçmek zorunda kalmıştı. Çocukluğunun geçtiği bu köyde güreşe başladı ve daha delikanlılığın eşiğindeyken yaman bir kara kucak güreşçisi olarak adını bütün çevreye duyurdu. Ankara’da askerliğini yaparken bir arkadaşının ısrarı ile Ankara güreş kulübüne girdi ve orada minder güreşine başladı. Zehir gibi acı kuvveti ve büyük güreş kabiliyeti ile bu güreşte de kendisini derhal gösterdi. Ancak kendisini pek tecrübesiz bulan yöneticiler, onun Avrupa şampiyonasında ezileceğini düşünerek kadroyu almak istemediler. Milli takımın Finlandiyalı antrenörü Ony Pelin'in en ağırlığını koyarak direnince kendisine takımda yer verildi. Böylelikle başarı dolu güreş hayatının ilk milli temasını 1939 Avrupa Şampiyonası sırasında Oslo’da yaptı. Minder güreşindeki olanca acemilik ve milli maç tecrübesizliğine rağmen büyük bir varlık göstererek 3 rakibini yendi. Bir maçında ekseriyetle yenik sayılarak Avrupa şampiyonluğunu kaybetti, ikinci oldu. O

zaman bu bile büyük başarıydı. 1940 yılında İstanbul'da yapılan Balkan oyunlarında güreş yaşıntısının ilk şampiyonluğunu kazandıktan sonra ikinci dünya savaşının araya girmesiyle milli müsabakalardan uzak 6 yıllık bir duraklama devresine girilmişti. 1946 yılında tekrar rakipsiz eleman olarak milli güreş takımımıza girdi. Aynı sene Stockhol'de yapılan Avrupa şampiyonasında sıtmanın verdiği 40 dereceli hararetle mindere çıkmasına rağmen yaptığı 6 güreşi de kazanarak 73 kilonun Avrupa şampiyonu oldu. 1947 yılında Prag'da yapılan Avrupa Grefor Romen şampiyonasında da ay yıldızlı mayo altındaki yerini muhafaza etti. Sovyet Rusya ve bağımlı devletler bir demir perde ülkesinde yapılan bu şampiyonada tam bir ittifak içindeydiler. Yaşar arkadaşlarına yapılan haksızlıkları gördüğü zaman şampiyonluğu kazanmak için sadece Rus rakibini değil, demir perde hakem blokunu da yenmesi gerektiğini gayet iyi anlamıştı. Bu azimle girdi güreşlere ve rakiplerini çatır çatır yendikten sonra finalde Rus'la karşı karşıya kaldı. Güreşe fırtına gibi girdi. Rus'u tuttuğu gibi yere vurdu, oyundan oyuna geçiyordu. Bir ara rakibinin sırtını yere getirdi. Hakemler görmezlikten geldiler. Sonra bir tuş daha yaptı, o da aynı akıbete uğradı. Koca Yaşar kızmıştı. Olanca gazabıyla atıldı. Çift sürer gibi sürdü Rus'u. Daha sonra hırsıyla rakibini çatır çatır çevirdi. Bir pestil gibi sırt üstü mindere serdi ve rakibinin göğsüne çıkıp oturdu. Teker teker bütün hakemlere baktı. Gözleri öfkeyle doluydu. Hani bu da tuş değil mi? Be insafsızlar der gibiydi. Hakemler istemeye istemeye evet dediler. Tuşlu da şampiyonluğu da bastıra bastıra kabul ettirmiştik koca Yaşar. Güreş dünyasında kısa sürede parlayan Yaşar doğu büyük namını, 1948 olimpiyatları, 1949 Avrupa şampiyonluğuyla da perçinledi. 1950 yılında Irak ve Pakistan'a yaptığı büyük turnede büyük kuvvet ve güreş bilgisini doğu alemine tanıtmak imkân ve fırsatını da buldu. 1951 yılında Helsinki de yapılan dünya şampiyonasında 87 kiloda ay yıldızlı mayoyu giydi. Çok çabuk kilo alan, buna karşılık çok zor kilo veren bir bünyeye sahipti. Bu yüzden yıllar ilerledikçe sıkleti de yükseliyordu. Nitekim 67 kilo ile başladığı güreş, hayatının son şampiyonluğunu Helsinki de 87 kiloda kazandı. Böylelikle parlak güreş hayatına bir de dünya şampiyonluğu sıfatını eklemiş oldu. Ay yıldızlı mayo altında yaptığı 47 maçın 46 kazanan Yaşar, bunların 33 tuş yapmış, 11 maçını ittifakla, birini abandone ile birini de ekseriyetle kazanmıştır. Galibiyetle sonuçlanan 46 güreşi 690 dakika sürmesi gerekirken, yaptığı tuşlarla bu süreyi 372 dakika 26 saniye indirmişti. Güreş hayatını kapattıktan sonra milli güreş takımımıza antrenör oldu. 1955 yılında antrenör olarak milli takımımızla gittiği İsveç'te ciddi bir kalp krizi geçirdi. Uzun bir tedavi gördü. Doktorlar kendisine iyi bakmasını yorulup heyecanlanmamasını

söylemişlerdi fakat bunu yapamadı. İsveç'ten döner dönmez tekrar kendini güreşe verdi ve 8 Ocak 1960 bir de Ankara'da bir kalp krizi sonucu vefat etti. Yüz ünlü Türk. Kısaltılmıştır. “

3.Tema - SÜNGÜLERİN PARILTISINDA GELİNCİKLER AÇAR

“Samsun havza Amasya Mustafa Kemal’le el ele, yaşlısı, genci.

İlk kez duyulur bir ulusun direnci.

Doğrulur uluslarıyla Asya.

Erzurum yaylasında omuz omuza bayrak çekilmek üzeredir sonsuza.

4 Eylül 1919 Sivas kongresi ilk adım

Açılır kapıları özgürlüğe giden yolların

Yepyeni bir ulus ardında Mustafa Kemal’in ve karşısındadır tutsaklığın.

Dipdiri korkusuz.

Yepyeni bir ulus şimdi özgürlük savaşındadır.

Yıl 1921 aylardan ocak

Mustafa Kemal ulusun başındadır.

Birinci İnönü ilk yumruk, ilk zafer

Ulusun kötü talihi döner.

Sonra sıralanır zaferler

İkinci İnönü Sakarya Dumlupınar

Ağustos 1922

Kükreler Mehmetlerin şahlanan ordusu

Daha da yücelir Mustafa Kemal'in başı.

Çılgın gibidir. Akan dere koşan su

Vurur, olanca gücüyle son yumruğu

Zaferle biter. Başkomutanlık meydan savaşı.

Doldurur gelincikler dağları tepeleri

Duyulur. Mustafa Kemal'in gürleşen sesi

Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri

Durur mu Mehmet Hasan Ali?

Dindirirler göz yaşını yanan köylerin

Girerler, İzmir'e alırlar.

Her karış toprağını Anadolu'nun

Gerisin geri. “

A Adnan Çakmakçioğlu.

4.TEMA- KIŞLA İLK YAZ

“ Bir gün kış ilk yazla alay etmiş demediğini komamış sen bir ortaya çıktın mı? Kimsenin rahatı kalmıyor, kimi kırlara, ormanlara gidip çiçek topluyor, güller leylalar deriyor, koklayıp koklayıp saçlarına takıyor, kimi yola çıkıyor, gemilere biniyor, başkalarını görmeye gidiyor yele de sağına da bir aldırın kalmıyor. Bir de bana bak, ben her dediğimi dinleten bir kralım. Herkesin gözü yerde olsun, kimse göğe bakmasın derim. Kimse de başını yerden kaldıramaz. Herkesi öyle korkutur öyle titretirim ki çoğu kimseler evlerinden çıkmayı bile gözlerini alamazlar. Kış böyle söyleyince ilk yaz insanlarda senden kurtuldukları için seviniyorlar ya demiş. Beni ise çıldırasıya severler. Adımı dünyanın en güzel adı diye anarlar. Ben geçip gittim mi hep bana özlem çekerler. Bana kavuşunca da bayram ederler. Ayasof ezop.”

5.TEMA- ÖZLEM YOKUŞLARI

“Doğu Karadeniz bölgemizin köylerini göreniniz varsa bilir? Bir yandan gür yeşillik, bir yandan ulaşım zorlukları çile ile güzelliği bir araya getirmiştir. Genellikle evler birbirinden uzaktadır. Herkes evini tarlasının yanına kurmuştur. Tarlalar da öyle geniş değildir. Bahçeden biraz büyükçedir ama toprak verimlidir. Yılda en az 2 defa ürün alınır. Bu köylerden birinde akşam yaklaşırken kemençe sesleri yankılanmaya başladı. Mevsim sonbahardı çocuklar derelerde güttükleri hayvanları otlatarak köye doğru ilerliyorlardı. Kemençe seslerini duyunca önlerindeki koyunları ve keçileri biraz hızlı sürmeye başladılar. Köydeki kalabalığın coşkunluğu artarak çevreye yayılıyordu. El çırparak bir başka türküyeye geçtiler. Yaylanın çimen yaylanan çimmenin, nah, kuzey, yaylor, kuzey kuzey yay norkoze günde bugünkü gündür. Günde bugün ki gündür açalım. Okulmoze açalım, okulummoze koyunları ve keçileriyle artık köyün ortasına gelmiş bulunan çocuklar iyice şaşırdılar. Çünkü bu türkü de açalım okulumuzu diye bir söz yoktu. Mustafa, öbür çocuklara dönerek bir sevinç çılgılığı attı, yaşadık uşaklar yaşadık. Öbür çocuklar Mustafa’ya sordular nasıl yaşadık yani ne olmuş ki Mustafa okul açılıyor, okul köyümüze okul açılıyor, daha ne olsun? Dedim, Mustafa doğruydu, köye öğretmen gönderilmişti, köylüler bunu kutluyorlardı, yapılmış bir okulları yoktu ama uygun bir yer bulunmuştu. Köyün zenginlerinden Salih efendinin misafir odası okul oluyordu. Çocuklar hayvanları unutup kalabalığın ortasına daldılar. Öğretmeni görünce biraz toparlandılar. Hepsi gözlerini öğretmene diktiler. Tam bir bayram havası vardı. Az sonra kemençe seslerine bir de davul sesi karıştı. Akşam karanlığı inene kadar çaldılar söylediler. O akşam öğretmen İsmail bey, okul olan odada köylüleri topladı. Hemen okul çağına gelenleri yazıp ertesi gün okula başlatmak istiyordu. Okuma çağında çocuğu olanların çoğu toplantıya geldi. Birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar öğrenci olabilecekti. Çünkü başka köylerde ve kasabalarda okumakta olan her sınıftan öğrenci vardı ve onlar da artık kendi köylerinde okuyabileceklerdi. Cumhuriyet kuruladıdan beri birçok köyümüz okula ve öğretmene kavuşmuştu ama o yıllarda hâlen okulu ve öğretmeni olmayan köylerimizde az değildi. Okumuş insana saygı vardı. Öğretmenler köylülerin gözünde büyük bir değer taşıyordu. Ama okulun önemini henüz anlayamamış olanlar da vardı. Çoğunluk okuma ve okutma meselesine gönlünü vermişti. Birçok kimse de okula gitmeden okuryazar olmuştu. Çocuklar arasında da kendi kendine çalışarak bilenlerden sorarak okuma yazma öğrenmiş olanlar bulunuyordu. 11 yaşına girmiş bulunan Mustafa da okuryazar birkaç çocuktan

birisiydi. O akşam Mustafa'nın babası ne toplantıya gitti ne de bir ilgi duydu. Mustafa okula gitmeyi çok istiyor, babası olmaz diyordu. Köyde okul başlamış, Mustafa gidememişti. Okulun yakınlarından içini çekerek geçtiği çok oldu. Köyde okuma yazma hevesi herkesi sarmaya başladı. Köyün bakkalından bir defter, bir kalem alan, herkes bilenlerin yanına giderek okuma yazma öğrenmeye çalışıyordu. Mustafa da hem okuma yazmasını geliştirmeye hem de okula gidenlerin kitaplarından yararlanarak bilgiler edinmeye başladı. O kış öyle geçti. Okullar tatil olunca köyün çocukları yine koyun kuzu gütmeye başladılar ama artık çıkınlarında defter, kalem ve kitapta taşır oldular. Mustafa da aynı şeyi yapıyordu. İlkokulun her sınıfına ait kitapların yanı sıra bulduğu eski gazeteleri de okuyordu. Bu gazeteler de okuduklarının bazıları onu düşüncelere daldırıyordu. Bir gün öyle vakti koyunlarını bir gölgede yatırıp yarısı yırtık bir gazeteyi okumaya başladı. Kültür merkezimiz İstanbul başlıklı yazıyı bitirdikten sonra kültür kelimesinin anlamını çıkarmaya çalıştı. Orada yazılı olanlara göre okuryazarlıkla, bilgi ile beceriklilikle ilgili bir şey olmalıydı. Kültür böyle düşünüyordu ama tam anlayamadığını da fark ediyordu. Yazının içerisinde anlayamadığı bazı ifadeler de vardı. Çamönü köyünün öğretmeni akşam yemeğinden sonra çayını içiyordu. Kapısı çalındı. Mustafa'yı karşısında görünce kendi köyünün çocuklarından biri sandı ne var? Çocuğum? Diye sordu. Mustafa sıkılarak özür dileyen tavırlar içerisinde ne söyleyeceğini şaşırmış gibi konuştu. Şey öğretmenim, ben ben mertekli köyündenim bir şey sormak için geldim de Çamönü köyü öğretmenin hem tuhafına gitti hem de Mustafa'nın tavırlarından ve duruşundan onun zeki ve azimli bir çocuk olduğunu sezmişti. Yakınlık gösterdi. Karşısına oturttu. Önce bir çay verdi, sonra rahat rahat konuşabilmesi için bazı sorularla sıkılmasını dağıttı. Hiç okula gitmemiş bir çocuğun böyle okur yazar olması ve bilgi peşinde koşması öğretmeni duygulandırdı. Mustafa'nın karşısında kendisini bir yetişkinle konuşur gibi hissetti. Mustafa'ya dedi ki. Bak, çocuğum öğretmen her şeyi bilen değil, her şeyi öğrenebilen ve öğretebilen insan demektir. Senin sorduğun bu kültür nedir? Sorusuna vereceğim cevapların eksikliği olabilir. Onun için şimdi bazı kitaplara ve ansiklopedilere de bakarak yazıp sana vereceğim. Ayrıca anlatacağım da. Mustafa o yılda okula gitmedi. Babasının kararı değişmiyordu. Akşamları gaz lambası ışığında yere oturuyor, saatlerce okuyordu. Öyle ki bir gün annesi kamburun çıktı. Çocuğum okula gidemediğine göre ne diye boşuna kendini yorarsın. Okula gitmeyenlerin kâtip olduğu memur olduğu görülmüş mü? Hiç ne kadar bilgin olsa boşuna dedi. Mustafa kararlı bir sesle cevap verdi. Olacağım olacağım, anne görürsün. Ben arkadaşlarımı geçeceğim.

Bunu söylerken annesini de teselli etmek isteyen bir hâli vardı. Artık Mustafa'nın arkadaşı Halil de boş zamanlarında kitap okumaya başladı. Mustafa'ya neyi sorsa cevabını alabiliyordu. Gitgide işin kolayını anladı. Okumaktan çok Mustafa'ya sormak yoluyla bilgisini arttırmaya başladı. Haftada bir de gazete alıyorlardı. Gazetede okuduklarından anlayamadıklarını da Mustafa'ya soran Halil, Mustafa'nın anlatmaları karşısında bir gün. Bak Mustafa dedi, gazetelerde bazen profesör diye yazı yazarlar var ya işte sen de sanki onlar gibisin ama bir gün olursun, bir gün sende profesör olursun, bir okula gidebilsem bir kabul ettirsem kendimi beşinci sınıfa diyordu Mustafa. Öğretmen ismail bey, köye dönünce köylüleri toplantıya çağırdı. Mustafa'nın babası da gelmişti. Öğretmen konuşmaya başladı. Komşularım sizi buraya niçin çağırdığımı belki de merak ediyorsunuzdur. Ben de hemen bunu söyleyeceğim. Köyümüzden bir çocuk hem de ilkokulu 4 ayda bitiren bir çocuk 2 il ötedeki öğretmen okulu giriş imtihanlarını birincilikle kazandı. Onu hepiniz tanıyorsunuz, okumak için nasıl gayret ettiğini okula girmek için nasıl çaba harcadığını duymuşsunuzdur Mustafa'nın. Bu arada herkes Mustafa'nın babasına bakıyordu imrenerek bakıyorlardı. Öğretmen konuşmasına devam ediyordu. Bütün köy halkı Mustafa'nın bu başarısıyla övünmelidir. Doğrusu 5 yıl okula devam eden çocuklarımızın içinden de kazananlar olmasını çok isterdim. Ama demek ki onların yetişmelerine daha çok dikkat etmemiz gerekiyor. Demek ki benim onları daha iyi okutmam, sizlerin de onları derslerine daha iyi çalıştırmanız gerekiyor. Mustafa bütün çocuklarımıza örnek olmuştur. Azmin elinden hiçbir şeyin kurtulamayacağını ispat etmiştir. Başka çocuklarımız da onun gibi başarılı olmak için gayret göstereceklerdir. Artık mertekli köyü, aydın insanlar yetiştirmeye başlamıştır. Hepinizin huzurunda Mustafa'nın babasını tebrik ediyorum. Böyle bir çocuğu olduğu için ne mutlu ona. Herkes Mustafa'nın babasına gözün aydın, hayırlı olsun demeye başladı. Mustafa'nın babası biraz tedirgin biraz da memnun bir hâlde. İnşallah bundan sonra da yüzümü ak eder. Asıl bundan sonrası önemlidir diyordu. Okula gitmek üzere köyden ayrıldığı gün komşular Mustafa'yı kemeçlerle uğurladılar. Köylerinde ilk öğrenimden yukarısını okuyan ilk çocuk Mustafa olacaktı. Gün gelecek bu köyden 20 kişi yüksek öğrenim mezunu olacaktı. Mustafa ilk örnek ve iyi bir örnek olmuştu. “

Yahya Akengin kısaltılmıştır.

6.TEMA- YERLİ BESİNLERİMİZ

‘‘Ayvamız altın gibi kirazlar, beşi, birlik, bak, karpuzlar ne iri Ege’nin bal inciri yerli besin yemeli. Güneyden narenciye dağılır. Tüm ülkeye kayısı Malatyalı Karadeniz’den fındık geldi afiyetle ye. Tadı var, diş dişnarın yeri ayrı. Kaşarın kelle peyniri göz göz muza söylenir mi? Söz süt erik ilkbaharın. Baklagiller, kış dostu yanında pirinç, pilav, birazcık da komposto işte yerli bir sofraya gel diye doya doya. Pastırma Kayserili mercimek, Güneydoğu patates, Nevşehirli zeytin mideler dostu bol bol üzüm yemeli. Beytullah Hatoğlu. ‘‘

7.TEMA- UNUTURSUN MİHRİBANIM

‘‘

‘‘Unutmak kolay mı? ’’ deme

Unutursun Mihriban’ım.

Oğlun, kızın olsun hele

Unutursun Mihriban’ım.

Hayat böyle bu gemide

Eskiler yiter yeni de

Beni değil kendini de

Unutursun Mihriban’ım

Yıllar sinene yaslanır

Hâtıraların paslanır.

Bu deli gönlün uslanır...

Unutursun Mihriban'ım.

Zaman erir kelep kelep..

Meyve dalında kalmaz hep.

Unutturur birçok sebep

Unutursun Mihriban'ım.

Gün geçer, azalır sevgi

Değişir her şeyin rengi.

Bugün değil, yarın belki

Unutursun Mihriban'ım.

Süt emerdin gündüz-gece

Unuttun ya, büyüünce...

Bu işte tıpkı öylece

Unutursun Mihriban'ım.''

Abdurrahim Karakoç

8.TEMA- KÜTÜPHANELERDEN GEÇER

‘‘Bir ülkenin kalkınması, kütüphanelerden geçer. Uygarlığın her halkası kütüphanelerden geçer. Alimlerin ilim yolu, yazarların fikir yolu, insanlığın kültür yolu, kütüphanelerden geçer, uzayın keşfedilmesi, kalplerin fethedilmesi, tam barışa

gidilmesi, kütüphanelerden geçer. Hayvanların verim gücü, bitkilerin ürün gücü, toprakların tarım gücü kütüphanelerden geçer. Ticarete sanayide, sanat, tarım, turizmde girişimde gelişimde kütüphanelerden geçer. Naim yalnız. ‘’

8.SINIF- FERMAN YAYINLARI

1.TEMA- DOSTLUĞUN DEĞERİ

‘‘Kral Defşelim filozof Beydeba’ya sordu, birbirine en içten bağlı dostların karşılıklı sevgilerini nasıl paylaştıklarını, bundan nasıl yararlandıklarını anlamak istiyorum. Filozof yanıtladı, akıllı kimse dostluğu her şeyden üstün tutar. Bir sıkışık durumda dostluk bölüşülür. Tasmanı güvercinle fare bunun örneğidir. Kral sordu, bu nasıl oldu? Beydeba anlattı Dehar kenti yakınında ağı bol bir yer vardı. Avcılar buraya sık sık uğrarlardı. Buradaki iri ve dalları birbirine girmiş gür ağaçlar arasında özgür kuşlar yaşırdı. Çirkin yüzlü kötü bir avcı elinde sopası sırtında ağırla ormana girdi, ağını attı üzerine yem taneleri serpti. Yakın bir yerde saklandı. Çok geçmeden önde tasmalı güvercin olduğu hâlde bir sürü güvercin alana üşüştü tuzağı görmeden taneleri yemeye başladılar, içine düştüler. Avcı sevinç içinde gizlendiği yerden çıktı. Onu gören güvercinler kurtulabilmek için çırpındılar fakat onların çabaları boşa gitti tasmalı güvercin tuzaktaki diğer güvercinlere dönerek felakete karşı gelebilmek için aramızdaki el birliğini kaybetmeyelim. Hiçbirimiz kendi canını arkadaşının canından üstün tutmasın. Hepimiz birlikte harekete geçerek tek kuş gibi uçalım. Bu sayede hep birlikte kurtulalım dedi. Gerçekten güvercinlerin hepsi kendilerine toplayıp kanat birliği yaptılar. Birdenbire ağda taşıyarak gökyüzüne doğru yükseldiler. Avcı yorulacaklarını umarak yükselen kuşların tekrar döneceklerini sandı. Tasmalı güvercin durumu gözden geçirerek arkadaşlarına döndü, ikinci önlemini açıkladı. Avcı peşimizedir. Böyle açıkta uçarsak bizi görür. Nereye konacağımızı anlar. Kapalı yerlerde uçarsak bizi izleyemez. Peşimizi bırakmak zorunda kalır. Biz de benim yakın dostum farenin ülkesine kadar gideriz. O bu ağları keser tuzaktan kurtuluruz dedi. Güvercinler tasmalı güvercinin sözünü dinledi avcı da bunları ele geçiremeyeceğini anlayıp geri döndü. Güvercinler bir süre sonra farenin bulunduğu yere vardılar, burada yere indiler. Farenin her tehlikeye karşı hazırladığı yüz deliği vardı. Tasmalı güvercin onu adıyla çağırdı. Zeyrek fare deliğin içinde yanıtladı. Sen kimsin ben senin dostum tasmalı güvercinim. Fare hemen koşup geldi. Tasmalı güvercini ağın içinde görünce şaşırarak sordu. Nasıl oldu da bu duruma düştün? Tasmalı güvercin anlattı bilmiyor

musun iyi kötü ne varsa hepsi başa gelebilir. Güneş ve ay bile tutulur. Bunun üzerine fare tasmalı güvercine bağlayan düğümleri kemirmeye başladı. Tasmalı güvercin buna razı olmadı. Önce öteki güvercinleri kurtar, sonra bana gel dedi. Fare bu sözü aldırmadı. Tasmalı güvercinin dayatması üzerine sen kendine acıymıyor musun? Nefsinin hakkını gözetmiyor musun? Dedi. Tasmalı güvercin anlattı, beni kurtarmakla işe başlarsan belki de yorulur gevşersin belki de onları kurtarmakta yavaşlarsın. Fakat ötekilerle işe başlarsan yorulsan bile dostun olan birini ağ içinde bırakmaya razı olmazsın dedi. Fare iş bu. Düşünce benim sana olan sevgimi artıracaktır dedi. Büyük bir istekle bütün ağı kemirmeye başladı ve çok geçmeden bitirdi. Güvercinler sevinçle havalanarak yurtlarına döndüler. Beydeba kompozisyon sanatı. ‘‘

2.TEMA- SON KUŞLAR

‘‘Kış adanın bir tarafında yerleşebilmek için rüzgarlarını poyraz, yıldız poyraz maestro dram odana gündoğusu, batı karayel karayel hâlinde seferber ettiği zaman öteki yakada yaz daha pılısını pırtısını toplamamış bir kenara oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur. Gitmekle gitmemek arasında sallanır bir hâlde elinde bir pasaport çıkınında 3-5 altın bekleyen bu güzel yüzlü göçmen tazeyi benden başka bu adada seven hemen hiç kimse yoktur diyebilirim. Övünmek için değil, herkesin yeni başlayacak olan 6-7 aylık soğuk hayata kendini şimdiden alıştırmak ve hazırlamak için bir şeyler yapmaya çalıştığı öyle günlerde ben tembelliğin hep kaçanı kovalayan huyumla yazın. O güzel göçmenin peşine düşmüşümdür. Nerede yakalarsam orada kucaklarım onu kimi bir çamın gölgesinde durgun ve güneşsizdir, kimi bir çalılığın kenarındaki çimenlikte bütün eski ihtişamıyla daha yeni başlamıştır. Yazın daha parça parça lime lime, bohça bohça eşyalarıyla gitmek için fazla telaş etmediği adanın bu yakasında hiç ev yoktur. Yalnız bir tek kır kahvesi vardır.,

Bir küçük koyun hemen 5-10 m yukarısında bir apartman terası kadar ufak bu kır kahvesinin tahta masaları üstünde hâla karıncalar gezer. Hâla sinekler kahve fincanının etrafına konarlar. Bütün sesler kesilmiştir. Kimi gökyüzünden bir uçak homurtusu gelir, içindeki şimdi Yeşilköy’e inecek. Yolcuları düşündüğüm yalnız bu yazıyı yazarken oldu. Ondan evvel de uçaklar geçmişti ama hiç içindeki yolcuların Yeşilköy’e neredeyse ineceklerini daha daha şu 2 satırın sonunda inmiş bile olduklarını düşünmemiştim. Kahvecinin kendisi sevimsiz bir adamdır. Kahveciden çok ters bir devlet memuru, hüviyeti taşır. Hastalıklı olmasa doktorlar fazla

yorulmamasını sağlık vermemiş olsalar dünyada kahveci olmazdı. Tersine ben bütün ömrümce iyi bir kahve bulamadığım için kahveci olmamışımdır. Bir kır kahvesi, bir köyün kahvesinin 3-5 gediklisi, bundan güzel bir ömür mü olur? 50- 60 senelik yaşam bundan güzel başlar ve biter mi? Ağaçtan ağaca serilmiş beyaz çamaşırlar bu kadar durgun güneşsiz ıslak bir şekilde ılık havada hiç kurumayacaklar. Bu kedi tahta masanın üstüne çıkmış, köpeğime durmadan homurdanacak mı? Sandalyenin üstündeki vişne çürüğü rengindeki delik çoraplar asmanın yaprakları daha yemyeşil bizim bahçedeki kurudu bile deniz boz buruna doğru başını almış gidiyor. Uzaklarda görünen İstanbul'un neresi kim bilir sesler neden gelmiyor? Bir başka uçağın sesi gelmeye başladı. Bizim ada uçakların üstünden geçtikleri bir yol güzergahı olmalı ki hep ya üstümden ya solumdan geçip gidiyorlar. Kedi sustu, köpeğim gözünü kapadı, karga sesleri geliyor. Şimdi de vaktiyle bu adaya bu zamanda kuşlar uğrardı, cıvıl cıvıl öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı, 2 senedir gelmiyorlar. Belki geliyorlar da ben farkına varmıyorum. Sonbahara doğru birtakım insanların çoluk çocuk. Ellerinde bir kafes adanın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm, içim cız ederdi. Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış pislik renginde acayip çomaklar vardı. Bunlarla bir yeşil meydanı kenarına varır. Bunları bir ufacık ağacın altına çığırtkan kafesiyle bırakırlar. Ağacın her dalına ökseleri bağlarlardı. Hürkuşlar kafesteki çığırtkan kuşun feryadına dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru bir küme gelirler. Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman herifler bir müddet beklerler. Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş 45 kuruş bir başka ökseğe doğru şimdilik uçup giderken birer damlacık etleriyle birer tabiat harikası olan kuşları toplarlardı. Hele bir tanesi vardı, bir tanesi çocukları bu işe seferber eden de oydu ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da. Konstantin isminde bir herifti Galata'da bir yazıhanesi vardı, zahire tüccarıydı. Kalın tüylü bilekleri geniş göğsü delikleri kapanıp açılan üstü kara kara benekli bir burnu deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları kısa kısa bir yürümesi kalın kalın bir gülmesi. Hani sessiz zenginliğini belli etmez.

Mütevazı adamda da konu komşusu da severdi. Hani hiçbir şeye hiçbir dedikoduya karışmazdı. Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken akşam filesini doldurmuş, vapurdan çıkarken görseniz ililiğine, sallapatiliğine, Karaman'la ağzı konuşuşuna basit ama hesaplı fikirlerine. Sevimli şakalarına karşı hakkında kötü bir hükümde veremezsiniz. Kendi hâlinde işi yolunda hesaplı yaşayan, 1001 tanesinden

bir tanesiydi. Ama güz mevsiminde birdenbire böyle canavar kesilirdi. Akşam 05.35 vapurunun arka tarafında yerleştiği iskemlesinde denizin üstüne oldukça mülayim bakan gözlerini havaya kaldırır. Eylülün sonlarına doğru böyle şairhane gökyüzüne bakardı. Birden yüzünün ve gözlerinin parladığını görürdünüz. Havada ve denizdeki tırşe maviliğin üstünde birtakım esmer damlacıklar görünürdü. Sağa sola oynarlar. Sonra bir de istikamet tutturur. Bu esmer lekecikler geçip giderlerdi. Konstantin efendi onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi, gözlerini kıstı. Esmer lekelerin adalar istikametinde gittiklerini görür. Etrafına bakar bir tanıdık görecektiyse gözünü kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar bizim pilavlıklar geldi derdi. Kuşlar pek yakından geçmişse seslerini taklit ederek kalın dudaklarıyla dişlerinin arasından onlara seslenirdi.

Kuşların çoğunca aldandıklarına bu sesi duyarak doz sesi sanıp vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur. Havalarda sertleşir, poyrazlar, lodolar birbirini kovalar, günün birinde teşhirlerin sonlarına doğru ılık, hiç rüzgârsız parça parça oynamayan bulutlu, tatlı, sünveli günlerde o. En çığırkan kafes kuşunu nereden bulursa bulur. Mahalle çocuklarını çağırır. 1000 tanesi 250 gr. vermeyen sakaları isketileri, floryaları aralarına karışmış serçeleri gökyüzünden birer birer toplardı. Seneler var ki kuşlar gelmiyor. Daha doğrusu ben göremiyorum. Güzün o güzel günlerini pencereden görür görmez. Konstantin efendinin de bulunabileceği sırtları hesaplayarak yollara çıkıyorum. Bir kuş cıvıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Hâlbuki sonbahar koca yemişleri beyaz esmer bulutları yakmayan güneşi durgun maviliği bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşmış açsız hırsız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan kuş sesleriyle böyle düşünecektir. Konstantin efendi mâni oluyor zaten kuşlar da pek gelmiyorlar artık. Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek her memlekette kaç tane Konstantin efendi var kim bilir? kuşlardan sonra şimdi de milletin yeşilliğine musallat oldular. Geçen gün yol kenarındaki yeşilliklere basmaya kıyamayarak yola çıkmıştım. Konstantin efendinin günlerinden bir gündü gök. Kuş gözüküyordu. Evden çıkarken isketemin kafesine bir incir yapıştırdım. İsketem tek gözünü verip bana dostlukla bakmış incir çekirdeğini kırmaya çalışıyordu. Onu ev duvarının bir kenarına çaktığım çiviye asmış, yola çıkmıştım. Kuşlar yoktu şimdi havada ama yolun kenarında yeşillikler vardı ya baktım bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmiş biraz ilerde 4 çocuğa rastladım, yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel

yerinde duruyor. Bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı belle söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı. Ne yapıyorsunuz yahu dedim sana ne dediler? Fukara üstleri yırtık, pırtık yavrulardı. Canım neden söküyorsunuz? Dedim. Mühendis Ahmet Bey söktürüyor, ne yapacak bunları? Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani onun bahçesini düzeltiyorlar da İngiliz çim'i alsın eksin. Madem keyif zengin İngiliz çimiyle bu bir mi bu, daha mı iyi iyi de laf mı bunun üstüne çimen mi olur Hollandalı öyle demiş. Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya mentiler gizli gizli gene çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet Bey'e ceza bile kesilmedi. Belediye talimatnamesinde yol kenarlarındaki çimenleri sökmek cezayı mucip olmuyormuş. Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı. Dünya değişiyor dostlarım günün birinde gökyüzünde güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında toprak anımızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar sizin için kötü olacak. Biz kuşlara ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak benden hikâyesi. “

Said Faik Abasıyanık Son Kuşlar.

3.TEMA- ATASÖZLERİ ÜZERİNE

“Atasözü sözlük anlamıyla ataların uzun denemelere gözlemlere dayanan yargılarını genel kural bilgece düşünce ya da öğüt olarak veren ve kalıplaşmış bir biçimi olan kamuca benimsenmiş, kısa özlü sözdür. Kalıplaşmışlık, deyim gibi atasözünün de özelliğidir. Kimi ayrık durumlar olmakla birlikte genelde kural olarak atasözlerinin sözcükleri değiştirilip yerine aynı anlama gelen başka sözcükler konulamaz ve söz dizimi bozulamaz. Böyle yapılırsa özelliğini yitirir atasözü olmaktan çıkar. Örneğin acıklı, başta akıl olmaz atasözü akıl acıklı başta olmaz ya da ağırlı başta akıl olmaz biçimine getirilemez. Acından kimse ölmemiş atasözü acından ölmemiş kimse ya da aç kalmaktan kimse ölmemiş biçiminde kullanıldı mı? Artık atasözü olmaz.

Bir ağaçta gül de biter diken de atasözü ise bir ağaçta dikende gül de biter ya da gül dedikende bir ağaçta biter biçimine girdi mi? Bütün değerini ve güzelliğini yitirir. Çünkü atasözünün özgün anlatım kalıbı yok olur. Bununla birlikte kimi atasözümüzde kimi sözcükler değişebilmektedir. Örneğin bir ağızdan çıkan bin ağza yayılır atasözünde ağız sözcüğü yerine dil sözcüğü kullanabilmektedir. Fazla mal göz

çıkarmaz atasözünde fazla yerine artık denilebilmektedir. Görüldüğü üzere bu durumlarda genellikle eş anlamlılar ya da yakın anlamlılar kullanılmaktadır.

Bu durum genellikle birkaç kalıbı bulunan atasözlerimizde ortaya çıkmaktadır. Örneğin bakmakla usta olursa kediler kasap olurdu. Bakmakla öğrenilse kediler kasaplığı öğrenirdi. Baba koruk yer, oğlunun dişi kamaşır, baba erik yer, oğlunun dişi kamaşır, baba, ekşi elma yer, oğlunun dişi kamaşır gibi. Ayrıca kimi atasözümüzün bölgelere göre değişik biçimler aldığı da olur. Atasözleri sayfalarca anlatılabilecek bir durumu kısa ve özlü olarak birkaç sözlükle anlatan söz değerleridir. Birkaç sözcükle kurulu olanlar olduğu gibi uzun bir tümce biçiminde olanlar da vardır. Her atasözü kuşkusuz ki gökten inmemiş ilkin bir tek kişi ortaya atılmıştır, insanlar onu benimseyip kullanmış, kullanırken de üzerinde kendilerine göre değişiklikler yapmışlardır. Bu da atasözünün kendine özgü bir biçim almasını sağlamış ve onun zamanla kalıplaştırmıştır. Böylece her atasözü yüzyılların indiğinden süzülüp bugünlere gelmiştir. Toplumsal ve doğal olayların nasıl olageldiğini bir tümceyle veren bu sözler, töre ve geleneğe, deneylere, akla ve gerçeklere dayanır, insanlara ders öğüt verir. Halkın ortak kanısını, inancını, duyusunu, ahlak anlayışını, felsefesini ve bunun gibi şeyleri yansıtır ve toplumca genel kural niteliğinde görülür. Ali Püsküllüoğlu kısaltılmıştır. Türk atasözleri sözlü. ‘‘

4.TEMA- TÜRK İSTİKLAL MARŞI

‘‘Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak.

Ortaokula gidiyordum. Denizci olduğu için ayda yılda bir eve uğrayan rahmetli babam bir gün elinde kalın bir kitapla odama girdi. Girer girmez de sordu, Mehmet Akif’i seviyor musun? Çok dedim. Sorunun ne getireceğini düşünerek çok seviyorum.

İstiklal marşını biliyor musun? Diye sordu. Bu kez sular seller gibi diye cevaplandırdım sevinçle. 10 kıtasını birden okuyayım mı? Mehmet Akif’in el yazısından oku dedi ve elindeki kalın kitabı masaya koydu. Kitap açık vaziyette masanın üstünde duruyor ama satırlar küsmüş gibi benimle konuşmuyordu. Çünkü benim öğrendiğim alfabeden farklı bir alfabeyle yazılmıştı demek çok sevdiğim Akif çok sevdiğim okurken ve dinlerken heyecanlandığı istiklal marşını bu alfabeyle yazmıştı. Peki, istiklal marşının yazıldığı alfabeyi ben niçin çözemiyordum? Bu soru,

çelik temren gibi beynim hesaplandı. Çözumsuzluğun ortasında kalakaldım. Babam son derece üzgün bir yüz ifadesiyle eyvah diye söylendi. El yazısını okuyamadığına Mehmet Akif çok üzümüştür. Akif'i üzmüş olma ihtimali öylesine içime oturdu ki, Osmanlıca safahatı kaptığım gibi bu işlerden anlayan akrabamız Remzi amcaya götürdüm ve 15 gün içinde bu kitabı okuyabilir hâle gelmem için yardım etmesini rica ettim. Çünkü 15 gün sonra babam motoruyla sefere gidecek. Kim bilir bir daha ne zaman dönecekti? Çok şükür o süre içinde yazıyı söktüm ve babamın evden çıkmak üzere olduğu sırada karşısına çıkıp Mehmet Akif'in el yazısını okuyabildiğimi söyledim. Oldukça şaşırды ve 1-2 yerden okuttu. Sonra istiklal marşını okumamı istedi. Sesimi yükselttim, korkma sönmez bu şafaklarda.

10 kıtayı esas duruşta dinledi. Maaş bitince aferin dedi. Mehmet Akif, şimdi seni çok seviyor. Eşi geçtikten sonra birden döndü. Gözlerimin içine gülümseyerek baktı ve ekledi, baban da seni çok seviyor. Hayatım boyunca babamdan duyduğum tek sevgi sözcüğü budur ve bu yüzden istiklal marşının yüreğimdeki yeri çok ayrıdır. Babacığım gurbet dönüşü getirdiği bir kitapla beni ödüllendirdi. Kitabın adı tarihi Naime böylece tarihe seyahatin başlamış oldu. İstiklal marşımızın ilk mısrasının ilk kelimesi kuşkusuz besmeleyle döşenmiş ilhamını da peygamberi Alişan efendimizin Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında sığındığı mağarada muhteşem yol arkadaşı hazreti Ebubekir'in endişelenmesi üzerine söylediği teselli cümlesinin ilk kelimesinden almıştı. Korkma ey Ebubekir Allah bizimledir. Yüreğini ilhamının kaynağına kilitledikten sonra Akif marşın gerisini hızla getirmiştir.

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak, o benimdir o benim milletimindir ancak.

1921 yılıydı. Yaklaşık 6 ay kadar önce 23 Nisan 1900 yirmide Büyük Millet Meclisi açılmış, yüreklere tutuşturan istiklal ateşi tüm Anadolu'da zaferden zafer'e koşmaya başlamıştı. Gönülleri tutuşturup coşturacak bir marş oluşturma arzusu bu sırada kendini gösterdi. Bu arzu önce ülkeyi karış karış gezen heyeti inşa diye teşkilatı mensuplarından geldi. Erkan Harbiye reis vekili miralay ismet beye arzularını rapor ettiler. Kabul gördü ve konuya ilişkin olarak maarif vekaleti tarafından 500 TL ödüllü

bir yarışma açıldı. İstiklal marşı olmaya layık bulunacak şiirin yazarına 500 TL nakdi ödül verilecekti. Bu para dönemin şartlarına göre oldukça cazipti. Yarışmaya tam 724 şiir geldi. Fakat hiçbiri beğenilmedi. Bunun üzerine Milli Eğitim Bakanı maarif vekili Hamdullah Suphi son derece kifayetli ve anlamlı şiirler yazan Mehmet Akif'in de yarışmaya katılmasını istedi. Ödül yüzünden yani parayla yazmış olmamak için katılmadığı anlaşılnca para ödülü kaldırıldı ve Mehmet Akif Taceddin dergahına Ankara'da kapanıp istiklal marşımızın ilk mısrasının ilk kelimesini besmele eşliğinde döşedi. Korkma. Eserini 17 Şubat 1921 tamamlayıp maarif vekaletine gönderdi. Akif'in şiiri Büyük Millet Meclisi'nin 1 Mart 1921 tarihli oturumunda söz alan Hamdullah Suphi tarafından okundu ve her kıtası milletvekilleri tarafından coşkulu bir şekilde alkışlandı ve 12 mart 1921 Büyük Millet Meclisi o gün Mehmet Akif'in şiirinin milli marş güftesi olmasını kararlaştırıp kanunlaştırdı. Akif'in şiiri kanunlaşıp resmîyet kazandıktan sonra Hamdullah Suphi tarafından Büyük Millet Meclisi kürsüsünden okundu. Ve bütün mebuslarca ayakta alkışlandı. Yıllar sonra Mehmet Akif'e istiklal marşının eskidiğini yeni bir tane daha yazmak gerektiğini söylediklerinde hastaydı. Yatağında hızla doğruldu ve şöyle kükredi o şiir milletin o günkü heyecanının bir ifadesidir. 1001 fecia facialar karşısında bunalan ruhların ızdıraplar içinde halas kurtuluş dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz onu ben de yazamam onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lazım. O şiir artık benim değil milletin malıdır. Benim millete en kıymetli hediyem budur. Allah bir daha bu millete bir istiklal marşı yazdırmasın. ‘‘

Yavuz Bahadıroğlu, biz Osmanlıyız.

5.TEMA- KURLA KÖPEK

‘‘Zafiyetten çiroza dönmüştü. Kurdun biri köpekler aksine semiz mi semiz bu kurt bir gün bir köpeğe rastladı. İri, güzel, besili bir köpek tüyleri tertemiz atılıp şunu bir parçalamalı, boğuşmayı da göze almak lazımdı. Fakat köpek deseniz kendini hakikat koruyabilecek kadar anaçtı. Onu gören kurt pek sessiz yanaştı, biraz aşağıdan alıp dil dökeyim diye hayran olduğunu söyledi bu semizliğe. Güç bir şey değil, sayın efendimiz dedi. Köpek, böyle benim gibi sevilmeniz vazgeçin. Bırakın bu ormanları nedir? Bu ormanlarda çektiğiniz serin sefil, perişan aç bir ilaç açlıktan neredeyse ölecekmeniz. Hepiniz filosu Ahmet'e muhtaç adeta aslan ağzında yiyecekleriniz gelin

benimle hemen değişsin, kaderiniz kurt sordu. Peki işim ne olacak? Hiç dedi. Köpek, sadece adam kovalamak vazifeniz yabancılara şiddet, evdekilere hürmet göstermekten ibaret. Ama karşılığında neler neler? Sizindir artık evin sayısız yemekleri o ne piliç o ne kuş kemikleri. O ne sonsuz okşanıp sevimler kurt ne diyeceğini şaşırmıştı. Sevincinden adeta gözleri yaşarmıştı derken baktı ki köpeğin boynunda bir yara bu ne dedi, hiç nasıl hiç mühim değil yani. Ama ne bağlamak için tasma takarlar ya gözüne ilişen herhâlde onun yeri bağlamak mı serbestçe dolaşamaz mısınız? Pek dolaşamayız ama ne çıkar ne mi çıkar yerinde dursun saltana atınız hani hazineler, bağışlasalar zerre bile feda edemem, hürriyetimden deyip bizim kurt oradan uzaklaştı hemen. Orhan Veli La Fontenin Masalları. ‘

6.TEMA- OBEZİTE İLE MÜCADELE ETMENİN ALTI YOLU

“Obezite kişinin boyuna oranla fazla kilolu olma hâlidir ve vücut kitle indeksinin otuzun üzerinde olmasıyla tanımlanır. Vücut kitle indeksinin yanı sıra vücuttaki yağ dağılımının da sağlıkla ilişkili olduğu bilinmektedir. Özellikle bel çevresinin fazla olması, diyabet, kalp hastalığı ve bazı kanserlerle ilişkili bulunmuştur. Profesör doktor füsun uysal, obezitenin sağlığı tehdit eden önemli bir durum olduğuna dikkat çekiyor ve obezitenin her şeyden önce önemli bir sağlık sorunu olduğunu vurguluyor. Bu nedenle hedef bir an önce kilo vermek ve vücut yağ dağılımını normal sınırlara ulaştırmak olmalıdır. Profesör doktor füsun uysal, obezite ile mücadelenin adımlarını şöyle sıralıyor:

1. Yaşamı aktif bir şekilde sürdürün, insan kas iskelet sisteminde herhangi bir kasın hareketi ile ortaya çıkan hareket bir aktivite olarak kabul edilir. Bu durumda gün boyunca yaşamı sürdürmek amacıyla yaptığımız aktiviteler sırasında vücudumuz devamlı hareket eden ve bizi yer çekimine karşı koruyan bir makine gibi çalışır. Ancak bu günlük aktivitelerin sağlığımızı destekleyecek yeterlilik de olabilmesi için belli bir seviyenin üzerine çıkması gerekir. Eğer günlük aktivitemiz sadece nefes almak, öz bakım aktiviteleri, beslenme ve minimum düzeyde yer değiştirerek hareket etmeyi içeriyorsa obezite kaçınılmazdır. Bu yaşam şekli durağan yaşam olarak adlandırılır. Kilo kontrolü için gerekli olansa gün içerisinde her fırsatı hareket için değerlendirmek, yani aktif bir yaşam sürmektir. Ancak obeziteyle mücadelede sadece aktif olmak yetmez. Ayrıca düzenli egzersiz yapmak da önemlidir. Örneğin gün boyunca büyük

bir özveriyle ev işleriyle uğraşan bir kişi, aktif bir yaşam sürse de kontrollü bir kilo kaybı sağlayamaz.

2. Egzersizi hayatın odak noktasını işleyin. İnsan vücudunun belli bir hedef için planlanmış tekrarlayıcı ve düzenli bir program içerisinde hareket etmesine egzersiz denir. Egzersiz, herhangi bir kilo verme programının kaçınılmaz bir parçası olmalıdır. Sadece kalori alımını kısıtlayarak sağlıklı bir ağırlığa ulaşmak olası değildir. Aslında önemli olan aktif yaşamı ve egzersiz yapmayı sadece hedeflenen bir kiloya ulaşmak için değil, bir yaşam tarzı hâline getirebilmektir. Aksi takdirde ulaşılan sağlıklı durumun korunması da mümkün olmayacaktır. Egzersizin vücuda yararları saymakla bitmez. En temel olanlar kalori tüketimini arttırarak kilo vermeyi sağlamak, kas gücünü arttırmak, kan dolaşımını düzenlemek, kalp ve akciğer fonksiyonlarını geliştirmek, stres seviyesini azaltmak, konsantrasyon düzeyini arttırmak, depresyon ve kaygı olasılığını azaltmak, uykuyu düzenlemek, medya bet, yüksek tansiyon, kolesterol ve birçok kanserden korunmayı sağlamaktır.

3. Unutmayın hareket etmeyi eğlenceli hâle getirmek elinizde. Hafta sonları televizyon karşısında geçirmektense tüm ailece yapılabilecek bir aktivite bulunabilir. Hep birlikte yürüyüşe çıkmak, çocukları parka götürüp salıncakta sallamak, dans kurslarına yazılmak veya hoşumuza gidecek herhangi bir aktivite harekete geçmek için çok iyi bir başlangıç olabilir. Sevmediğiniz bir aktiviteyi zorunluluk nedeniyle yapıyor olmak. Obeziteyle mücadele sürecinde önerilmez. Aktivitenin bedensel ve ruhsal iyilik hâli oluşturması hâlinde egzersiz düzenli hâle gelebilir ve kişi isteyerek bu düzeni korumaya çalışır.

4. Obezitede egzersiz programına dikkatli başlayın. Obezitenin bir sağlık sorunu olduğunu kabul ettiğimize göre, tedavisinin mutlaka hekim kontrolünde olması gerektiği açıktır. Obez kişilerin egzersiz programının bir ilaç reçetesi gibi düşünülmesi vücutta o güne kadar oluşmuş sorunları gözetecek şekilde tasarlanması önemlidir. Özellikle başlangıçta egzersiz programının ana hedefi aerobik egzersizler olmalıdır. Bunlar vücuttaki büyük kas gruplarının hep birlikte çalıştığı ancak kalp hızını çok fazla arttırmayan egzersizlerdir. En güzel örnekleri yürüyüş, yüzme, dans gibi egzersizlerdir. Genel olarak haftada 4-5 gün 30 -60 dakika süreli aerobik egzersizler hedeflenir. Ancak kişi daha önce çok hareketsiz bir yaşam sürdürdü ise başlangıçta 10 dakikalık intervaller yani bölümler hâlinde güne yayılabilir. Ve toplamda 30

dakikadan fazla önerilmez. Aerobik egzersizler süre uzadıkça daha fazla yağ yakan egzersizlerdir. Bu nedenle süre zaman içerisinde arttırılarak günlük egzersizi tek seansta tamamlamak hedeflenir. Ancak eklemlere binen yükün fazla olmaması için mutlaka çok iyi bir yürüyüş ayakkabısıyla düz zeminde ve maksimum 60 dakika olacak şekilde planlanır. Zaman içerisinde küçük ağırlıklarla ve çok tekrar olacak şekilde kuvvet çalışmalarına başlanabilir. Vücut kas dokusunun artması tartıdaki kilo kaybına maskeleyebilir, ancak kasların harcadığı kalori daha fazla olduğundan kilo verme kolaylaşır.

5. Egzersiz seansını yavaş başlayıp yavaş bitirin. Egzersiz seansının ilk 5 dakikasını yavaş tutmak ve vücudun egzersize hazırlanmasına fırsat vermek önemlidir. Egzersizin yoğunluğu kişinin fazla zorlanmadan konuşabileceği bir tempoda olmalıdır. Ancak yine de ekip hâlinde yürüyüşlerde konuşarak ritmi bozmamak ve düzenli bir nefes ve adım ritmi yakalamak önemlidir. Başlangıçta egzersizin yoğunluğu değil, süresi daha önemlidir. Hedeflenen süreye ulaştıktan sonra tempo zaman içerisinde artırılabilir egzersizin son 5 dakikasındaysa yavaşlamak vücudun istirahat durumuna geçmesi için önemlidir. Egzersizi germe egzersizleriyle bitirmek son derece yararlı olacaktır. En önemli anahtar fiziksel aktiviteyi günlük yaşama aktarın. Gün içerisinde fiziksel aktivite fırsatları karşımıza çıkar. Merdivenleri tercih etmek, arabayı uzağa park etmek ya da toplu ulaşımdan bir durak önce inmek öğlen tatilinde küçük bir yürüyüşe çıkmak, televizyonu kapatmak bize aktif kalmak için sonsuz fırsatlar sunabilir. Profesör doktor fusun uysal, bir gazete haberi. ‘‘

7.TEMA-ARMAĞAN

‘‘Dünyayı avuçlarını alıp tuşlara bastılar. Yazar amcalar yazar, teyzeler bizim için gezdiler. Bizim için gördüler bize dünyanın kapısını araladılar. Dünyayı avuçlarını alıp tuşlara bastılar. Yazar amcalar yazar, teyzeler bizim için düş güçlerini zorladılar. Olmazı oldurdular bizi serüvenden serüvene koşturdular bize masal dünyasını tanıttılar. Dünyayı avuçlarını alıp tuşlara bastılar yazar amcalar yazar, teyzeler uslarında ürettiklerini kitaplara geçirdiler, öyküler yazdılar, romanlar yazdılar. Bize yaşamı anlattılar, dünyayı, avuçlarını alıp tuşlara bastılar. Yazar, amcalar yazar, teyzeler yüreklerini yoklayıp şiirler, dizdiler sözcüklerle oynadılar. Güzelliğini duyumsadık yaşamın. Kıpır kıpır olduğu içimiz inceldi. Beğenilerimiz gelişti insan yanımız dünyayı avuçlarını alıp tuşlara bastılar. Yazar amcalar yazar, teyzeler bizi

bilgilendirdiler. Bizi düşündürdüler, bizi eğlendirdiler, bizi güldürdüler. Yüreklere dokunup sevgiyi öğrettiler ve bize kişiliğimizi armağan ettiler. Türkan Gedik, bengi, çocuklar mızıkçı değildir. ‘‘

8.TEMA- HAREZMÎ

‘‘Harezmi ya da tam adıyla Ebu Cafer Muhammed bin Musa el Harezmi matematik, gökbilim coğrafya ve algoritma alanlarında çalışmış fars bilim insanı Harezmi. Yedi yüz seksen yılında Harezmi bölgesinin Hive şehrinde dünyaya gelmiş ve 850 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir. Harezmi'nin tarihteki şöhretinin aksine hayatı hakkında bilinenler son derece azdır. Tabakat yani biyografi kitapları onunla ilgili çok kısa bilgi verir. Tarih ve coğrafya eserlerinde ise ancak dolaylı bazı atıflar bulunmaktadır. Mevcut bilgilere göre Harezmi Bağdat'ta yaşamış ve halife Memun döneminde 813 -833 aynı zamanda önemli üyelerinden biri olduğu bey tül hikmetin kütüphanesinde görev yapmıştır. Astronomi ve coğrafya çalışmaları.

Bilindiği üzere teleskobun gökyüzü gözlemlerinde kullanıldığı döneme kadar temel amacı astronomi alanında bilimsel araştırmalar yapmak olan ve bu amaçla gereksinim duyulan araç ve gereçleri bulunan gözlem elleriyle ilk kez İslam dünyasında karşılaşıyor. Tarihte ilk gözlemevini kuran Abbasi halifesi Memundur. Memun dönemi 813 -833 Biri Bağdat'ta Şemmasiye, diğeri ise Şam'da casium gözlemevi olmak üzere 2 gözlem evi kurmuştur. Memnun'un Bağdat'ta kurduğu Şemmasiye gözlemevinde Yahya ibni Mansur tarafından 828 yılında 2 dönence gözlemi yapılmıştır. Bu gözlemlere matematikçi ve astronom olarak Harezmi'yi de katılmıştır. Bir yıl sonra 829 dönence gözlemi daha yapılmış. Bu gözlemlerden 828 yılında yapılanın kusurlu olduğu anlaşıncaya sonuçlar resmen geçersiz sayılmıştır. Memnun bundan sonra Şam'da casium gözlemevini mümkün olan en iyi aletleri hazırlatarak kurmuştur. Daha sonraki dönemde astronomi tarihçilerinin Harezmi'nin çalışmalarına değişik açılardan başvurduğu göz önüne alındığında onun cebir alanındaki tartışmasız bilgisi ile yarışacak ölçüde astronomi bilgisine sahip olduğunu söylemek doğru olur. Bunun yanı sıra pitolümünün coğrafya kitabını düzeltmelerle yeniden yazmış 70 bilim adamıyla çalışarak 830 yılında bir dünya haritası çizmiştir. Dünyanın çevresini ve hacmini hesaplama çalışmalarında yer almıştır. Güneş saatleri, usturlaplar ve saatler üzerine yazılmış eserleri de vardır. Harezmi'nin coğrafyayla ilgili yazdığı bir eserde dünya haritasına temel oluşturacak

olan 2402 tane yerin enlem ve boylamları yer almaktadır. Bunlar arasında şehirler, dağlar, denizler, adalar, coğrafi bölgeler ve nehirler yer almaktadır. Haritaların oldukça ayrıntılı ve doğru oluşları dikkat çekmektedir. Özellikle Ortadoğu ve Anadolu bölgeleriyle ilgili haritalarında bu görülmektedir.

Matematik çalışmaları. Onun bilime yaptığı en büyük katkı sistemli bir şekilde cebir konusunda ilk defa yazılan el cebir ve el mukabele, cebir ve mukabele hesabı üzerine özet kitap adlı eseridir. O bu eserinde ilkel durumdaki cebiri canlandırıp bütün çözüm yollarını tamamen geometrik düşüncelerle temellendirmiş ve sistematik bir şekle sokmuştur. Kitabın başlarında el Harezmi bize şimdi çok basit gelen fakat o zamanlar için oldukça önemli bir düşünce tekniğiyle doğal sayıları tanımlamaktadır, insanların genelde hesaplamadan anladıklarının bir sayı olduğunu gözlemledim. Ayrıca her sayının, birimlerin birleşimi olduğunu ve birimlere bölünebileceğini de gözlemledim. Bundan başka birden ona kadar olan her bir sayının bir öncekinden bir birim fazla olduğunu gözlemledim. Ondan sonraysa aynen daha önce birimleri 2 ile üçle çarptığımız gibi onu 2 ile üçle çarparak yüze kadar 20 -30 sayılarını elde edebiliriz. Benzer şekilde yüzü 2 ile üçle çarparak bine kadar olan 200 -300 sayılarını elde ederiz ve bu işlemi sonsuza kadar sürdürebiliriz. Bazı bilim çevrelerinde de bu bilim Harezmi'nin yukarıda adını belirttiğimiz eserinin çevirileriyle girmiştir. Harezmi'nin matematiğe bakışını, daha doğrusu matematiği taşıdığı noktayı anlayabilmemiz için gerek kendi döneminin öncesinden gelen çalışmaları gerek çağdaşlarının yöntemlerine kısa bir bakış atmak yeterlidir.

Örneğin Mısırlılar 7 farklı işaretle bir 10 .100.000 bütün rakamları yazıyorlardı. Sıfırı kullanmak alışkanlıkları yoktu. Mesela 321 yazmak için 3 tane 100 işareti yanına 2 tane 10 işareti ve bunun da yanına bir tane bir işareti yazarlardı. Yunanlılar rakam yerine alfabelerinin harflerini 2-5 ve bunun gibi kullanırlardı. Birden dokuza kadar olan sayı sisteminin ve sıfır sayısının Avrupa'da kullanılması Harezmi'nin eserinin Avrupa dillerine çevirmesinden sonradır. Bu tarihe kadar Avrupa'da roma rakamları denilen sistemi kullanmaktaydı ki bunlarla matematik biliminin gelişmesi imkânsız denecek kadar zordu. Oysa Harezmi Bugün kullandığımız ondalık sistemi ve sıfırı etkin bir şekilde kullanıyor. Çift katlı denklemlerin çözüm sistemlerini kuruyordu. Buradan da görebileceğimiz gibi Harezmi geçmişten gelen birikiminden ve çağdaşlarından çok daha ileri seviyeli bir bilgindi. Hesap anlamına gelen Latince

algoritma musterisini de el Harezmi adından türetilmiştir. 10 rakamdan oluşan rakam sistemi ise Harezmi tarafından tanıtıldığı için Arap rakamları ve kökeni Hindistan olduğu için de Hint Arap rakamları adıyla tanınmıştır.

Harezmi'nin sıfır rakamının kullanılmasını sağlaması da matematik tarihi açısından ayrıca değerli ve önemlidir. Çıkarma işleminde hiçbir şey kalmadığında küçük bir yuvarlak yaskı, böylece o yer boş kalmamış olsun. Bu küçük yuvarlak bir konum işgal etmek zorundadır. Çünkü aksi durumda daha az sayıda konum alır ve o zaman da ikinci konum hatalı olarak birinci konum olur. Bu sayı işareti yani sıfır veya nokta anlamındaki işaret Miladın 400 yılında ilk kez Hint dünyasının ünlü matematikçisi ve astronomi Brahma Gupta sıfır rakamının bugünkü anlamda kullanımı dönemini başlatmıştır.

Karesel eşitlikler üzerinde çalışan Hintli matematikçi ve astronom Brahma Gupta da milattan önce 628 yılında matematik kitabında toplama çıkarma, çarpma, bölme ve üs almadan oluşan 5 temel işlemin yalnızca pozitif sayılara değil, negatif sayılara ve sıfır sayısına nasıl uygulanacağını göstermiştir. Böylece sıfırla işlemler için kesin mantıksal kuralları belirlemiştir. Brahma Gupta uzaysal büyüklüklerde sıfırla bölme cesareti göstermiş ve herhangi bir sayının sıfırla bölünmesinin sonucu sonsuzdur diyebilmiştir. Böylelikle Hindistan'ın cebir dünyasına hediye ettiği kurallara ulaşılmış sayı kavramının diğer genellemeleri için yolun önü de açılmış, doğa bilimleri ve teknik sağlam bir matematiksel temele oturmuştur. Bunun tek istisnası kesin bir sonuç olmayan sıfırın sıfıra bölünmesiydi. Sıfır için ayrı bir özel işaretin bulunuşu ve basamak fikrinin ustaca kullanılışı onluk sistemi sadece matematiğin değil, bilim dünyasının en elverişli sistemlerinden biri yapmıştır. Onluk sistemin bu durumu için Fransız matematikçi Pierre Simon lablesi bu konuda dünyanın en yararlı sistemlerinden biridir demektedir. 773 yılında Kankah adında Hintli bir astronom elinde bazı kitaplarla halife el Mansurun sarayına gelir. Hintli bilginin beraberinde Bağdat'a getirdiği ve onunla önce halife el Mansurun ilgisini çektiği kitap gerçekte Brahma Gupta'nın Sidhan Tadli eserinden başka eser değildi. Sin Hint adıyla Arapça ya çevrilen bu eser, zamanın halife ve bilginleri arasında hemen ilgi görüp hızla yayılmıştır. Harezmi tarafından yeniden hazırlanan söz konusu eser İngiliz çevirmen Bat Adelhar tarafından zamanın bilim dili olan Latinceye çevrilmiş ve batılı bilginlerin

yararlanmasına sunulmuştur. Harezmi tarafından 830 yılında yazılan eserin ilk kopyaları Viyana Saray Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Melisa Türkoğlu Harezmi''

ÖZ GEÇMİŞ

Melisa FIRTINA DOĞRU, ilk ve orta öğrenimini Samsun/Atakum'da tamamladıktan sonra 2017 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümünde başladığı lisans eğitimini 2021 yılında tamamladı. 2021 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2022 yılının eylül ayında İstanbul'un Esenyurt ilçesine Türkçe öğretmeni olarak atandı. Görevine hâlen devam etmektedir.

İletişim Bilgileri

Öğrenci No : 21280424

ORCID ID: 0009-0009-9115-610X

Yayınlar:

1. Fırtına, M.,(2024, Şubat). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Dinleme/İzleme Metinlerinin Belirli Ölçütlere Göre İncelenmesi. *UBCAK 13. Uluslararası Bilimsel Çalışmalar Kongresi*, 151-161.